

DOSIJE NEDELJNIKA

Nedeljnik

11. DECEMBAR 2025.

350 DINARA

SLUČAJ TOK

Otvoreni rat vlasti i
tužilaštva oko institucije
koju je Zoran Đinđić
platio glavom

Nedeljnik otkriva sve detalje afere „Generalštab“ i uloge
ministra Nikole Selakovića i predsednika Aleksandra
Vučića u aferi koja može da sruši vlast - ili državu

Ko je sve prekršio
zakon i zloupotrebio
službeni položaj u
slučaju „Generalštab“

Kako se tužilac
Mladen Nenadić
„otrgao“ i postao
državni neprijatelj

Kako je došlo do prve
otvorene istrage
protiv nekog aktuelnog
ministra u ovom veku

Kakve veze sa tim imaju
slučajevi „Nadstrešnica“,
„Jovanjica“, „Dijana Hrkalo“,
„Šarić“, „Čuruvija“...

OVAJ PUT KUPI OSIGURANJE

PUTNO ONLINE
generali.rs

IMPRESUM

Izdavač NIP Nedeljnik d.o.o.
Bulevar kralja Aleksandra 43
Beograd +381/11/770-81-64
redakcija@nedeljnik.rs

MENADŽMENT

Direktor i glavni urednik

Veljko Lalić

Izvršni direktor marketinga

Jelena Jevtić
marketing@nedeljnik.rs

Direktor prodaje

Andela Marić
pretplata@nedeljnik.rs

Medija menadžer

Jelena Šoškić

REDAKCIJA

Odgovorni urednik
Marko Prelević

Zamenik glavnog urednika
Branko Rosić

Izvršni urednik
Veljko Miladinović

Izvršna urednica
zdravlja i psihologije
Ana Mitić

Urednik unutrašnje
i glavni urednik online izdanja
Dušan Telesković

Urednik spoljne i dopisnik iz Rima
Željko Pantelić

Reporteri
Milica Rilak, Zorica Marković, Milana Milošević, Marko Tica, Luka Lukić

Urednik fotografije
Nebojša Babić

Fotografije
Profimedia, Beta, Orange Studio

Art-direktor
Miloš Sindelić

Ilustracije
Marina Duletić / Kumiho

Lektura
Sanja Savić

Head of digital
Pavle Zlatić

Društvene mreže
Jelena Luković

Stalni saradnici
Srdan Valjarević, Dragoljub Draža Petrović i Ante Tomić, Hana Piščević, Zoran Panović (Politika i društvo), Aleksandar Radić (Vojska), Dejan Jović (Zagreb), Goran Vojnović (Ljubljana), Rumena Bužarovska (Skoplje), Ivan Radojčić (Stil), Milan St. Protić (Istorija), Ana Banko (Zdravlje), Miša Brkić (Biznis), Danijela Isailović (Energetika i ekologija), Petar Komnenić (Podgorica)

Le Monde diplomatique
ONLINE IZDANJE
Imd.nedeljnik.rs

Glavni i odgovorni urednik
Ivica Mladenović
Imd@nedeljnik.rs

Brifing

4 | Uvodnik
Veljka Lalića
Sedam milijardi lajkova

5 | Lice nedelje
Darko Rundek

6 | Ekonomija
Ima deviza, deviza,
deviza, deviza...

7 | BMW
Naš čovek za
volanom

8 | In memoriam
Frank Gehry

12 | Dragoljub
Draža Petrović
Ante i ja na
naslovnicu "Ferala"

ANALIZA ŽELJKA PANTELIĆA

Američka, ruska i kineska propaganda padaju na plodno tlo jer velika većina građana na Starom kontinentu ne zna da je glavni organ EU koji ima poslednju reč o svim ključnim i manje važnim stvarima Evropski savet u kome sede šefovi vlada i država EU. Dakle u EU ne odlučuju neki misteriozni birokrati koje niko nije izabrao, već premijeri i predsednici

Bešlinovi insekti

Izveštaj Komisije ukazuje na to da su zamišljeni kao avioni sa relativno malom masom i lakim motorima većeg potiska, ali su postali preteški **30**
Piše Aleksandar Radić

Zapaliti Vjesnik

Tu zgradu u Zagrebu su mrzili kao što mnogi kod vas mrze Halu 1 Beogradskog sajma, a s njom i sve one koje su se našle na putu Beograda na vodi **42**
Piše Miljenko Jergović

Kako smo pali na rage bait

Toksično, uvredljivo, polarizujuće – tako se opisuje današnji način razgovora na mrežama, u javnosti, koji ima za cilj udar na emocije **44**
Piše Zorica Marković

Retke su naslovne strane tokom čije izrade glavni urednik kaže „Samo glavna najava!“. To, da se razumemo, uglavnom znači da je „noseći“ tekst toliko dobar, a ne da su ostali tekstovi išta lošiji nego inače. Smatrali smo, eto, da je temat koji je uradio Dušan Telesković o Generalštabu, TOK-u i mnogim drugim aferama koje se stapaju u jednoj tački – malo u Ustaničkoj, malo u Kneza Miloša, malo i iznad nje – jedan od najvažnijih koji ćete pročitati, i da će posle njega svakome sve biti jasno. I onaj „ostatak“ se potrudio da bude zapažen, ali za to ćete već morati da krenete u prelistavanje. Pa onda u razmišljanje, kako to sa Nedeljnikom bude...

Među nama:

U novom broju Nedeljnika

PRETPLATA

	SRBIJA
6 meseci	6.500 5.500
12 meseci	13.000 7.999

Tekući račun broj: 205-217464-21. Banka: Komercijalna banka AD Beograd
Potvrdu o uplati pošaljite na adresu: **Nedeljnik, Bulevar kralja Aleksandra 43, Beograd**
ili na mejl **pretplata@nedeljnik.rs** Dodatne informacije na **011/770-81-64**

Dostupno
u digitalnom
formatu
nedeljnik.rs

ONLAJN

WWW.NEDELJNIK.RS

f /NEDELJNIK

t /NEDELJNIK

@ /NEDELJNIKMAGAZIN/

in /COMPANY/NEDELJNIKMAGAZIN

Štampa Rotografika

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodne biblioteke Srbije, Beograd
ISSN 2217-8058
COBISS.SR-ID 188540428

© COPYRIGHT
Zabranjeno preštampavanje i
korišćenje sadržaja bez pismenog
odobrenja izdavača.

Sedam milijardi lajkova protiv „Napalm devojčice“

Ili zašto su više nego ikad potrebne velike novine

O dgledao sam preko vikenda nekoliko zanimljivih dokumentaraca. Prvi o Pi Didiju (Sean Combs: The Reckoning), koji je pokušao da zabrani Netflixu. I jedna scena tu mi je ostala: kad u naletu egomanijakalnog ludila više na svoju PR savetnicu: „CNN gleda milion ljudi, na Tiktoku i Instagramu je sedam milijardi ljudi!“ Tu treba da pobede. I tu su i pobedili. Zanimljivo. I tačno, iako naravno nema sedam milijardi pratilaca na ovim mrežama, ali suština je tu. Sve se preselilo na mreže, kojima treba dve sekunde da urade posao kao ovaj dokumentarac, koji se snimao dve godine.

Pi Didi je primer živog algoritma.

TO JE I NOVI MASK. SA novim Tviterom. Za koji presmešno laže da je u svakoj zemlji prvi izvor informacija, iako su Instagram i Fejsbuk neuporedivo veći od njega. Ali oni ne pričaju da su mediji, pošto bi onda za njih morala da važi ista regulativa kao za medije. Nedeljnik odgovara da komentar, a Mask ni za šta. Pa hoće da sruši i EU kad mu izrekne kaznu.

Ne plaćem ja za novinarstvom, da me ne shvatite pogrešno. Niti kukam na mreže, koje stalno koristim, ali ne kao izvor, i jedino da se radujem (i kad znam da je laž) što će kao Valverde da dođe u Mančester junajted.

Ali to je zabava.

A KAD NEKO NEGDE PUCA. SPREMA se za rat. Državni udar. Autokratiju. Pandemiju. Onda ti trebaju ozbiljni mediji. Ili kako kaže taj najlepši izraz – veliki mediji, pri čemu se najmanje priča

o parama. To su mediji koji služe da saznaš stvari koje te ne zanimaju. Uredivani mediji, gde imaš početak i kraj. Gde naučiš nešto novo. Dobiješ temu o kojoj možeš da pričaš s kolegom koji ima različita interesovanja.

To se zove – informisanost.

DRUGI DOKUMENTARAC KOJI SAM GLEDAO U „vikend sabatu“ jeste onaj o fotografiji „Napalm devojke“. To je najvažnija antiratna slika koja je pokrenula hipi pokret, antiratni pokret, i zaustavila rat u Vijetnamu. Čitao sam o tome nedavno, ali sad sam se uverio u krađu AP-a. Sliku je snimio stringer, Vijetnamac, i konačno je to saznao ceo svet. Niku Utu je oduzet World Press Photo. I valjda više i nije čuveni fotograf.

I stiže to i posle 50 godina. Iako se u AP-u i posle 50 prave ljudi...

TO JE MOĆ JEDNE SLIKE. MOĆ jednog teksta najbolje se vidi u, po meni, najboljem dokumentarcu, onom o magazinu *Njujorker*.

To su već tekstovi koji su menjali civilizaciju. Napravili nas danas onakvim kakvi jesmo.

Prvi je o Hirošimi, kada je, prvi i poslednji put, jedan tekst bio ceo broj magazina. Amerika je progledala.

Drugi o pesticidima koji je pokrenuo ekološku svest. Treći o Vajnstinu, koji je pokrenuo #MeToo.

A sad smo čuli da istražuju Maska.

IMATE ZAMERKE NA NJUJORKER, NJUJORK TAJMS, i gomilu drugih velikih medija (imam i ja), i onda nemojte da se bunite na sve ovo.

Njujork tajms magazin pre nekoliko

godina objavio je ogromnu reportažu na 12 strana u kojoj je Srbiju definisao kao „navijačko društvo“.

I to je i „Ćacilend“. I sve ove pucnjave po poznatim kavanama u poslednje vreme.

KOLIKO SU VAŽNI VELIKI MEDIJI NAJBOLJE smo videli u vakcinaciji. Evo podataka o mortalitetu posle 2021. Bugarska je najgora, imala je najmanju vakcinaciju, Portugalija najbolja – imala je najveću. Mi smo malo iznad Bugara, Slovenci malo ispod Portugalije. Bukvalno kriva ide po broju uboda. I naše patrijarhalno društvo i dalje ima osam odsto vakcine protiv HPV-a, iako Australija ima 100, i saopštava da prvi put u mlađim generacijama ne postoji rak grlića materice.

Na Tviteru kažu da mladi i ne dobijaju. Dobijaju, nažalost. A koliki je pad?

Pa ovo se zove iskorenjivanje.

KADA ĆEMO MI DA ISKORENIMO OVO što nam se dešava? Nezadovoljstvo je toliko da liči na Nemačku tridesetih. Tako čujem da pokazuju fokus grupe. Nije to dobro. I iako mi je jedan mnogo pаметan čovek nedavno rekao kako zbog antipolitike može da se desi da studenti postanu poslednja linija odbrane Vučića. Ja mislim da su oni danas poslednja linija odbrane normalnog života.

Samo da neka koloritna ličnost ne iskoristi sve ovo.

JER U CELOM SVETU VEĆ KORISTI. I to je algoritam.

Ono što je u svojoj sobi nadrogičan shvatio Pi Didi.

Jer... *Mo Money, Mo Problems...* **N**

LICE NEDELJE
NEBOJŠA BABIĆ

*„Nama ne treba
ni vođa, niti guru
Revolucija počinje
na tanjuru
Pa, započni je“*

**Darko
Rundek**

UMETNIK

BIZNIS PREGLED UVOZ-IZVOZ

Ima deviza, deviza, deviza, deviza

Glasine o posledicama sankcija prema NIS-u i medijski napisi o nestašicama pojačali su tražnju za devizama. Narodna banka Srbije morala je da reaguje saopštenjem u stilu „smirite se, imamo dovoljno para“

Piše Milica Rilak

ZAHVALJUJUĆI POČETKU PROIZVODNJE ELEKTRIČNOG AUTOMOBILA u Kragujevcu, automobilski sektor beleži rast od neverovatnih 73%. Fiatov „grande panda“ nije samo simpatičan gradski auto, već je trenutno jedini pravi motor srpskog izvoza.

Ali taj motor radi u leru jer ga koči – gorivo. Naftna industrija Srbije (NIS), gigant koji je decenijama bio stub budžeta, sada je postao teg oko vrata statistike. Pad proizvodnje Rafinerije u Pančevu tokom godine, koja je u decembru konačno i zastavljena zbog sankcija SAD, oborio je proizvodnju derivata za 30%. Analitičari časopisa MAT upozoravaju da je pad u naftnom sektoru toliko dubok da je u potpunosti „pojeo“ uspeh auto-industrije. Umesto snažnog industrijskog rasta, na kraju oktobra zabeležen je skroman plus od 1,6% na godišnjem nivou.

Situaciju dodatno komplikuje nervoza na valutnom tržištu. Glasine o posledicama sankcija prema NIS-u i medijski napisi o nestašicama pojačali su tražnju za devizama. Narodna banka Srbije morala je da reaguje saopštenjem u stilu „smirite se, imamo dovoljno para“. Guvernerka uverava da su devizne rezerve pune i da je nedostatak evra u nekim menjačnicama samo pitanje logistike.

Da u sektoru energetike svaki dan bude uzbudljivo pobrinuo se i Srbijagas, koji je osnovao novu firmu – „Gas infrastruktura d.o.o.“. To bi trebalo da bude prema terena za razdvajanje transporta od trgovine gasom, što je dugogodišnji zahtev Evropske unije.

SKUPŠTINA SRBIJE JE USVOJILA ZAKON O POREZU NA EMISIJE GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE. IAKO ZVUČI KAO JOŠ JEDAN NAMET, OVO JE ZAPRAVO POKUŠAJ DA NOVAC OSTANE U ZEMLJI

S druge strane medalje imamo priču koja dokazuje da Kancelarija SAD za kontrolu strane imovine (OFAC) ne pazi samo na NIS. Američki sud je blokirao skoro deset miliona dolara na računu firme Falcon Strategic Solutions, povezane sa trgovcem oružjem Slobodanom Tešićem, koji je na OFAC-ovom spisku sankcionisanih lica. Arapska firma Calidus pokušala je da povрати pola miliona dolara za robu koju je naručila od čačanske „Slobode“, ali je sudija u Vašingtonu rekao – ne. Novac je ušao u američki bankarski sistem i tu ostao zarobljen do daljeg.

Za kraj, Skupština Srbije je usvojila Zakon o porezu na emisije gasova sa efektom staklene bašte. Iako zvuči kao još jedan namet, ovo je zapravo pokušaj da novac ostane u zemlji. Uvodi se taksa od 4 evra po toni CO₂, što je mehanizam da se izbegne plaćanje mnogo skuplje takse (CBAM) direktno Evropskoj uniji od 2026. godine. Ukratko, bolje uplatiti 4 evra u srpski budžet nego 100 evra u bri-selski. **N**

AUTO-INDUSTRIJA PROMENE U GIGANTU

Naš čovek u BMW-u

Milan Nedeljković, rođeni Kruševljanin, od maja 2026. biće prvi čovek čuvenog proizvođača

NADZORNI ODBOR KOMPA NIJE BMW IMENOVAO JE MILANA NEDELJKOVIĆA za novog generalnog direktora čuvenog nemačkog proizvođača automobila.

Nedeljković, koji radi za BMW grupu od 1993, stupa na novu dužnost 14. maja 2026. godine. Dan ranije, tu poziciju će napustiti trenutni generalni direktor Oliver Cipse, nakon 35 godina.

Predsednik Nadzornog odbora BMW AG-a Nicolas Peter istakao je da Nedeljković donosi jasan strateški pogled, snažnu sposobnost sprovođenja planova i izraženo preduzetničko razmišljanje.

„Milan Nedeljković zalaže se za jasnu usmerenost u upravljanju resursima, bilo da je reč o ekonomskim ili ekološkim pitanjima. On zna da oduševi ljude svojim idejama, da ih okupi oko zajedničkih vrednosti i motiviše ih na vrhunske rezultate. To je ključan liderski kvalitet za nastavak uspešnog kursa BMW Grupe u aktuelnoj transformaciji“, rekao je Peter.

Milan Nedeljković je rođen u Kruševcu, a član je Uprave BMW AG-a od 2019. godine, gde je zadužen za proizvodnju. Pedesetšestogodišnji menadžer karijeru je u BMW-u započeo još 1993. godine kao pripravnik, a tokom godina stekao je veliko međunarodno iskustvo.

Bio je direktor pogona u Oksfordu, direktor pogona u Lajpcigu i Minhenu, kao i voditelj korporativnog

INTERVJU VOJIN ZAJIĆ, DIREKTOR KOMPA NIJE STRABAG U SRBIJI

Od betona do BIM-a: Kako STRABAG menja pravila gradnje u Srbiji

Kompanija STRABAG već više od dve decenije igra ključnu ulogu u infrastrukturnom razvoju Srbije, kombinujući iskustvo i tradiciju sa snažnim ulaganjem u digitalizaciju, održivost i razvoj ljudi. Sa Vojinom Zajićem, tehničkim direktorom kompanije STRABAG u Srbiji, razgovaramo o inovacijama koje menjaju građevinsku industriju i perspektivi njenog daljeg razvoja.

STRABAG je jedan od pionira tehnološke transformacije građevinske industrije. Šta to konkretno znači u praksi?

Svedoci smo da digitalizacija, automatizacija, robotizacija i razvoj AI idu svojim tokom, nezavisno od sektora građevine. U našem sektoru, kao jednom od najtradicionalnijih i najstarijih u prihvatanju tih inovacija, ta promena je nužna ali i izazovna. Svi učesnici u procesu moraju da napuste tradicionalne metode – nazovimo to rad u „dve dimenzije“. Odnosno, potrebno je da pre svega prihvate pristup projektovanju uz primenu treće dimenzije uz puno korišćenje softvera i alata, pa samim tim i BIM alata koji integrišu podatke ne samo u smislu projektne dokumentacije već i onoga što je urađeno. Da bi robotizovane mašine mogle da ostvare svoj učinak na gradilištima, potrebno je da se projektna dokumentacija i vođenje projekta prilagodi. I tu je najveći izazov jer automatizacija i BIM tehnologije zahtevaju potpuno novu pismenost svih aktera, od investitora do izvođača. Alati poput 3D freza koji skeniraju postojeći asfalt, skenera saobraćajnica, „diger“ (kopč) aplikacije koja računa učinke kopanja putem video-kamere montirane na kašici bagera, dronovi i ostala softverska rešenja koja optimizuju rad na terenu, deo su naše standardne prakse. Neki alati su svakodnevna praksa, a neki u pilot-fazi, ali važno je da se transformacija aktivno dešava. Ono što moram da istaknem jeste da ne potiču sve inovacije iz našeg centralnog odeljenja za modernizaciju poslovanja, već ima i onih koje razvijamo lokal-

no. Jedinstveni smo na tržištu i kada je reč o BIM-u (Building Information Modeling). Dok pojedine projektantske kuće koriste BIM u fazi projektovanja, gotovo da nema izvođača koji poseduje sopstveni kapacitet da podigne ceo projekat u 3D, integriše sve inženjerske podatke, predloži unapređenja i sprovede ih na terenu. Upravo ta sposobnost da zatvorimo ceo digitalni krug, od modela do realizacije, čini nas stvarnim predvodnikom novih standarda u građevinarstvu. Međutim, prava promena će doći kada svi segmenti lanca budu „razgovarali“ isti jezikom.

Kako kombinacija sopstvenih resursa, tehnologije i stručnih timova utiče na izvršenje kompleksnih projekata?

STRABAG u Srbiji posluje sa čitavim dijapazonom poslova u niskogradnji (izgradnja saobraćajnica, održavanje puteva), visokogradnji, mostogradnji, izgradnji vodovodne i kanalizacione mreže, izgradnji

fabrika sa tehnologijom za prečišćavanje vode, izgradnjom železnica. Imamo i sopstvene resurse i proizvodne kapacitete – asfaltne baze, kamenolome, značajan park građevinske mehanizacije za infrastrukturne radove, toranjske kranove, sistemsku oplatu, i drugo... Tu je i naša nezavisna akreditovana laboratorija kontrole kvaliteta TPA – čije usluge koriste i druge kompanije. Projektno smo u celoj Srbiji, ali svoje ispostave imamo, osim Beograda, i u Zaječaru, Čačku i Pančevu. Kada tome dodamo upotrebu tehnoloških inovacija i snažan inženjerski kadar, jasno je da smo kao generalni izvođač najkompletniji i nijedna druga firma na tržištu ne može da ponudi ovakav dijapazon proizvoda i usluga. Upravo zato naručioci dobro znaju da će i najkompleksniji projekti biti urađeni u skladu sa visokim standardima kvaliteta.

Da li i na koji način doprinosite ekološkoj tranziciji građevinske industrije?

Naša strategija „Work On Progress“ postavlja jasan cilj: klimatska neutralnost do 2040. godine. Naš pristup ekologiji i cirkularnoj ekonomiji – odnosno naš odnos prema planeti, jeste ono što nas odvaja od drugih građevinskih firmi na tržištu. U Srbiji određena naša gradilišta i upravne zgrade opremljene su solaranim panelima (tendencija je da svi budu u bliskoj budućnosti), uvodimo u rad i upotrebu električna vozila, koristimo male građevinske alate sa napajanjem na baterije, a takođe sve naše baze su opremljene opremom za hladno recikliranje – uz rad na goriva koja su ekološki prihvatljiva. Upotreba prefabrikovanih elemenata, reciklaža betona, asfalta, kao i ponovno korišćenje ovih materijala kako bi se smanjila potreba za resursima, takođe je nešto što praktikujemo na svojim gradilištima.

Mi Zemlju posmatramo kao zemljište koje treba da zaštitimo zbog čega ovo nije pitanje samo reputacije, već i odgovornosti prema budućim generacijama, zato ono što gradimo danas, biće standard sutra.

Brifing

► kvaliteta. Njegov ugovor na mestu predsednika Uprave važi do 2031. godine.

I predsednik Glavnog radničkog veća BMW-a i zamenik predsednika Nadzornog odbora, Martin Kimih, istakao je da Nedeljković uživa veliko poverenje među zaposlenima, prenose mediji. **N**

IN MEMORIAM FRANK GEHRY (1929-2025)

Arhitektura koja ume da oseća

Gradio je za otpadnike i romantičare, za gradove željne pogleda i ljude željne osećaja

Piše Ivan Radojčić

U SUMRAK LOSANDELESKE VEČERI, ZAKRIVLJENE POVRŠINE Walt Disney Concert Halla deluju kao da uzdišu – hladan čelik hvata poslednje zrake svetlosti i pretvara ih u nešto meko, gotovo nežno. Teško je ne pomisliti na Franka Gehryja u tom istom

**„BILBAO
EFEKAT“ RODIO
SE U TOM
TRENUTKU U
BASKIJI - DOKAZ
DA DOBRA
ARHITEKTURA
MOŽE PROMENITI
EKONOMIJU
ČITAVOG GRADA**

sjaju. Posle decenija prkosa gravitaciji, konvencijama, a ponekad i zdravom razumu, čovek koji je svetu pokazao da zgrade mogu da plešu napustio je svet koji je neumorno činio lepšim.

Jedan od najznačajnijih i najoriginalnijih talentata u istoriji američke arhitekture, preminuo je 5. decembra u svom domu u Santa Moniki, Kalifornija. Imao je 96 godina. Njegova šefica kabineta Meaghan Lloyd potvrdila je smrt, uzrokovanu kratkom respi-

Vi znate za šta štedite, a AikBank pruža fleksibilnost

Učenje o novcu i važnosti štednje počinje još u detinjstvu. Menja se samo namena – u početku se štedi za igrčke i slatkiše, onda za putovanja i izlaske, a s vremenom ciljevi postaju ozbiljniji, kao kupovina automobila, nekretnine ili plaćanje školarine u inostranstvu.

Bez obzira na cilj štednje, jedno se ne menja – štednja znači sigurnost. Međutim, da bi se postigli pravi rezultati, novac ne treba samo da stoji na računu, već da aktivno radi za Vas, što se može postići oročenom štednjom, jer tako svoj novac čuvate i uvećavate u isto vreme.

Zato oročena štednja ostaje najpouzdaniji način da istovremeno čuvate i uvećavate svoj kapital. AikBank, najveća domaća privatna banka u Srbiji, donosi posebno rešenje koje spaja stabilan prinos i fleksibilnost, koja je mnogima presudna jer omogućava da, ukoliko Vam je to potrebno, do svog novca dođete i tokom oročenja, bez gubitka kamate obračunate do dana razoročenja.

Aktuelna ponuda uključuje dinarsku štednju po atraktivnoj stopi od 5% NKS = EKS za oročenje od 12 meseci. Klijenti mogu povući do 99% svog uloga, odjednom ili u više navrata, a sav do tog trenutka ostvaren prinos ostaje njihov.

Dinarska štednja već godinama beleži rast zahvaljujući stabilnom kursu i višim kamatama u odnosu na deviznu. Uz poresko oslobo-

đenje koje dodatno povećava ukupni prinos, čini se racionalnim izborom za sve koji žele da očuvaju i uvećaju vrednost svoje imovine.

A za one čiji planovi zahtevaju štednju u evrima, AikBank nudi i odgovarajuće devizne opcije. Više detalja o ponudi i reprezentativne primere potražite na sajtu AikBank ili u nekoj od više od 110 filijala, u 54 grada širom Srbije.

ratornom bolešću.

Ovo je oproštaj od jedne epohe nesputanog talenta, od nemirnog vremena koje je oblikovao uz pomoć hrabrosti, olovke i tvrdoglave vere da arhitektura mora da te pogodi u srce. Više od pola veka, Gehry nas je učio da građevine mogu imati dušu. Tamo gde su drugi videli pravougaonike, on je video talase. Dok su slavili simetriju, on je lovio pokret. A kada je svet tražio predvidljivost, Frank Gehry je donosio čudo.

Gradio je za otpadnike i romantičare, za gradove željne pogleda i ljude željne osećaja. Njegov Guggenheim u Bilbaou nije samo promenio horizont ponosa Baskije. Promenio je njegovu sudbinu. Smešten u nekada umiruću industrijski grad na severnoj obali Španije, ovaj razigrani muzej obložen titanijumom bio je međunarodna senzacija kada je otvoren 1997. godine, pomažući preporod grada i učinivši Gehryja najprepoznatljivijim američkim arhitektom još od Franka Lloyda Wrighta. Njegov radosni izgled – kompozicija blistavih, srebrnastih formi koje deluju kao da su izronile iz zemlje – označio je dolazak jedne nove, emocionalno nabijenije arhitekture. Muzej koji je blistao poput tečnog metala. Zgrada koja je terala ljude da plaču. Fenomen koji je pretvorio devastirani kraj u svetsku destinaciju.

„**BILBAO EFEKAT**“ RODIO SE U TOM trenutku – dokaz da dobra arhitektura može promeniti ekonomiju čitavog grada. Ali ispod titanijumске drskosti krio se dečak iz Toronta, koji je odrastao praveći oblike od drveta i ribe sa svojom bakom, nalazeći u tim malim gestovima obećanje za ceo život: da stvaranje treba da bude razigrano, ljudsko i živo.

Rođen je kao Frank Owen Goldberg, 28. februara 1929, u radničkom delu Toronta. Odrastao je uz svakodnevne materijale, šrafove i alate u prodavnici svog dede – i uz ribu koju je baka donosila s pijace i puštala u kadu, što će decenijama kasnije postati njegova najčešća metafora i forma.

Frank O. Gehry ostavio je iza sebe desetine remek-dela, gradove koje je transformisao, generacije arhitekata koje je oslobodio straha. Ali najvažnije – ostavio je svet koji se malo više usuđuje da bude hrabar.

Sada, nama ostaje da pratimo obrise njegovog nasleđa preko kontinenata. Nalazimo ga u samopouzdanju muzeja, u prkosnom uvijanju tornja, u svakom mladom dizajneru koji odbija da ispravi liniju samo zato što je lakše.

Oproštaj ne od Franka, već od divlje, veličanstvene ere koju je stvorio – jednom skicom, jednom krivinom, jednom nemogućom idejom u isto vreme. A negde, možda baš večeras, Concert Hall sija nijansu jače – večiti treptaj majstora, podsetnik da je arhitektura, u svom najboljem obliku, ništa manje nego ljubavna priča između stvaraoca i sveta koji se usudi da menja. **N**

ECONOMIC MINDS

2026: Odlučujuća godina za konkurentnost Zapadnog Balkana

K ako se 2026. godina približava, globalna ekonomija ulazi u fazu sporijeg, ali stabilnijeg širenja. S očekivanim rastom globalnog BDP-a od oko 3,2% i postupnim oporavkom obima trgovine nakon godina realokacije lanaca snabdevanja, region koji karakteriše predvidljivost, cenovna konkurentnost i široka povezanost biće u najboljoj poziciji da uživaju benefite.

Ekonomski rast u šest ekonomija Zapadnog Balkana predvi-

đa se da će u 2026. u proseku iznositi 3,5%, nadmašujući veći deo EU. Strane direktne investicije nastavljaju da rastu, posebno u proizvodnji, logistici i IT uslugama. Trend nearshoring-a, vođen kompanijama koje premeštaju proizvodnju bliže tržištima EU, sve je vidljiviji u Srbiji, Severnoj Makedoniji i Bosni i Hercegovini. U međuvremenu, energetska tranzicija, nadogradnja infrastrukture i digitalizacija ostaju ključni pokretači ekonomske modernizacije.

Proces pridruživanja EU, revitalizovan 2024. i sada usko povezan sa sektorskom integracijom, nastavlja da osnažuje reforme. Usaglašenost

sa jedinstvenim tržištem EU, usvajanje digitalnih standarda i poboljšano upravljanje ostaće ključni za poverenje investitora.

Međutim, dugoročna konkurentnost regiona zavisi od internacionalizacije njegovog privatnog sektora. Uprkos snažnoj preduzetničkoj aktivnosti, mala i srednja preduzeća i dalje izvoze samo mali deo u odnosu na prosek EU. Pristup pouzdanim tržišnim informacijama i prekograničnim mrežama i dalje je neujednačen.

U tom kontekstu međunarodne poslovne mreže, uključujući i **Asocijaciju svetskih trgovinskih centara** (World Trade Centers Association – WTCA), igraju pokretačku ulogu. Obezbeđivanjem platformi za podsticanje trgovine i međunarodnih partnerstava, i s nedavnim pridruživanjem novih WTCA članica u Sarajevu i Beogradu, region raspolaže jačim ulaznim tačkama na globalna tržišta. U svetu gde poverenje i povezanost oblikuju ekonomske ishode, to su značajni mehanizmi.

Godina 2026. staviće u prvi plan regione koji kombinuju reformski zamah sa globalnom otvorenošću. Sa snažnim fundamentima i obnovljenom međunarodnom povezanošću, Zapadni Balkan je u dobroj poziciji da bude aktivni pokretač ekonomske održivosti Starog kontinenta.

PIŠE ROBIN VAN PUYENBROECK, IZVRŠNI DIREKTOR WTCA ZA RAZVOJ POSLOVANJA

A black and white photograph of a man sitting in a dilapidated industrial space. The man is sitting on a small stool or chair, wearing a dark long-sleeved shirt, a vest, and dark pants. He is looking towards the camera. The floor is covered in debris, including wood planks, metal scraps, and other trash. In the background, there is a large brick wall with several large, multi-paned windows. The ceiling is made of metal beams and pipes. The overall atmosphere is gritty and industrial.

Oleg Kuznetsov je O.K.

U Zagrebu se poslednjih nedelja vidi koliko se brzo umetnost pretvori u teren za sve što nema veze s umetnošću. Dovoljan je jedan legat, par maskiranih likova i već si u prostoru gde se kultura pretvara u poligon za poruke bez preterano fine motorike. U takvu scenu ulazi beogradska galerija Denis Leo Hegic Projects, i to sa dvanaest crteža Olega Kuznetsova i jednim suštinskim pitanjem: kako da čovek ostane postojan kad je sve oko njega klimavo. Ti crteži su najtiši mogući odgovor na trenutnu buku koja se vrti oko izložbi, institucija i identiteta. I baš zato ovaj dolazak u Zagreb počinje da liči na mnogo više od običnog predstavljanja umetnika.

Između legata i ekvilibrista

Samo mesec dana nakon otvaranja legata Dejana Medakovića u Zagrebu, i svega nekoliko stotina metara od Srpskog kulturnog centra, u Nacionalni muzej moderne umetnosti stiže beogradska galerija Denis Leo Hegić Projects. Na Art Zagrebu galerija predstavlja dvanaest crteža ruskog umetnika Olega Kuznetsova iz serijala „Ekvilibristi“. Dvanaest figura, dvanaest načina kako da se čovek održi na dve stolice.

„U vremenu hipersenzibilnosti balansiranje je postalo svakodnevna disciplina. Zato u Zagreb stižemo da zajedno držimo ravnotežu“, kaže Denis Leo Hegić, direktor galerije.

Zagreb, drugi deo priče

Izložba Medakovićevog legata već je izazvala niz reakcija u gradu: maskirani muškarci sa uvredljivim porukama na otvaranju u Srpskom kulturnom centru, politički ton koji je prekrrio kulturni program i još jedna repriza dilema o tome šta se u regionu dogodi kada se izloži nešto iz Srbije. Ipak, Kuznetsovljevi radovi nemaju političku intenciju. Prikazuju jednostavnu situaciju: muškarac u odelu pokušava da zadrži ravnotežu na stolicama koje za to nisu napravljene. A opet, u trenutku kada muškarci u fantomkama postaju „komentar umetnosti“, ovi crteži deluju kao prilično tačna ilustracija naše stvarnosti: jedan stalni pokušaj da se ne padne, čak i kada je teren klimav.

U takvom kontekstu, dolazak srpske galerije na Art Zagreb, i to s umetnikom iz ruskog sveta, neizbežno nosi dodatnu pažnju, čak i onda kada je glavni materijal samo papir i jedna obična hemijska olovka.

Ali upravo ta olovka je bitna. Kuznetsov ne koristi sofisticirane tehnike, specijalizovane markere, arhivske pigmente ili vizuelne efekte koji prate savremenu umetničku samouverenost, već hemijsku olovku. A hemijska olovka je primitivan alat, nesavršen i nemoguć za ispravke. Sve greške ostaju vidljive. Umrljane. Razmazane. Crtež ostaje trag ruke, a ne sistema.

Umetnički kontekst „Ekvilibrista“ polako se otkriva tek kada se radovi

pogledaju izbliza. Hemijska olovka vodi direktno ka avangardnim praksama u kojima je crtež bio poligon za razmišljanje. Konstruktivističke probe El Lisickog i suprematističke skice često su izgledale upravo kao prostor u kojem ruka testira ideju pre nego što ona postane forma. U tom crtačkom nasleđu nalazi se i Kuznetsov, ali bez manifestnog tona koji je pratio istorijske pokrete. Njegov crtež deluje lično, skoro introspektivno, upr-

U vremenu hipersenzibilnosti balansiranje je postalo svakodnevna disciplina. Zato u Zagreb stižemo da zajedno držimo ravnotežu

Denis Leo Hegić i Oleg Kuznetsov

kos tome što figura na papiru izvodi nešto sasvim telesno.

Zato „Ekvilibristi“ u Zagrebu funkcionišu bolje nego što je možda i planirano. Između političkih tonova jedne izložbe i tihog jezika druge, grad dobija retku priliku da vidi oba nivoa istovremeno: razliku između umetnosti koja se doziva iz prošlosti i one koja registruje stanje sadašnjice.

„Postoji ta ideja da kretanje ima neku ‘pravu’ putanju. Ljudi obično biraju vertikalnu, kao da je uspon garant smisla. A meni su razgovori sa Olegom otvorili drugačiju mogućnost. Počeo sam da razumem eleganciju silaska, trenutak kad se spušta težina, buka i teatar ambicije. To je jedna potpuno druga geometrija razmišljanja“, dodaje Hegić.

Prijem uz rakiju i votku

Balansiranje na stolicama priziva i performativne eksperimente šezdesetih, posebno radove Naumana ili Bas Jan Adera, gde je telo bilo sredstvo za ispitivanje odnosa prostora i napora. Kod Kuznetsova taj odnos izgleda kao stalno prekoračenje granice. Figura u odelu deluje napeto, kao da je u svakom trenutku bliža gubitku ravnoteže nego njenom održavanju. Ta napetost je suština serijala: ono što gledamo nije mir, nego trenutak pre pada.

Materijal je skroman, linije su ponekad drhtave, senke nastaju ponavljanjem, a ostaci dodira ruke ostaju na papiru. U evropskoj umetnosti ovo ima blizak odnos sa postminimalističkim insistiranjem na jednostavnim gestovima i materijalima. To su radovi koji ne privlače pažnju veličinom ili formatom, već prisutnošću.

Zagreb tako u istom trenutku posmatra tri potpuno različite umetničke pozicije: nasleđe, spektakl i tiho ispitivanje svakodnevnog pokušaja da se pronade stabilnost. U toj kombinaciji „Ekvilibristi“ stoje tačno tamo gde im je mesto: između dve stolice. U takvoj ravnoteži, uz rakiju i votku na otvaranju, teško da bi moglo biti prirodnije.

Informacije o izložbi
Art Zagreb 2025.

11–14. decembar 2025.

Nacionalni muzej moderne umetnosti – Oktogon NMMU
Galerija Denis Leo Hegić Projects

JESI LI VIDEO OVO?

Tomiću, pederu!

Kada je naš stari znanac Veljko Lalić smislio jednu od svojih omiljenih uredničkih pakosti pre dve nedelje, i objavio našu fotku kako se ljubimo u usta uz moje pismo tebi – javilo mi se nekoliko ljudi koji su mi maltene čestitali što sam se konačno u svojoj 55. godini autovao i javno priznao da sam gej

Piše Dragoljub Draža Petrović

Ljubljeni Ante, Svojevremeno sam bio u Mančesteru da gledam utakmicu Mančester junajted – Brentford na Old Traffordu, i kada smo stigli na recepciju hotela, recepcioner, debeli simpatični Indus, pitao je, odmerivši nas četvoricu srpskih novinara od glave do pete – da li želimo dve dvokrevetne sobe sa bračnim krevetom, usput nabacivši neki kez i namignuvši nam šeretski.

– Izgleda da Indus misli da smo gejevi! – promrmljali smo mi na srpskom, i onda objasnili debelom simpatičnom Indusu da imamo rezervisane jednokrevetne, da nam ne trebaju bračni kreveti koje nam je nudio i naravno tražili smo način da mu objasnimo da nas četvorica kršnih Srba – a nijedan nije bio niži od 192 centimetra – nismo to što misli, jerbo prosečan Srbin je uvek spreman da pogine zbog svoje epske muškosti koju neko dovodi u sumnju. Mišlim da je sličan slučaj i sa Hrvatima.

Samo što nismo počeli iz novčanika da vadimo porodične fotke sa ženom i decom ne bismo li dali krunski dokaz debelom Indusu da je omašio našu seksualnu orijentaciju, ali smo shvatili opravdanu sumnju Indijca tek kad smo izašli iz hotela i krenuli niz ulicu i videli rainbow zastave na svakom čošku.

– Hej, pa mi smo u gej kvartu! – uzviknuli smo skoro unisono kada smo skapirali da je naš hotel u okviru četvrti zvane

Gay Village koja se prostire duž Kanal stri-ta, tik uz kanal Rošdejl.

U pitanju je živ i lep kraj sa barovima, klubovima, kafićima i restoranima. Svuda oko vise zastave duginih boja, šareni kišobrani, ljudi su veseli, samo nas trojica sa namrčenim facama odudarali smo od te atmosfere, vidno umorni jer smo iz Beograda poleteli u cik zore, pa presedali u Frankfurtu, i nije nam bilo ni do čega, osim da nađemo neki pab gde bismo popili po pivo.

Pišem ti ovo, ljubljene Ante, jer imam utisak da ćemo i ti i ja ubuduće svima, ne samo recepcionerima, morati da objašnjavamo jednostavnu stvar: „Ljudi, mi nismo pederi!“

Ne znam za tebe, ali kada je naš stari znanac Veljko Lalić smislio jednu od svojih omiljenih uredničkih pakosti pre dve nedelje, i objavio našu fotku kako se ljubimo u usta uz moje pismo tebi – javilo mi se nekoliko ljudi koji su mi maltene čestitali što sam se konačno u svojoj 55. godini autovao i javno priznao da sam gej.

Bilo im je drago i zbog tebe, jer si se i ti, također u svojoj 55. godini autovao i priznao da si gej, a Lalić je trljao ruke, jer je taj tekst sa takvom slikom bio neverovatno čitan na portalu Velikih priča, svi su klikitali i tražili više detalja o našoj stranoj vezi po tom tekstu, skrolujući ga bezbroj puta, mršteći se jer su znali da negde mora biti onoga šta traže.

Tih detalja tamo nije bilo, jer se tekst, ko

što znaš, ljubljene Ante, bavio sasvim drugom temom, i samo u jednoj rečenici je pisalo da lokalne ustaše verovatno nikako ne bi volele da se Ante i Draža javno vole u Splitu na promociji naše knjige, pa je Lalić iz toga napravio ilustraciju našeg spektakularnog „kisindžera“. Koji perverznejak!

Istina, sitnim slovima Lalić je napisao da smo na slici ti i ja kao Leonid Brežnjev i Erih Honeker, aludirajući na onaj čuveni mural sa Berlinskog zida, po imenu „Gospode! Pomozi mi preživeti ovu smrtonosnu ljubav“, gde se žvalave tadašnji lider SSSR-a i lider Istočne Nemačke, ali to sitno niko nije pročitao ispod one slike, sem mene, koji sam šokiran sedeo pred monitorom i razmišljao: „Pa da li je ovaj Lalić kršten!“

Čak i taj potpis je bio bez neke naročite veze, ko bi uopšte znao da je Brežnjev imao običaj da strane državnike ljubi jednom u levi, jednom u desni obraz, a treći put u usta, te je jedini koji je uspeo da se spase od tog Brežnjevlevog čudnovatog običaja bio Fidel Castro, koji je pri svakom dolasku u Moskvu, po izlasku iz aviona, u usta stavljao tompus, ne bi li izbegao „kisindžer“. Rus je uspeo da ga coki samo u obraze.

Da, Lalić je napisao, takođe sitnim slovima, da je sliku napravio AI, ali javio mi se odmah neki ludi Živanović, urednik-producent na televiziji, koji je izrazio sumnju da je u pitanju delo veštačke inteligencije.

– Baš sad smo na kolegijumu analizirali fotografiju tebe i Tomića... – kazao mi je svojim čuvenim podjebantskim tonom.

– Iliiii... – bio sam znatiželjan da li su surovi profesionalci sa televizije provalili da je to aluzija na Brežnjeva i Honekera, jer lepo je Lalić napisao sitnim slovima.

– Vidi se da ste se uživali... – nekako je bio mističan.

– Kako uživali? – pitao sam: „Pa svako normalan vidi da je to veštačka inteligencija, čak i piše.“

– Nema Lalić u budžetu da plaća veštačku inteligenciju da bi pravila vaše fotke kako se ljubite. Zaključak našeg kolegijuma je da ste to morali da obavite stvarno kako biste uštedeli Laliću – rekao mi je ovaj.

– Misliš da smo Ante i ja pederi! – uzviknuo sam.

– Da! – rekao je onaj urednik producent.

Onda mi je u nekoj zajedničkoj Viber grupi, stigla poruka jednog kolege koji je ispod te naše montirane slike koju je osmislio Lalić, ljubljani Tomiću, ostavio predivan stiker duge.

Možda je ovo ipak otišlo malko predaleko, pomislio sam.

Nijedan drugi kolega u grupi to nije lajkovao, što će reći da je presuda donesena: Tomić & Petrović su gejevi i raduje nas što će do kraja života morati da objašnjavaju da nisu. Uporno ćemo ponavljati da je to rađeno po motivu grafita na Berlinskom zidu, aluzija na Brežnjeva i Honekera, te da je sve smislio prirodni Lalić a kreirala veštačka inteligencija.

– Ma dajte vas dvojica, ne folirajte se, lepo je kada se dva muškarca strasno vole, osobito Srbin i Hrvat, to je prva emotivna veza dve osobe takvih slavni imena u povijesti jugoslovenskih prostora – znam da će tako reagovati svi koje pokušavamo ubediti da nas je ipak skrkaio Lalić u sadejstvu sa svojom novom omiljenom igračkom, zvanom Artificial Intelligence, ili u prevodu na hrvatski – umjetna inteligencija.

Nekada, kada su Srbi, Hrvati i čitav svet od veštačkih stvari koristili samo umjetnu vilicu, ovako nešto nije moglo

da se desi, ali je nas dvojicu izgleda pregazilo vreme, pa nas je na kraju tog perioda pregazio i Veljko Lalić, autor ideje da napravi foto-montažu sa našim strasnim „kisindžerom“ koju je jedna korisnica Instagrama prokomentarisala kratko i jasno: „Bolesno!“

Očekujem da će već u svom sledećem naletu inspiracije, Lalić u dogovoru sa svojim umjetnim drugarom, objaviti nas dvojicu kako se grlimo u bračnom krevetu, a ispod će sitnim slovima – Ante i Draža kao Tuđman i Milošević na čuvenoj naslovnoj strani Feral tribjuna. Samo naravno ta sitna slova niko pročitati neće i mi ćemo izgubiti više energije objašnjavajući da je to AI nego što ćemo energije utrošiti dopisujući se na ovom mestu.

Bojim se da ćemo doživeti sudbinu Aleksandra Vučića – on je, kada su navijači počeli da mu viču „Vučiću, pederu“, izgubio silno vreme objašnjavajući da nije.

– Meni stalno viču: Vučiću, pederu... – požalio se premijer jednom i Jeleni Karleuši u emisiji „Žene pitaju premijera“.

– Pa šta! Ja se zalažem za prava pедера, uopšte, LGBT populacije! – rekla je tada Karleuša.

– Ali ja, draga Jelena, nisam peder!

– Nema veze, dragi Aleksandre, ja se zalažem i za prava LGBT osoba koje nisu pederi.

– Ali, draga Jelena, ja nisam LGBT osoba!

– Nema veze, dragi Aleksandre, ja se zalažem i za prava pедера i LGBT osoba koje nisu pederi i LGBT osobe.

– Pa šta mi savetujete!? – upitao je Vučić.

– Ne osvrćite se na to što vam viču „Vučiću, pederu“, jer nema ništa loše u tome biti peder!

– Ali, draga Jelena, ja uopšte nisam peder! Shvatite! – izgledao je otprilike taj „mučan“ razgovor između Vučića i Karleuše.

To čeka i nas dvojicu, mada je meni, pravo da ti kažem, svejedno i da misle, nemam ništa protiv da misle da sam LGBT populacija, ali se kao i svaki staromodni novinar opirem površnostima koje nam serviraju ova veštačka vremena društvenih mreža, koja su Eldorado za idiote.

Došlo tako neko doba, ljubljani Tomiću, kada će svaki korisnik veštačke inteligencije moći da napravi svakakvu zvrčku: da postavi nas dvojicu kako sa šestog sprata zgrade Texas School Book Depository u Dalasu pucamo na Kenedija, da postavi nas dvojicu kako u ustaškim uniformama ucveljeno palimo sveće u Blajburgu ili igramo kolo u Han Pijesku sa Ratkom Mladićem. I onda će se o tome danima pričati po Instagramu, Tviteru i Fejsbuku, a uz statuse tipa: „Bolesno!“

Dok će svaka budala koja je stvarno napravila neku budalaštinu moći da se vadi da je ono što je zgrešila u stvari delo veštačke inteligencije i više pojma imati nećemo šta je tu trač, a šta je istina. I obratno.

– Damir mi je rekao da je to veštačka inteligencija – rekao je Vučić, kada je prošle godine isplivao tonski snimak gde pomenuti Damir savetuje članstvo Vučićeve stranke da razbijaju studentske blokade, posle čega su i ovde počeli studentski protesti.

Tako da, Tomiću, pederu, nema nam spasa. **N**

ZAMKE ANALOGIJA

Ni Makedonija, ni Crna Gora, ni Peti oktobar, ni kritična masa

Istovremeni parlamentarni i predsednički izbori, na neki način bi „uterali“ opoziciju i studente u jedan blok. Opasna zamka, što je do sad bila praksa razdirućeg antipartizma, jeste multiplikovanje građanskih elemenata (aktera), što na kraju širi konfuziju i ide ka pokušaju postizanja nekakvog „tripartitnog sporazuma“ gde bi se kao akteri našli studenti, opozicija i zborovi građana, odnosno „civilno društvo“

Rizično je robovanje analogijama jer smanjuje mogućnost da se izađe iz neumitnosti, realnije vidi stanje stvari u datom trenutku, uprkos sličnostima drugačiji tip pretnje, pa i potraži alternativa budućnosti. Eventualno kreativniji izlaz iz loših scenarija. Mimo usuda analogija. Na tu temu provokativno piše i politikolog Ivan Krastev („U našoj trenutnoj geopolitičkoj stvarnosti, vizije budućnosti zamenjene su analogijama iz prošlosti“). Ako je Evropa ponovo u „Jučerašnjem svetu“ Štefana Cvajga, pri kraju „vajmarske faze“, u Minhenu 1938, onda je sve jasno. I Evropi i ovom ovde takozvanom Regionu.

Piše Zoran Panović
programski
direktor
Demostata

Ima, međutim, i analogija mnogo nižeg intenziteta. Tipičan primer je očekivati da se u odlasku Vučića sa vlasti ponovi makedonski ili crnogorski scenario. Očekivati da se preslika novi Peti oktobar takođe može biti varljivo. Veliki skup od 15. marta ove godine u Beogradu, koji

je brojčano premašio Peti oktobar, demistifikovao je mit o kritičnoj masi koja sama po sebi ne garantuje ništa. Robovanje analogijama može da bude i tumačenje mogućnosti skraćivanja predsedničkog mandata koje je najavio Vučić (da uz parlamentarne dobijemo i predsedničke izbore 2026, iako mu mandat ističe 2027), što odmah asocira na postupke Slobodana Miloševića i Borisa Tadića.

I jedan i drugi jesu skratili mandate, ali su imali opciju da se ponovo kandiduju za predsednika države. Milošević je imao ambiciju da postane predsednik svog provizorijuma zvanog Savezna Republika Jugoslavija. Ta tvorevina projektovana „žabljačkim ustavom“ iz 1992. ostavila je mogućnost da joj se u međuvremenu

Da su kolone dobre,
i Vučić bi ih imao

priključi još neko, ako poželi, ali se brzo pokazalo da je to strukturalno nemoguće (i za „srpske zemlje“, jer drugi nisu bili zainteresovani), pa se sve svelo na asimetričnu federaciju Srbije i Crne Gore.

Doduše Vučić ima „srpski svet“, ali on je imaginarijum koji nije elektibilan okvir. Sem da budeš simbolički „predsednik srpskog sveta“. Tadić je imao mogućnost da se ponovo kandiduje za predsednika Srbije, dok Vučić to nema ako skрати mandat.

Upravo je on više puta govorio da mu ne pada na pamet da menja Ustav kako bi mogao da ponovo bude predsednik. Ali će zato, kako je naglasio, da pomogne nekoj i bori se za to da oni za koje misli da mogu da vode Srbiju u budućnost, ostvare uspeh na izborima – „to ću svakako da učinim, a s koje pozicije u ovom trenutku niti je tema, niti bih mogao to i sam da izgovorim“. Ali rekao je Vučić davno, kao premijer, i da neće da se kandiduje za predsednika Srbije, pa jeste. Videćemo da li će dogodne krenuti pisma iz cele Srbije da zamole Vučića da uradi nešto. Što on tobože ne bi uradio da ga narod nije zamolio.

Ako se zaista ne odluči na rizičnu operaciju promene Ustava da bi stvorio mogućnost za treći predsednički mandat, ili da se predsednik bira u parlamentu, Vučiću ostaje mogućnost da se vrati na premijersko mesto što bi ozvaničilo neku vrstu „kancelarskog sistema“ koji je neformalno i uveo dok je bio premijer. I što je, realno, format bliži Ustavu od njegove sadašnje predsedničke pozicije. Sa izvesnim uzurpatorskim utiskom, bez mnogo obaziranja na Ustav i institucionalne nelagode. Takav izvitoperen predsednički sistem poistovećuje se s oblikom lične vlasti i njenog autoritarnog prihvatanja gde se stranački princip subordinacije prenosi i na državu. Vlada je samo servis, čak apsurdno umesto vlade u senci opozicije, Srbija kao da ima vladu u senci vlasti. Neki članovi Macutovog kabineta su i u vladi u senci, ali nisu svi.

Šetanje moći, nezavisno od Ustava, nije Vučićeva inovacija. Uprkos različitim karakteristikama vlasti, i Milošević i Tadić su u operativnoj politici bili bitniji od svojih premijera, ali je Vučić tu praksu podigao na nivo „državnog razloga“. Sveto trojstvo funkcionisanja Srbije – voluntarizam, etatizam i klijentelizam indukuju se i iz ovakve izvitoperene predsedničke pozicije.

Robovanje analogijama može da bude i tumačenje mogućnosti skraćivanja predsedničkog mandata koje je najavio Vučić (da uz parlamentarne dobijemo i predsedničke izbore 2026, iako mu mandat ističe 2027), što odmah asocira na postupke Slobodana Miloševića i Borisa Tadića

Naravno, Vučiću preostaje i takozvani poljski model. Da predsednik partije bude centar političke moći, kao što je to kao manir uveo Jaroslav Kačinski koji je kao predsednik stranke Pravo i pravda bio glavni u zemlji – a ne neki Mateuš Moravjecki (premijer) ili Andžej Duda (predsednik). To bi značilo povratak Vučića na mesto predsednika SNS i naglašavanje partije (ove SNS ili njene lojalističke „avangarde“) kao legitimacijskog izvora. Takva varijanta je najmanje realna jer podrazumeva određenu vrstu diskrecije i fingirane distanciranosti koju Vučićev politički temperament teško da bi izdržao.

Uglavnom, ako se predsednik države bude birao kao do sada, na glasačkom listiću neće biti Vučića, niti će moći da stoji Vučićevo ime dopisano uz ime njegovog kandidata. Na parlamentarnoj listi će moći. Do suštinskih promena u Srbiji dolazi na predsedničkim izborima. I uz podršku Zapada. I 2000. i 2012. Treba li verovati u tu analogiju?

Studenti su propustili tajming da traže izbore. Umesto u martu zatražili su ih u maju ove godine. Ali po tom pitanju Vučić je već bio u psihološkoj prednosti. Otuda je krenuo sa ciničnim izbornim licitiranjem, pa je i 2026. proglasio „izbornom godinom“. Šta će značiti studentski pokret i njegova lista na kraju 2026. ako tek tada budu izbori. A ne moraju ni tada. Što se datum izbora više prolongira, studentska lista rizikuje da postane prolongirana idealno-tipska imaginacija, da se izliže u beskrajnim raspravama (kadri-

ranjima) o njoj. Ne postoji idealna situacija za obznanjivanje imena koja bi činila tu listu. Jedno od objašnjenja je da bi otkrivanje ko je na listi te ljude stavilo pod udar režimske propagande.

Ali zar oni tada ne bi došli u situaciju lidera opozicije koji su pod tom propagandom više godina? Što je neko indirektno i nenamerno priznanje i liderima opozicije koji se uglavnom kritikuju od nepartijske opozicije. Može li se direktno iz stanja hibernacije ili čak uslovne anonimnosti ići na vlast bez prethodnog prekaljivanja kroz propagandnog toplog zeca? Lako je pretpostaviti da su neki od potencijalnih kandidata za studentsku listu već dovoljno satanizovani. I da su se već dokazali protiv ovog režima. Što ne znači da neko ne treba da se relativno sačuva pa proglasi kandidatom kao Vojislav Koštunica tek onda kad bude jasno da više nema prolongiranja i kad se bude znalo kad su izbori. Bojkot više niko ne pominje.

Kad smo već kod analogija, Koštunica nije bio takozvano novo lice, kao što to nije bio ni Tomislav Nikolić, samo je bio manje satanizovan i dovoljno nacionalno utemeljen. Tačnije, bio je „demokratski nacionalista“.

Iako deluje preuranjeno, suštinsko pitanje je da li bi sutra studentska lista, ma šta ona značila tada, imala jedan poslanički klub u Skupštini. To je mera ozbiljnosti. Studentska lista i danas, kao uslovna fikcija, funkcioniše kao pseudopartija ili kao skrivena partija. Neće na njoj biti studenata, ali je bitna percepcija da je to ta prava „studentska lista“, odnosno ona koju studenti podržavaju. Demostatova istraživanja javnog mnjenja pokazuju da antivučićevski orijentisani građani smatraju većinski da je zajednički nastup najbolja opcija za protivnike režima, dok praksa pokazuje da nije nemoguće rešiti prividnu kvadraturu kruga odnosa studenata i opozicije. Odustajanje od anti-partijskog dogmatizma je lekovito za opoziciono-studentsku sinergiju.

Upravo su lokalni izbori u Mionici, Negotinu i Sečnju pokazali potencijal zajedničkog nastupa opozicije podržane studentima, pokazali su i relativno slabljenje vladajućeg bloka, ali su pokazali i to da studenti i opozicija i dalje ne mogu kvalitetno da iskontrolišu izborni proces. Za kontrolu je danas bitnija hrabrost od poznavanja izborne procedure. Ispada i da

je bitnije ko čuva kutije nego ko se kandiduje. Što donekle banalizuje iscrpljivanja ko će biti na listi. Ako su građani natpolovično nezadovoljni vlašću i institucijama, a jesu – pokazuju Demostatova istraživanja – to ne znači da znaju tačno za koga su ako nisu za ovu vlast. Niti je alternativna jasno formulisana. Studenti, odnosno percepcija njih, mogu da pariraju Vučiću u rejtingu, ali to ne znači i dalje jasnu političku artikulaciju, za razliku od pristalica vlasti koje je imaju. Studenti u blokadi najavili su novi protest u nedelju 28. decembra 2025, a tada će i skupljati potpise za raspisivanje vanrednih izbora. Time bi trebalo da potvrde svoj uticaj, možda i demantuju određene kontroverze koje se u javnosti za njih vezuju.

Istovremeni parlamentarni i predsednički izbori, na neki način bi „uterali“ opoziciju i studente u jedan blok. Opasna zamka, što je do sad bila praksa razdirućeg antipartizma, jeste multiplikovanje građanskih elemenata (aktera), što na kraju širi konfuziju i ide ka pokušaju postizanja nekakvog „tripartitnog sporazuma“ gde bi se kao akteri našli studenti, opozicija i zborovi građana, odnosno „civilno društvo“. Možda je malo ironično, ali kad je o „građanima“ reč, ostaje nejasno zašto onda Pokret slobodnih građana nije najmasovnija partija posle naprednjaka, kao što se otvara i naoko apsurdno pitanje – da li su članovi opozicionih partija nekakvi građani. Ili zašto se ne obnavlja ili pravi novi „građanski savez Srbije“? Ako postojeća ponuda ne valja.

Onaj dobri, stari GSS evoluirao je logično, činilo se, u Liberalno-demokratsku partiju. Došlo je do ujedinjenja u LDP starog GSS i liberalne frakcije DS koja više nije mogla da podnese „demokratski nacionalizam“ i to da ih Boris Tadić „truje“ Dobricom Ćosićem. Dobili su i podršku Latinke Perović, ali opet nije išlo. Novembra ove godine Pokret slobodnih građana i Zeleno-levi front potpisali su „Memorandum o strateškoj saradnji“ tih dveju stranaka, a kao najvažniji cilj naveli su članstvo Srbije u EU. Strateška saradnja ipak ne znači integraciju. A bez integracije političkih entiteta u opoziciji i pravljenja većih stranaka teško se može povratiti nekakav balans u političkom sistemu Srbije. Na izborima 2021. u Njegovinu Narodna stranka je imala solidnih 12 odsto glasova. Od te Narodne stranke

Videćemo da li će
dogodine krenuti pisma
iz cele Srbije da zamole
Vučića da uradi nešto.
Što on tobože ne bi
uradio da ga narod nije
zamolio

Ako bi ispunio
demokratske standarde
koje uglavnom formalno
traže Ursula fon der
Lajen i Marta Kos,
Vučićev režim bi se
reformisao, a on ne može
da se reformiše a da se
ne uruši. Niti postoji
unutrašnja reformska
snaga u partiji

sad postoje tri: Narodna koju vodi Vladimir Gajić, Narodni pokret Srbije Miroslava Aleksića i Srbija centar Zdravka Ponoša. Samostalni izlazak Stranke slobode i pravde na izbore u Mionici je primer ispodcenzusnog avanturizma.

Integracija (umesto strateških saradnji) povećava efikasnost i smanjuje mogućnost dosovskih strukturalnih problema zbog viška partija i partijskih lidera. Ono što je DOS vešto bio uradio, to su takozvana „partnerstva za promene“ sa nepartijskim strukturama. Tako je obezbeđena, na primer, podrška Ujedinjenog granskog sindikata „Nezavisnost“. E, sad što je „Nezavisnost“ posle Petog oktobra na neki način izigrana, to je već neka druga priča. Ipak su drugačija vremena. Pa i analogije mogu da postanu čudno inspirativne.

Fenomen „kriznih štabova“ koji su upadali nakon Petog oktobra u firme i institucije, nije nešto čime se DOS hvalio, niti je to demokratska javnost odobravalala. Neki sadašnji studenti, skloniji uslovnom anarhizmu, kad su čuli za „krizne štabove“ pozitivno su reagovali. Ali takvi stavovi nisu većinsko mišljenje u studentskom pokretu. Možda se Vučić poneo više kao pokeraš nego kao ša-

hista kad je ishitreno predložio „savetodavni referendum“ o njemu. Tada bi se stvorila sigurno referendumska atmosfera, izbeglo bi se iscrpljivanje u pričama odnosa studenata i opozicije, ali studenti koji se zalažu za ustavni patriotizam nisu mogli pristati na ne baš pravno utemeljen predsednički predlog.

Ako možete da zamislite Vučića da bez cinizma kaže „vidimo se u nekom drugom filmu“, ili ako verujete da bi Vučić mogao da podnese kohabitaciju ili „savez slobodnih gradova“, onda verujete i da izbori mogu da suštinski reše političko-društvenu krizu u Srbiji. Izbori, bude li ih uopšte, mogu u ovakvoj situaciji (atmosfera) biti samo legitimacijsko prestrojavanje. Ana Brnabić je na jednom skorašnjem panelu u Briselu rekla da ne postoji u Srbiji konsenzus o EU. Da bi postojao, mora da postoji prvo konsenzus o iole demokratskim izborima, odnosno prihvatanje mogućnosti da se vlast na izborima može izgubiti, što nije blisko režimima sa „revolucionarnim“ karakterom – kakav je lojalističko-zavetnički u Srbiji.

Homogenoj, organizaciono i logistički jakoj vlasti može da parira samo jedinstven i snažan opozicioni front. Čime uzurpacija postaje sve ogoljenija a alternativa sve uočljivija. I stranom faktoru. Tada ni izbori nisu milostinja vlasti, već su oni takvi – legitimni – samo ako ih nametne alternativa. Ako bi ispunio demokratske standarde koje uglavnom formalno traže Ursula fon der Lajen i Marta Kos, Vučićev režim bi se reformisao, a on ne može da se reformiše a da se ne uruši. Niti postoji unutrašnja reformska snaga u partiji. Jedan opozicioni front je i bolji, motivisaniji, garant kontrole izbora. Mada, naivni misle da više kolona daje bolju kontrolu, zato što je više opozicije u biračkim odborima.

Da su kolone dobre, i Vučić bi ih imao. On svoju kolonu trenira – pusti SPS samu u Sečnju, ona prebaci cenzus, kao i Rasim u Mionici, razmišlja se verovatno hoće li radikali sa SNS i na parlamentarnim, ko će sve u novo „nacionalno okupljanje“ na desnici... Ali, uz sve sparing mečeve, na izborima će se znati koja je kolona vlasti prava. Vučić će, doduše, kao i uvek dodavati kolone opoziciji.

Ako je nekom nelagodno da za njega glasa direktno, Vučić će mu, kao i uvek, omogućiti da to uradi indirektno. **N**

Zašto je mir u Ukrajini i dalje na dugom štapu

Piše Ijan Bremer

Predsednik Putin trenutno uopšte ne pokušava da okonča rat. On veruje da Rusija može postići bolje ishode na bojnopolju nego za pregovaračkim stolom

Prošle su skoro četiri godine ruske invazije na Ukrajinu, a pojačava se pritisak da se rat okonča. Protekle dve nedelje iznedrile su dva predloga. Samiti se održavaju gotovo svakodnevno. Američki izaslanici lete na relaciji Kijev–Moskva. Tu su i javni aplauzi za napore predsednika Trampa da zaustavi krvoproliće, dok se svi utrkaju da oblikuju uslove mira.

A opet, uprkos diplomatskoj ofanzivi, šanse za prekid vatre ostaju male. Ni u narednim nedeljama, a verovatno ni u mesecima koji dolaze. Razlog je jednostavan: Rusija i Ukrajina i dalje imaju suštinski nespojive ciljeve, a nijedna strana još nije pronašla dovoljno razloga za kompromis. Trampov isključivi fokus na postizanje dogovora – detalji su mu manje važni – ne menja tu računnicu.

Američki predsednik želi da okonča ovaj rat bez obzira na posledice po Ukrajinu ili Evropu. To je prioritet tokom čitavog njegovog drugog mandata i nervira se što to do sada nije uspeo. Kada želite da postignete dogovor uz najnižu moguću cenu i ne marite naročito za uslove ili ishode (bilo kratkoročne ili dugoročne), linija manjeg otpora je pritisak na slabiju stranu.

Ta slabija strana je, naravno, Ukrajina. Ne samo zato što ima manju ekonomiju, populaciju i armiju od Rusije, već i zato što je Kijev trenutno zaglavljen u korupcionaški skandal koji je nedavno koštao funkcije šefa kabineta Vladimira Zelenskog, Andrija Jermaka. Tramp i njegov tim znaju da je Zelenski u teškoj poziciji na domaćem terenu i igraju na kartu da će jači pritisak na njega imati veće šanse da donese rezultate nego inače.

Ono što očigledno ne razumeju jeste da slabost Zelenskog čini ustupke težim, a ne lakšim. Istina, nedavne ankete pokazuju da sada samo jedna četvrtina Ukrajinaca želi borbu do konačne pobede – što je dramatičan preokret u

odnosu na prve godine rata. Ali ista istraživanja pokazuju da većina Ukrajinaca i dalje želi kraj rata pod ukrajinskim, a ne pod ruskim uslovima. Čak i da je sam tome sklon, politički ranjivi Zelenski manje je sposoban da podrži sporazum koji miriše na kapitulaciju, dok mu se sopstveni narod i vojska i dalje ubedljivo protive.

A Rusija, svesna da je u jačoj poziciji, ne pokušava da ponudi uslove koje bi Ukrajina mogla da prihvati. Zapravo, predsednik Putin trenutno uopšte ne pokušava da okonča rat. On veruje da Rusija može postići bolje ishode na bojnopolju nego za pregovaračkim stolom. Ruske snage ostvaruju napredak u Donbasu – premda spor i iscrpljujući. Troškovi su ogromni – desetine hiljada žrtava, ekonomski pritisak, međunarodna izolacija – ali Putin je pokazao da je spreman da ih podnese i uveren je da vreme radi za Rusiju.

Ono što Putin radi ispostavljanjem maksimalističkih zahteva za koje zna da ih Kijev nikako ne može prihvatiti – de iure priznanje ruskim teritorijalnih aneksija, ukrajinska neutralnost bez značajnih bezbednosnih garancija, faktička ograničenja suvereniteta Ukrajine – jeste eksploatacija Trampovog nestrpljenja da dođe do dogovora. Cilj nije pregovaranje „u dobroj veri“, već želja da se prikaže konstruktivnim pred Trampom i blagonaklonim evropskim liderima poput Viktora Orbana i Roberta Fica, u nadi da će Vašington okriviti Ukrajinu za diplomatski neuspeh. U Putinovom najboljem scenariju, to Rusiji donosi dve stvari: veću nekažnjivost u napadima na Ukrajinu bez brige o američkoj reakciji, kao i podeljeniji, slabiji NATO.

Ali Putinova strategija prividne konstruktivnosti uz odbijanje stvarnog kompromisa ima svoja ograničenja. Tramp je već pokazao da se i on može okrenuti protiv Rusije. Njegova frustra-

cija Putinovom nepopustljivošću ranije ove godine dovela je do dozvola za dalekometne udare Ukrajine, sankcija Rosneftu i Lukoilu, kao i pritiska na Indiju da smanji kupovinu nafte. U međuvremenu, Ukrajina, Evropa i državni sekretar Marko Rubio učinili su dovoljno da osiguraju da Vašington neće ograničiti deljenje obaveštajnih podataka sa Kijevom niti blokirati ukrajinske duboke udare na rusku naftnu infrastrukturu.

Što je još važnije, Sjedinjene Države više ne drže sve adute u svojim rukama. Vašington prodaje oružje i pruža obaveštajne podatke, ali evropske nacije sada u potpunosti finansiraju ukrajinske ratne napore. To Evropi daje stvarnu polugu moći. Bilo da ubede Belgiju da zapleni zamrznutu rusku imovinu ili da emituju zajednički dug, evropski lideri su jasno stavili do znanja da neće dozvoliti da Ukrajina izgubi zbog nedostatka novca.

Dakle, rat će se nastaviti kroz još jednu rundu neuspešnih pregovora, još jednu zimu, verovatno i još jedno proleće. Ruske snage će nastaviti da pokušavaju da zauzmu još teritorije. Ukrajina će nastaviti da se brani dok istovremeno udara na rusku infrastrukturu. Ljudski i ekonomski troškovi će rasti. Pozicija Ukrajine će verovatno slabiti, čak i dok Rusija plaća ogromnu cenu u ljudstvu i resursima za ograničene dobitke. Uskoro neće biti dovoljno volje za kompromis.

Voleo bih da nije tako. Ali kada su ključni ciljevi sukobljenih strana suštinski nespojivi, nikakva količina spoljnog pritiska ili diplomatije ne može premostiti taj jaz. Mir će na kraju doći – onda kada stanje na bojnopolju i materijalne okolnosti to iznude. On neće proisteci iz trenutne diplomatske inicijative, ma koliko Tramp to želeo.

Ijan Bremer je predsednik Eurasia Group i GZERO Media. Njegova poslednja knjiga je „The Power of Crisis“

DOSIJE NEDELJNIKA

SLUČAJ TOK

**Otvoreni rat vlasti i tužilaštva
oko institucije koju je
Zoran Đinđić platio glavom**

**Nedeljnik prvi put otkriva sve detalje afere
„Generalštab“ i uloge ministra Nikole
Selakovića i predsednika Aleksandra Vučića
u aferi koja može da sruši vlast – ili državu**

**Ko je sve prekršio zakon i zloupotrebio
službeni položaj u slučaju „Generalštab“**

**Kako se tužilac Mladen Nenadić „otrgao“ i
postao državni neprijatelj**

**Kako je došlo do prve otvorene istrage protiv
nekog aktuelnog ministra u ovom veku**

**Kakve veze sa tim imaju slučajevi
„Nadstrešnica“, „Jovanjica“, „Dijana
Hrkalović“, „Šarić“, „Ćuruvija“...**

**Istraživala Milana Milošević,
piše Dušan Telesković**

Aleksandar Vučić je dva puta igrao geostratešku igru „riziko“ dok se rešavala sudbina Generalštaba u Beogradu i oba puta je, čini se, izgubio.

Prvi put je, doslovno, igrao ovu popularnu društvenu igru, i to sa Vojslavom Šešeljom, tadašnjim potpredsednikom vlade, u noći između 29. i 30. aprila 1999, kada su zgrade centrale tadašnje Vojske Jugoslavije pogođene NATO bombama.

Vučić je, kao ratni ministar informisanja, bacao te večeri kockice, pomerio tenkiće i osvajao nove radikalske teritorije na zamišljenoj tabli sveta, i to u Nemanjinoj 11, u zgradi Vlade Srbije. Bilo je to zapravo centralno mesto odakle je Srbija tog proleća mislila da igra stvarni geostrateški „riziko“, u kojem pravim tenkovima osvaja sopstvenu teritoriju, dok je Zapad zapravo igrao šah i lovcima napadao pijuna.

„Sećam se jedne partije 'rizika'. Sa Šešeljom sam 1999. igrao 'riziko' i neka bomba udari Generalštab, pukla je jako. Ništa nam nije bilo, ali su se stakla zatresla. Pošto sam već bio na korak od pobeđe, Šešelji je iskoristio udar i srušio 'riziko' i kaže: ne dam ti deset maraka“, ispričao je Vučić u predizbornoj kampanji 2017. godine na TV Pink.

Drugi put je pokušao da igra pravi „riziko“ oko zgrada Generalštaba, odmah nakon što je Donald Tramp ponovo izabran za američkog predsednika u novembru 2024.

Samo devet dana nakon američkih izbora, srpska vlast u kojoj je Vučić centralna figura odlučila je da skine zaštitu sa zgrada Generalštaba, omogućujući time sprovođenje dogovora sa Trampovim zetom, Džaredom Kušnerom, da otkupi ove zgrade u centru Beograda i na njihovim ruševinama napravi hotelsko-stambeni kompleks.

Nadao se da će ovim potezom, na tabli sveta koja se menja, uspeti da obezbedi bolju poziciju u novoj američkoj administraciji, pa čak i da postane globalni lider koji će u Beogradu organizovati veliku partiju u kojoj će SAD i Rusija rešavati pitanje ukrajinskog rata i mira.

„Beograd je zainteresovan da bude domaćin sastanka Trampa i Putina. Ovo je zemlja u kojoj predsednik Tramp ima najveću podršku u celoj Evropi. Nijedna druga zemlja ne može da se meri po

PRVI PROBLEM JE NASTAO ZBOG NEPOŠTOVANJA ZAKONA O KULTURNOM NASLEĐU, NA KOJI SE VLADA MILOŠA VUČEVIĆA POZVALA KADA JE DONELA „ODLUKU O PRESTANKU SVOJSTVA KULTURNOG DOBRA ZGRADAMA GENERALŠTABA VOJSKE SRBIJE I CRNE GORE I MINISTARSTVA ODBRANE U BEOGRADU“ 14. NOVEMBRA 2024, DEVET DANA POSLE AMERIČKIH PREDSEDNIČKIH IZBORA

stepenu odobravanja Srbije predsedniku Trampu... A s druge strane, ovo je i zemlja u kojoj je predsednik Putin veoma, veoma popularan, tako da mislim da je ovo mesto na planeti Zemlji koje obojici veoma odgovara“, izjavio je on nepuna dva meseca nakon odluke Vlade Srbije da skine zaštitu sa zgrada Generalštaba.

Ipak, u ovoj igri ne presuđuju bačene kockice, preciznije sreća nema veze sa tim, već sve zavisi od drugih poteza. I što je najvažnije, ulog nije deset nemačkih maraka.

Tako je u proteklih godinu dana, od želje da postane globalni lider i most između Istoka i Zapada, došao u situaciju da SAD uvodi drakonske carine i sankcije najvažnijoj kompaniji u zemlji – Naftnoj industriji Srbije, a Rusija odbija da napravi dugoročni gasni sporazum, kao što odbija da bude konstruktivna u rešavanju pitanja NIS-a.

Ali to je samo delić problema koji je

izazvao „riziko“ sa Generalštabom.

Zemlju zapravo trese nezapamćen i veoma ohrabrujući presedan u kojem je jedno tužilaštvo odlučilo da primeni zakon – da bude samostalno – a onda i da pokrene istragu zbog sumnjivih radnji pri skidanju zgrada Generalštaba sa liste zaštićenih kulturnih dobara.

Sve to dovelo je Vučićevu vlast, simbolički, u stanje u kojem vizuelno sada deluje kompleks na uglu Nemanjine i Ulice kneza Miloša. Dakle, građevina koja ima pukotine u kojima je sve vidljivo, a u isto vreme klimava i opasna jer pretila da se svakog trenutka uruši.

Posebno ukoliko se sumnje tužilaštva da je ministar kulture Nikola Selaković učestvovao u potencijalnoj zloupotrebi službenog položaja i falsifikovanju službene isprave ispostave kao osnovane.

ŠTA JE SLUČAJ „GENERALŠTAB“?

No, krenimo redom.

Koren slučaja „Generalštab“ nalazi se u projektu koji je aktuelna vlast ugovorila sa Džaredom Kušnerom, zetom američkog predsednika Donalda Trampa. Plan je da zgrada Generalštaba, Kasarne 7. puka i zgrade Starog Generalštaba u Beogradu postanu deo stambeno-hotelskog kompleksa „Trampove kule“. Ideja je da se na mestu ovog kulturnog dobra izgradi luksuzni hotel sa poslovnim prostorom i više od 1.500 stanova.

Prema ranijim tvrdnjama predsednika Srbije Aleksandra Vučića, ova investici-

ja vredi najmanje 650 miliona evra, i nije reč o prodaji, već o zakupu na 99 godina.

Američki *Njujork tajms* je, sa druge strane, pisao da je „porodični projekat luksuznih hotela Trampovih vredan 500 miliona dolara u Srbiji“. Još pre pet godina, predsednik Srbije Aleksandar Vučić preneo je da je specijalni predstavnik predsednika SAD Ričard Grenel došao na ideju da se zajednički obnovi zgrada Generalštaba i Ministarstva odbrane. „Grenel je došao na ideju, o tome smo kratko razgovarali, kako da zajednički obnovimo zgradu Ministarstva odbrane i Generalštaba. To je važno i vredno, naravno, čuvajući istorijske arhitektonske oblike, u skladu sa činjenicom da je ta zgrada pod zaštitom države i grada“, rekao je Vučić.

ŠTA JE PROBLEMATIČNO?

U realizaciji ove Grenelove i Vučićeve ideje, problem je nastao zbog nepoštovanja Zakona o kulturnom nasleđu, na koji se vlada Miloša Vučevića pozvala kada je donela „Odluku o prestanku svojstva kulturnog dobra zgradama Generalštaba Vojske Srbije i Crne Gore i Ministarstva odbrane u Beogradu“ 14. novembra 2024, devet dana posle američkih predsedničkih izbora. Konkretno, pozvali su se na odredbu ovog zakona koja predviđa da predlog akta za utvrđivanje nepokretnog kulturnog dobra sa obrazloženjem priprema Republički zavod za zaštitu spomenika kulture i upućuje preko ministarstva Vladi.

U konkretnom slučaju, desetine arhitekata, konzervatora i istoričara kulture iz ove institucije usprotivile su se tome, optužujući Vladu da krši zakon. Nekoliko dana nakon odluke Vlade, poslali su pismo u kojem su naveli da status „nepokretnog kulturnog dobra“ može biti ukinut samo ako tim stručnjaka iz Zavoda to odobri. A to se nije dogodilo.

Umesto njih, predlog akta sa obrazloženjem dao je direktor Zavoda Goran Vasić, iako na to, sudeći po izjavama svedoka, nije imao pravo.

„Njegova nadležnost je po Zakonu o kulturi i po statutu Zavoda da upravlja ustanovom. On zastupa ustanovu, a ne obavlja stručne poslove. Za to postoje stručni ljudi kojima se delegira taj predmet – grupa ljudi koja bi na tome radila“, izjavila je za Nedeljnik Estela Radonjić Živkov u razgovoru vođenom u maju ove godine.

VEĆ KOD SLUČAJA DULIĆ MOGLE SU DA SE VIDE NAZNAKE DA U VUČIĆEVOJ „BESKOMPROMISNOJ“ BORBI PROTIV KORUPCIJE I TE KAKO IMA KOMPROMISA. ZAJEDNO SA DULIĆEM, U TOM SLUČAJU JE OSUMNJIČEN BIO I ZORAN DROBNJAK, TADAŠNJI I SADAŠNJI DIREKTOR PUTEVA SRBIJE, SA JEDNOM MALOM RAZLIKOM – DULIĆ JE BIO UHAPŠEN

JEDINI PUT KAD JE TUŽILAŠTVO U SRBIJI VODILO ISTRAGU PROTIV AKTUELNOG MINISTRA BILO JE JOŠ 1993. GODINE, KADA SU UHAPŠENI MINISTRI TRGOVINE I INDUSTRIJE U VLADI RADOMANA BOŽOVIĆA – SAVA VLAJKOVIĆ I VELIMIR MIHAJLOVIĆ

Ona je dodala da je za to potreban položen konzervatorski ispit i konzervator sa iskustvom koji bi mogao da radi na odluci za „utvrđivanje brisanja (statusa) kulturnog dobra“.

„Goran Vasić nema položen stručni ispit, nije uopšte iz te branše. On je došao iz muzeja. Tako da se nikada nije bavio zaštitom kulturnih dobara – zbog toga je to problematično i u profesionalnom smislu“, zaključila je Estela Radonjić Živkov za Nedeljnik.

PRITISCI BIA I SINIŠE MALOG (I GDE JE TU VUČIĆ)

A kolike pritiske su trpeli zaposleni iz Republičkog zavoda da potpišu obrazloženje na osnovu kojeg bi se ukinuo status GŠ, otkrio je uticajni *Njujork tajms* koji se opširno bavio ovom temom.

Prema njihovom pisanju, Dubravka Đukanović, arhitektkinja i profesorka koja je vodila Zavod, pozvana je u junu 2024. na sastanak kod Siniše Malog. Na sastanak je pozvana i Olivera Vučković, direktorka Gradskog zavoda. *Njujork tajms* je pisao da je Mali imao jasnu poruku na ovom sastanku: „podržite projekat ili podnesite ostavku“.

Dubravka Đukanović je brzo podnela ostavku nakon tog sastanka, ali nije želela da iznosi detalje dok traje istraga, dok Olivera Vučković nije bila dostupna za komentar.

Ali, sudeći po Vučićevoj izjavi od 4. novembra ove godine, u „Ćirilici“, izgleda je i on sam bio na tom sastanku i da je u njegovom kabinetu organizovan.

Otvarajući mnoge nejasnoće u ovom slučaju, Vučić je tada izjavio:

„... Bio je jedan sastanak. Ja tad vičem na Sinišu i kažem mu: sve što su rekle su tačno rekle. Ne, ne mogu da kažem sve, nisam imao uvid u sve, ali ono što su rekli, kaže, Vučić nam je rekao da smo neradnici. Tačno, prihvatam“, izjavio je tada predsednik Srbije.

Nisu to bili jedini pritisci sa kojima su se suočavali u Zavodu.

Njujork tajms je isto otkrio da je Estela Radonjić Živkov, tada zamenica direktora, dobila poziv od pripadnika Bezbednosno-informativne agencije (BIA) dok se spremala za posao 18. novembra u 7.30 ujutru. Bilo je to u danima kada su zaposleni u Zavodu spremali pismo u kojem ukazuju na nezakonitosti. Pripadnici BIA su je čekali u ovoj instituciji. U dva naredna poziva, rekla je, „snažno su joj savetovali“ da odustane. Ona je uprkos tome poslala pismo koje je, kaže, potpisalo svih pedesetak stručnjaka, Vladi i Ministarstvu kulture.

KAKO SE DOŠLO DO SELAKOVIĆA

Raspetljavanje ovog slučaja počelo je onog trenutka kada je Tužilaštvo za organizovani kriminal (TOK) odlučilo da proveri navode zaposlenih u Zavodu. Krenula su saslušanja, pa je sredinom maja priveden i Goran Vasić. Tada se otkrila još gora stvar. Vasić je priznao da je dokument na osnovu kojeg je GŠ skinut iz registra zapravo bio falsifikat.

Estela Radonjić Živkov je izjavila da se ispostavilo da „sam sadržaj ni izgled tog dokumenta ne odgovara Zakonu o kulturnom nasleđu“.

U nastavku istrage TOK je na saslušanje pozvao i direktora Gradskog zavoda za zaštitu kulture Aleksandra Ivanovića, koji je tačno otkrio ko je sve to konkretno tražio. On je imenovao Nikolu Selakovića da je „više puta zahtevao da dostavi predlog za ukidanje zaštite“. BIRN je otkrio da je Ivanović rekao da su iz Ministarstva kulture tražili da on „lično sastavi obrazloženje, jer direktor Republičkog zavoda nije sposoban da to uradi“. Zbog toga se sumnja da su direktori Republičkog i Gradskog zavoda bili

samo izvršio naredbi ministra kulture.

Dalje, TOK je osumnjičio i Slavicu Jelaču, jednu od najbližih saradnica Nikole Selakovića, za „produženo krivično delo zloraba službenog položaja u saizvršilaštvu“. Navodno, kako je objavio Insajder, Jelača je na saslušanju potvrdila da je zajedno sa direktorima Republičkog i Beogradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture, preduzimala radnje neovlašćene pripreme dokumentacije, na osnovu kojih je Vlada Srbije donela odluku o prestanku svojstva kulturnog dobra zgradama Generalštaba.

I tako se u ovom nizu došlo do Selakovića.

A onda je sve kulminiralo.

OTVORENI RAT

Počeo je zapravo otvoreni rat aktuelne vlasti i tužilaštva. Vučić tvrdi da je cilj cele ove priče njegovo hapšenje. Tužioce optužuje da su „organizovana kriminalna banda“, da su „blokaderi“, deo „obojene revolucije“ i da hoće da „pokvare njegov odnos sa Trampom“.

Selaković takođe tvrdi da je cilj ove istrage – Vučić. Ni on ne bira reći kad optužuje tužioce, istovremeno demonstrirajući svojim postupcima sklonost ka nepoštovanju zakona. On se nije odazvao pozivu TOK-a za saslušanje, izjavivši da je „imao pametnija posla“. Posle je TOK saopštio da je „izdao nalog policiji da ga dovede na saslušanje“ (eufemizam za hapšenje), da bi Selaković na to odgovorio medijskim cirkusom u ko-

Skupštinska većina zlorabljiva se da donosi leks specijalise kako bi se interesima pojedinaca ili investitora faktički omogućila nekažnjivost

**Vanja Bajović, profesorka
Pravnog fakulteta**

jem dolazi u zgradu Tužilaštva u pratnji kamera, po završetku radnog vremena.

TOK je na napade vlasti odgovorio više puta. U jednom od saopštenja su otkrili da predsednik Vučić iznosi „besramne tvrdnje kojima omalovažava i kriminalizuje javne tužioce“. Ukazali su da je predsednik „prekoračio i zlorabio svoja zakonom i Ustavom data ovlašćenja“ i da je „pokušao da izvrši neprimeren i nedozvoljen uticaj na tužilaštvo, komentarišući aktuelne krivične istrage“. U drugom saopštenju su otkrili da predsednik i izvršna vlast pokušavaju da ih potčine, kao i da izjave predsednika koriste osumnjičeni za opstrukcije postupka jer se „koriste kao argumentacija za podnošenje zahteva za izuzeće postupajućih tužilaca“.

Takođe su optužili direktore policije, poreske policije i Uprave za sprečavanje pranja novca da opstruišu istragu o slučaju „Nadstrešnica“ i sakrivaju dokaze. Oni su, prema tvrdnji TOK-a, „povukli date saglasnosti za članove Udarne gru-

pe, odbili da daju saglasnost za imenovanje novih članova i pored insistiranja i urgencija nisu i odbijaju da dostave dokaze koje je Udarne grupa prikupila u dotadašnjem radu“.

Takođe su naveli da ovo nije prvi put da se suočavaju sa pritiscima vlasti. Tako su spomenuli da su pritiske trpeli i u predmetima „Jovanjica“, „Šarić“, „Ćuruvija“, „Dijana Hrkalo“... Tužiocima, međutim, nisu otkrili detalje ovih pritisaka, iako javnost ima pravo da zna šta se sve tu dešavalo.

Advokat Viktor Gostiljac kaže za Nedeljnik da mi do sada nismo imali reakcije tužilaštva na afere koje su izazivale pažnju javnosti, i u tom smislu, ovo možemo shvatiti kao znak nekakve promene.

„Očigledno je da je u prethodnom periodu taj postupak bio opterećen političkim uticajima na najdirektniji način i bio opstruisan od centara moći u najvišim organima. Nije demantovana informacija da je još letos pokušano privođenje osumnjičenih državnih funkcionera ali da je policija odbila da izvrši nalog tužilaštva i da je, praktično, postignut dogovor oko odlaganja njihovog saslušanja. Kako se okolnosti u društvu i odnos snaga ubrzano menja, izgleda da je u poslednjim danima tužilaštvo odlučnije u svojoj nameri da stvar ispita do kraja“, rekao je Gostiljac.

PARLAMENT KAO SAUČESNIK

U odbrani Selakovića angažovala se ne samo izvršna, već i zakonodavna vlast.

Tako je parlament nedavno izglasao Leks specijalis o zgradama GŠ što Selakovića odbrana koristi kao ključni argument da on nije odgovoran.

Ovo je dovelo do pravne zavrslame u kojoj će se procenjivati da li je kažnjivo nešto što je u tom trenutku protivno zakonu ili će se ova akrobacija isplatiti aktuelnoj vlasti.

Profesorka Pravnog fakulteta Vanja Bajović je za čitaoce Nedeljnika pojednostavila ovo kompleksno pravno pitanje:

„Ako dođe do promene zakona, u krivičnom pravu uvek se primenjuje zakon koji je povoljniji za okrivljenog. Ako se u međuvremenu donese leks specijalis koji kaže da Generalštab više nije zaštićeno kulturno dobro, onda se postavlja pitanje da li se delo falsifikovanja uopšte može tretirati kao krivično, ako se ukinu ova pravna zaštita objekta koji je tim falsifikovanjem trebalo da bude ugrožen. Dakle, iako okrivljeni prizna da je falsifikovalo dokument, odjednom se menja pravni okvir – ako objekat više nije zaštićen, onda je i samo falsifikovanje u

vezi s tim objektom možda pravno ‘bez posledice’. To onda otvara vrata argumentaciji odbrane da ono što je urađeno više nije krivično delo, jer je zakon naknadno ‘uklonio’ protivpravnost radnje. Dakle, ovde se skupštinska većina zloupotrebljava da donosi leks specijalise kako bi se interesima pojedinaca ili investitora faktički omogućila nekažnjivost“, objasnila je Vanja Bajović.

UKIDANJE INSTITUCIJE ČIJE JE OSNIVANJE ĐINDIĆ PLATIO GLAVOM

Osim ovakvog iskorišćavanja parlamenta, vlast pokušava da promeni još jedan zakon kojim zapravo pokušava da praktično ukinu TOK. Ideja im je da ukinu ovo Posebno odeljenje i podrede ga Višem javnom tužilaštvu u Beogradu na čijem čelu se nalazi Vučićev lojalista Nenad Stefanović.

Bilo bi to zapravo gašenje institucije čije je formiranje premijer Srbije Zoran Đinđić platio glavom. Jer osnovna ide-

IAKO JE TOKOM GODINA TOK BIO NA METI (OPRAVDANIH) KRITIKA DA NE POKREĆE ISTRAGE, UPRKOS JAVNO IZNETIM DOKAZIMA O AFERAMA KOJE SU OTKRIVALI OPOZICIJA I ISTRAŽIVAČKI NOVINARI, MOŽE DA DELUJE KAO DA JE NENADIĆ U JEDNOM TRENUTKU, BAŠ KAO SVOJEVREMENO NA PRIJEMNOM ISPITU, PORUČIO: „NEĆU U TOME DA UČESTVUJEM“

ja TOK-a bila je zapravo Đinđićev obračun sa „zemunskim klanom“. Kako nije bilo efikasnog načina da se obračuna sa tom kriminalnom grupom, pre svega zbog neefikasnosti postojećih tužilaštava i sudova, kao i zbog izbušenog sistema, Đinđićeva vlast je donela zakon koji je otvorio mogućnost da član kriminalne grupe progovori o svim zločinima i na taj način sebi obezbedi povoljniji status. To su takozvani svedoci-saradnici.

Kada je zakon konačno donesen, u februaru 2003, i na osnovu njega iza-

bran prvi specijalni tužilac Jovan Prijić, krenulo se u obračun sa mafijom. Dan pre ubistva Đinđića, 11. marta, Prijić je na tajnoj lokaciji završio uzimanje iskaza od Ljubiše Buhe Čumeta i na osnovu toga je napravljen plan da se članovi „zemunskog klana“ uhapsu 15. marta. „Zemunci“ su, nažalost, bili brži i 12. marta ubili Đinđića, verujući da će se time spasti zatvorskih kazni. I to se navodi u potvrđenoj pravosnažnoj sudskoj presudi ubicama premijera.

Vanja Bajović objašnjava da su nastojanja vlasti da ukinu TOK da bi sebe zaštitili, pravno u potpunosti neutemeljena, posebno argumentacija da „za takvim tužilaštvom više ne postoji potreba“.

„Da li smo rešili sav organizovani kriminal pa nam ne treba više ni TOK? Najveći problem je što u današnjoj Skupštini svaka besmislica može da prođe, jer vladajuća većina uvek glasa po komandi“, kaže Vanja Bajović za Nedeljnik.

Ona dodaje da je stekla utisak da kod nas još prevladava stav zasnovan na Zakonu iz 1948. po kome je tužilaštvo produžena ruka države i partije, to jest izvršne vlasti.

„To je bilo tipično za socijalizam jer je važno načelo jedinstva vlasti i nije ni bilo podele na zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Tužilaštvo je tu definisano kao državni organ, zadužen za zaštitu socijalističkog poretka. Zanimljivo je da činjenica da današnji Ustav proklamuje podelu vlasti, da je tužilaštvo samostalan državni organ (dakle ne deo izvršne vlasti), da je tužilaštvo sada javno (ne državno), dakle svrha mu je da štiti javni interes a ne interes države i vladodržaca“, rekla je profesorka Bajović.

KRAJ POLITIČKOG SISTEMA

Gostiljac najavljeno ukidanje TOK-a, odnosno njegovo stavljanje pod nadležnost VJT, vidi kao „najopasniju pojavu koju smo imali od početka vladavine aktuelne vlasti“.

„To nije preterana ocena. Korišćenje ogoljene moći oličene u robotizovanoj skupštinskoj većini za neutralisanje TOK-a i zaštitu osumnjičenih državnih funkcionera, predstavljalo bi i formalni kraj političkog i pravnog sistema u Republici Srbiji. Ko to ne vidi, ne vidi ništa“, rekao je Gostiljac za Nedeljnik.

On je dodao da bi to „bilo ustoličenje jedne autokratije koja odbija da se po-

vinuje zakonu i koja je od zakona jača“.

„Ako se tome ne pruži otpor svim sredstvima, potonućemo u neki drugi civilizacijski krug naroda i neslobodu na koju smo pristali i koju smo zaslužili. Ne verujem da to kod nas može da prođe. Vlast je naprosto ušla u sukob sa previše segmenata društva i preračunala se. Napadi na univerzitet, na profesore, na glumce, na najveće sportiste, na sudije i tužioce, pretnje advokaturi da će biti rascepkana na više komora, nesumnjivo će dovesti do ujedinjavanja ovih segmenata i stvaranja uslova za kraj ove vlasti“, rekao je Gostiljac.

On je naglasio da „ne može biti stepe- novanja nezavisnosti i samostalnosti u radu sudova i tužilaštava“.

„Oni to ili jesu ili nisu“, rekao je bivši predsednik Advokatske komore Srbije. „Samo jedan primer selektivne primene prava ili stavljanja pravosuđa u potčinjen položaj spram izvršne vlasti, ruši ceo sistem i izaziva nepoverenje prema sudstvu, kojeg ionako imamo napretek. Zato je današnje postupanje TOK-a va-

NENADIĆ JE, ZA VREME SVOG MANDATA, NAPRAVIO NEŠTO ŠTO JE SUPROTNO SRPSKOJ PRAKSI U MNOGIM OBLASTIMA – DA SE ŽESTOKO KAZNE SVI PRETHODNICI. ZADRŽAO JE BIVŠEG TUŽIOCA MILJKA RADISAVLJEVIĆA U TOK-u, A DRUGE TUŽIOCE ZADRŽAO DA RADE NA PREDMETIMA KAKO BI ODRŽAO KONTINUITET BORBE PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA I KORUPCIJE. TAKO JE STRUČNOST I EFIKASNOST STAVIO KAO OSNOVNO MERILO RADA

KADA JE ZAKON KONAČNO DONESEN, U FEBRUARU 2003, I NA OSNOVU NJEGA IZABRAN PRVI SPECIJALNI TUŽILAC JOVAN PRIJIĆ, KRENULO SE U OBRAČUN SA MAFIJOM. DAN PRE UBISTVA ĐINĐIĆA, 11. MARTA, PRIJIĆ JE NA TAJNOJ LOKACIJI ZAVRŠIO UZIMANJE ISKAZA OD LJUBIŠE BUHE ČUMETA I NA OSNOVU TOGA JE NAPRAVLJEN PLAN DA SE ČLANOVI „ZEMUNSKOG KLANA“ UHAPSE 15. MARTA. „ZEMUNCI“ SU, NAŽALOST, BILI BRŽI

žno jer to poverenje stvara i jača“, rekao je Gostiljac.

Ipak, Gostiljac sa rezervom uzima celu pozadinu priče o postupanju TOK-a.

„Mi svakako ne znamo pozadinu cele priče i još je rano određivati se u pogledu iznenadnog buđenja jednog tužilaštva, ali šta nam, osim nade i borbe, još preostaje? Današnja tužilačka organizacija je, čini se, podeljena i u toku je okršaj između različitih pravaca i grupa što samo na prvi pogled zvuči kao kritika“, rekao je Gostiljac.

„NEĆU U OVOM DA UČESTVUJEM“

Tužilaštvo se tokom godina odupiralo raznim političkim pritiscima i uspeo je da do presude dovede mnogobrojne, opasne predmete organizovanog kriminala.

To je sa manje ili više uspeha, kako se uzme, radilo i u vreme aktuelnog tužioca Mladena Nenadića, iako su mnogi izražavali sumnju u njegov rad, verujući da je doveden kao kadar SNS-a, navodno na preporuku njegovog sugrađanina iz Čačka Aleksandra Đorđevića, tadašnjeg direktora BIA, a sada advokata.

Trivije radi, upravo od kada TOK radi ove istrage, na Tiktoku, naprednjacima omiljenoj društvenoj mreži za međusobne optužbe i obračune, učestalo se objavljuju video-uraci u kojima se Đorđević optužuje za navodnu trgovinu uticajem u Trgovinskom sudu. Nije ipak jasno da li neko u naprednjačkoj vlasti sada misli da Đorđević stoji iza Nenadićevih postupaka ili je to obračun unutar nekih od interesnih grupa unutar pravosuđa.

Nenadić je, za vreme svog mandata, napravio nešto što je suprotno srpskoj praksi u mnogim oblastima – da se žestoko kazne svi prethodnici. Zadržao je bivšeg tužioca Miljka Radisavljevića u TOK-u, a druge tužioce zadržao da rade na predmetima kako bi održao kontinuitet borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije. Tako je stručnost i efikasnost stavio kao osnovno merilo rada, naspram političke podobnosti.

Takođe, ono što je karakteristično za njega, jeste da je u policiji i BIA birao sa kim će da radi, izbegavajući sve one koji bi kod njega izazivali sumnju.

Iz njegove biografije i jedan manje poznati detalj koji bi mogao da dosta govori o njegovom karakteru. Na Jutjubu i danas postoji video pod naslovom

„Prvi dan polaganja usmenog dela prijemnog ispita XIII generacije polaznika Pravosudne akademije“. Negde na šestom satu i 23. minutu tog snimka, Nenadić ustaje i burno reaguje na jednog kandidata, govoreći da „neće u tome da učestvuje“.

Zapravo, Nenadić je kao član Komisije za prijem na ovu akademiju, primetio da je kandidat imao odgovore koje mogu da imaju samo ispitivači i da ih je unapred dobio.

„Zbog svoje časti, preko ovog neću da pređem“, rekao je.

Kandidat je zatim napustio salu.

Ovom temom se te 2023. bavio Insajder koji je dobio odgovor na pitanje od Pravosudne akademije u kojem je navedeno da je „kandidat greškom dobio nacrt odgovora koji dobijaju članovi Komisije“.

Potpisnik tog odgovora bio je Nenad Vujić, tadašnji direktor Pravosudne akademije, a danas ministar pravde.

Iako je tokom godina TOK bio na meti (opravdanih) kritika da ne pokreće istrage, uprkos javno iznetim dokazima o aferama koje su otkrivali opozicija i istraživački novinari, može da deluje kao da je Nenadić u jednom trenutku, baš kao na prijemnom ispit, poručio: „Neću u tome da učestvujem.“

I o tome govori i moguće pokretanje drugih istraga u kojima se spominju istaknuti visokopozicionirani članovi naprednjačke vlasti. Tu se pre svega spekuliše o pokretanju potencijalnih istraga o Skaj komunikacijama u kojima se spominju Novak Nedić i Marko Parezanović koji je proteklog vikenda „unapređen“ na poziciju savetnika direktora BIA, nakon što je smenjen sa mesta načelnika Beogradskog centra te službe.

PRVI PUT U ISTORIJI

Kako god se završila ova partija Vučićevog „rizika“, može biti zabeleženo da je predsednik Srbije doveo sebe u apsurdnu situaciju. Iako voli da prečesto koristi formulaciju „prvi put u novijoj istoriji“, baš sada, u ovom trenutku, kada zaista može istinito i pravilno da je upotrebi – on je se odriče. Zapravo, Vučić je mogao da se pohvali da je jedino u vreme njegove vlasti tužilaštvo bilo toliko samostalno da povede istragu protiv najmanje jednog aktuelnog ministra, jer to se zaista u novijoj istoriji nije desilo. Umesto toga, pokrenuo je celokupnu

VLAST POKUŠAVA DA PROMENI JOŠ JEDAN ZAKON KOJIM ZAPRAVO POKUŠAVA DA PRAKTIČNO UKINE TOK. IDEJA IM JE DA UKINU OVO POSEBNO ODELJENJE I PODREDE GA VIŠEM JAVNOM TUŽILAŠTVU U BEOGRADU NA ČIJEM ČELU SE NALAZI VUČIĆEV LOJALISTA NENAD STEFANOVIĆ. BILO BI TO ZAPRAVO GAŠENJE INSTITUCIJE ČIJE JE FORMIRANJE PREMIJER SRBIJE ZORAN ĐINĐIĆ PLATIO GLAVOM

VUČIĆ TVRDI DA JE CILJ CELE OVE PRIČE NJEGOVO HAPŠENJE. TUŽIOCE OPTUŽUJE DA SU „ORGANIZOVANA KRIMINALNA BANDA“, DA SU „BLOKADERI“, DEO „OBOJENE REVOLUCIJE“ I DA HOĆE DA „POKVARE NJEGOV ODNOS SA TRAMPOM“. MINISTAR SELAKOVIĆ TAKOĐE TVRDI DA JE CILJ OVE ISTRAGE – VUČIĆ

državnu mašineriju da to spreči.

Jedini put kad je tužilaštvo u Srbiji vodilo istragu protiv aktuelnog ministra bilo je još 1993. godine, kada su uhapšeni ministri trgovine i industrije u vladi Radomana Božovića – Sava Vljaković i Velimir Mihajlović.

Optužili su ih da su zloupotrebljavajući službeni položaj uzeli „proviziju“ od 2.115.000 nemačkih maraka tako što su od čelnika preduzeća „Jugodrvo“ zahtevali da ponudenu cenu nafte uvećaju za osam pfeniga po litru, a da razliku u ceni daju njima.

Policija je pronašla novac, a na televiziji su emitovani snimci tajnog skrovišta u voćnjaku u kome su ministri zakopavali iznuđene marke. Okružni sud u Beogradu ih je posle samo šest meseci osudio na po četiri godine zatvora uz nalog da vrate iznuđeni novac – u dinarskoj protivvrednosti po zvaničnom kursu. A sećamo se, valjda, kako je tada dinar devalvirao na dnevnom nivou.

Posle toga, gotovo nikad se nijedan policajac, a još ređe tužilac, nije usudio da pokrene istragu protiv aktuelnog ministra. Jedino su hapsili bivše. Pitanje je da li je bilo hapšenja saveznih i republičkih sekretara i pre toga, u vreme Titove Jugoslavije, jer internet ne beleži takve slučajeve.

Tako su posle 5. oktobra hapšeni bili ministar finansija Borislav Milačić i ministar saobraćaja Svetolik Kostadinović. Obojica su oslobođeni optužbi – Milačić da je novcem građana finansirao nabavku opreme za medijsku kuću pod kontrolom SPS-a, a Kostadinović da je uzeo novac sa računa Jugoslovenskih železnica da finansira otplatu kredita za stan. Oslobođena je i Živka Cica Knežević, sekretarka Vlade Srbije, koja je prvo bila osuđena, a zatim oslobođena za nezakonitu dodelu jednog stana.

U vreme DOS-a, nijedan tužilac niti policajac nije vodio istragu ili hapsio tadašnje ministre.

Nakon njih, u vreme kada je glavnu reč u vladi vodio DSS, uhapšena je bivša ministarka saobraćaja Marija Rašeta Vukosavljević, pod sumnjom u malverzacije u rekonstrukciji Aerodroma Beograd.

Od aktuelnih kadrova, u to vreme, istraga je vođena najdalje do pomoćnice ministra prosvete Emilije Stanković koja je bila optužena u aferi „Indeks“ gde je postojala sumnja u kupovinu diploma kragujevačkog Pravnog fakulteta.

Ni Marija Rašeta Vukosavljević ni Emilija Stanković nikada nisu osuđene za ono što im se stavljalalo na teret.

Kasnije, u vreme kada je vodeću ulogu u vlasti imao DS, nije bilo istraga protiv bivših, a najveći slučaj privođenja nekog aktuelnog političara bilo je hapšenje tadašnjeg gradonačelnika Zrenjanina Gorana Kneževića pod sumnjom na nameštanje tendera za izgradnju i malverzacije sa građevinskim zemljištem.

Knežević je kasnije oslobođen optužbi, a onda je postao ministar u vladi Aleksandra Vučića.

Za vreme Vučićeve vladavine, hapšeno je najviše bivših ministara.

U tom periodu, iza rešetaka našli su se ministar za zaštitu životne sredine Oliver Dulić, ministar poljoprivrede Saša Dragin, ministar za privatizaciju Predrag Bubalo i ministarka telekomunikacija Jasna Matić.

Dulić je uhapšen u slučaju izdavanja dozvola za optičke kablove kompaniji „Nuba invest“, Dragin je priveden pod sumnjom da je omogućio da određene firme od „Azotare“ kupuju đubrivo po povlašćenim cenama, Bubalo je priveden zbog privatizacije Luke Beograd, a Jasna Matić jer je bila osumnjičena da je kao direktorka Agencije za strana ulaganja i promociju izvoza (SIEPA) sklapala

fiktivne ugovore i na taj način oštetila budžet.

Svi su oslobođeni.

Ali već kod slučaja Dulić mogle su da se vide naznake da u Vučićevoj „beskompromisnoj“ borbi protiv korupcije i te kako ima kompromisa. Zajedno sa Dulićem, u tom slučaju je osumnjičen bio i Zoran Drobnjak, tadašnji i sadašnji direktor Puteva Srbije, sa jednom malom razlikom – Dulić je bio uhapšen.

Kasnije je Drobnjak bio prvostepeno osuđen za slučaj na godinu dana zatvora, čak mu je izrečena i sudska zabrana obavljanja službene funkcije u periodu od tri godine, ali sa pozicije direktora Puteva Srbije nikada nije razrešen odlukom Vlade Srbije do današnjeg dana.

U jednom drugom slučaju, a to je onaj koji se odnosi na ATP Vojvodina, potpuno se pokazalo da je bilo zaštićenih. Izveštaj Saveta za borbu protiv korupcije pokazao je jasno da je u tom slučaju oštećen bio investitor Ilija Dević. On je kupio skoro propalo preduzeće, zaposlio novih 200 radnika, izgradio novu autobusku stanicu, bez subvencija, pribavio sve potrebne dozvole, dok je grad Novi Sad imao obavezu da preusmeri saobraćaj na novu lokaciju, neposredno pored Železničke stanice u tom gradu. Iako je Dević ispunio sve obaveze, grad Novi Sad to nije učinio.

Novi Sad su u to vreme vodili Maja Gojković i Miloš Vučević, dok se u izveštajima spominjalo i ime Igora Mirovića. Ipak, istraga protiv njih nije vođena. Umesto toga, uhapšen je Dević, iako je ova privatizacija jedina bila od Evropske komisije označena kao slučaj u kojem je prevaren investitor, a ne država. Godinama kasnije, Dević je oslobođen optužbi.

U svakom slučaju, Vučić je nastavio i kasnije da najavljuje „najžešće bor-

**Korišćenje ogoljene moći
oličene u robotizovanoj
skupštinskoj većini za
neutralisanje TOK-a i
zaštitu osumnjičenih
državnih funkcionera,
predstavljalo bi i formalni
kraj političkog i pravnog
sistema u Republici
Srbiji. Ko to ne vidi, ne
vidi ništa**

Viktor Gostiljac, advokat

be protiv korupcije“, ali njegov najveći ulov bio je Milorad Grčić, bivši direktor EPS-a. I to ne zbog poslovanja najvećeg državnog preduzeća koje je u vreme Grčića bilo na ivici kolapsa, a elektroenergetski sistem zemlje pred raspadom, već

zbog sumnje na zloupotrebu službenog položaja dok je bio predsednik opštine Obrenovac.

Profesorka Bajović kaže za Nedeljnik da su sve vladajuće garniture od devedesetih naovamo nastojale da zadrže tužilaštvo pod kontrolom, znajući da im je samostalno i slobodno tužilaštvo najveća opasnost.

„Pa ko da bi u Miloševićevom periodu mogle da prođu piramidalne šeme Jugoskandik i Dafiment banke, ili šverc oružja, nafte, cigareta, da je tužilaštvo bilo slobodno i samostalno. Ili ko da su u vreme DOS-a mogle da prolaze sporne privatizacije, rasprodaja državne imovine ili uništenje domaće industrije da je tužilaštvo bilo slobodno i samostalno. Kao da bi danas mogli da prođu nameštene tenderi, kupovina glasova, kriminalne i korupcijske afere da je tužilaštvo slobodno i samostalno. Dakle svaka koruptivna i kriminalna vlast najviše se plaši samostalnog i nezavisnog tužilaštva, a kako je kod nas

izgleda svaka vlast takva, nije ni čudo što podređuje tužilaštvo sebi i zaštiti sopstvenog kriminala, umesto zaštiti javnog interesa“, rekla je Vanja Bajović za Nedeljnik.

Viktor Gostiljac kaže da u našim okolnostima rascep govori da je vlast izgubila potpunu kontrolu nad jednom organizacijom koja je u kapacitetu da krivično goni bilo koga.

„To je za političku elitu neprijatno saznanje. Oni su svoje aktivnosti preduzimali sa svešću o nedodirljivosti i zaštiti od strane prvog među njima i treba znati da ukoliko se ta zaštita ne obezbedi, onda se brod napušta i traži se novi zaštitnik. Prema tome, samostalnost tužilaštva je još uvek utopija, ali možda je ovo novi početak“, rekao je on.

I možda je početak nove partije „rizika“. U onoj sa Šešeljem je izgubio 10 maraka, sada bi mogao da izgubi mnogo više. Iako je oba puta bio ubeđen u sopstvenu pobedu. **N**

Veliki razvod Amerike i Evrope

EU će odrasti – ili je neće biti

Trampova administracija nema nameru da napusti Evropu i da je prepusti Kini i Rusiji. U Vašingtonu nisu toliko geopolitički slabovid i diletanti. Oni žele nešto drugo, a to je da promene Evropu i da višedecenijski savez zamene „Internacionalom nacionalista“ – eto zašto žele suvereniste na vlasti u Berlinu, Parizu, Londonu i drugde – koji bi sledili američki kurs

Piše Željko Pantelić, dopisnik Nedeljnika iz Rima

Donald Tramp i perjanice MAGA pokreta su u poslednjih godinu i po dana više puta upotrebljavali teške reči protiv Evrope. Vokabular protiv EU i pored toga što se ona samo jednom eksplicitno spominje u Nacionalnoj bezbednosnoj strategiji (NBS) ima specifičnu težinu jer je prvi put stavljen crno na belo i završio je u zvaničnom dokumentu SAD. Kvalitativna razlika je u tome što se američki imperijalizam vezivao u poslednjih 80 godina za Evropu a sada ga je Tramp uperio protiv EU.

Trampova administracija vidi federalizovanu i snažnu EU kao smetnju za ostvarivanje američkih interesa. Trampu ne trebaju saveznici, već sledbenici. U tom kontekstu je EU prepreka jer je dovoljno velika i jaka da se suprotstavi američkim interesima – primer kažnjavanja društvene mreže Ilona Maska je indikativan – zato Trampove perjanice rade na razbijanju EU jer u odnosima vis-a-vis sa pojedinačnim državama mogu da nametnu lakše svoja pravila i strategiju. Tim pre ako im pođe za rukom da instaliraju na vlast Alternativu za Nemačku u Berlinu, Nacionalno okupljanje u Parizu ili Reform UK u Londonu. Sa Alis Vajdel, Marin Le Pen i Faražom, Tramp bi lako primorao predsednika Ukrajine Zelenskog na njegov dogovor sa Rusijom.

Američka nova strategija bazira se na tri stuba. Prvi je zaštita državnih granica od migracionih talasa i suvereniteta kroz obezbeđivanje sigurnih lana-

ca snabdevanja strateškim materijama. Drugi je jačanje sfere uticaja na američkom kontinentu i generalno na Zapadu. U tom kontekstu je poželjna raspoređena Evropa a ne EU kao partner. Treći stub je obračun sa Kinom.

U Vašingtonu su između izbora da li da spasavaju „Pax Americana“ ili Ameriku, izabrali drugu opciju žrtvujući američku Evropu kakvu smo poznavali do sada. Tramp ne želi da popravlja više svet. Ne vidi neprijatelja u Rusiji, čak ni Kina nije toliko veliki rival da se ne bi mogli sklapati poslovi i podeliti sfere interesa.

Neprijatelj broj 1 je „liberalni virus“ koji je omogućio migracione talase bez brana, vauk kulturu i radikalnu formu politički korektnog izražavanja, deindustrijalizaciju u ime globalizacije. Prioritet je promena režima u SAD, to jest njegovo skretanje ka autoritarizmu. U toj optici, liberalna Evropa i posebno EU, kao njen najvidljiviji i najuspešniji izraz, jeste među neprijateljima koje treba oslabiti i izbrisati. Zato Vašington forsira priču da najve-

Postoji više indikacija da je Tramp samo potpisao NBS. Opšte je poznato da Tramp ne čita ništa što ima više od pet stranica, a strategija broji 33, a i argumenti kojima se bavi strategija za Donalda su dosadni. Stvarni kreator dokumenta, pogotovo dela koji se odnosi na Evropu, jeste potpredsednik Džej Di Vens

ća opasnost za Evropu dolazi iznutra jer su liberali prouzrokovali napuštanje fundamentalnih vrednosti koje su delili sa SAD.

Ipak, Trampova administracija nema nameru da napusti Evropu i da je prepusti Kini i Rusiji. U Vašingtonu nisu toliko geopolitički slabovid i diletanti. Oni žele nešto drugo, a to je da promene Evropu i da višedecenijski savez zamene „Internacionalom nacionalista“ – eto zašto žele suvereniste na vlasti u Berlinu, Parizu, Londonu i drugde – koji bi sledili američki kurs, bez prava glasa ali sa obavezom da podnose deo troška kako bi nastavili da uživaju zaštitu „ujka Sema“.

TRAMPOV PROBLEM SA EVROPOM

Američki predsednik ima kompleksan odnos sa Evropom. Oseća da je jedan deo njegovog identiteta i sistem vrednosti koji zastupa evropski i zato doživljava kao izdaju kad iz Evrope dolaze stavovi koji su previše slični, za njegov ukus, sa pozicijama obalske Amerike, njegovih zakletih neprijatelja. Pokret MAGA čiji je Tramp lider bazira svoju politiku na naciji, religiji, civilizaciji i vidi u politici „liberalne“ Amerike i sadašnje EU trojanske konje koji preko migracionih politika, socijalnog liberalizma i poštovanja zaštite privatnosti građana, otvaraju vrata za propast Amerike i Evrope.

Odnos Trampa prema Evropi i evropskim nacijama i državama najbolje se video tokom bilateralnog susreta sa Fridrihom Mercom. Nemački kancelar je

došao u Vašington sa uramljenim izvodom iz matične knjige rođenih Donaldivog dede Fridriha Trumpfa izdatim u varoši Kalštat, kako bi podvukao povezanost dveju obala Atlantika, i posebno Nemačke i Amerike.

Iako je na prvi pogled delovao kao dobar potez Merca, on to nije bio. Trampov otac se „izdavao“ za Švedanina tokom Prvog svetskog rata da bi izbegao internaciju zbog svog nemačkog porekla.

Merc se zatim sam „namestio“ hvaleći američko-evropsko savezništvo iskovanom iskrcavanjem u Normandiji i kako je to bio veliki dan za istoriju.

Tramp ne samo da nije prihvatio lažskanje Merca nego ga je zgromio opaskom: „To je bio vrlo neprijatan događaj za Nemačku i svakako nije bio veliki dan.“ Na taj način Tramp je poslao poruku da njega nije briga za njegovo nemačko poreklo, kao i da on ne razmišlja u ideološkim okvirima (demokratija – diktatura ili liberalizam – fašizam) već isključivo u nacionalnim.

Merc, u prvom momentu zatečen, uspeo je da se izvuče dostojno podvlačeći da je to ipak bio veliki dan i za Nemačku jer je doprineo da se ona oslobodi naci-

zma. Tramp nije reagovao, prešao je na drugu temu krajnje nonšalantno.

RUKOPIS ANTIEVROPSKOG POTPREDSEDNIKA

Postoji više indikacija da je Tramp samo potpisao NBS. Opšte je poznato da Tramp ne čita ništa što ima više od pet stranica, a strategija broji 33, a i argumenti kojima se bavi strategija za Donalda su dosadni. Stvarni kreator dokumenta, pogotovo dela koji se odnosi na Evropu, jeste potpredsednik Džej Di Vens.

Sadržaj Strategije neodoljivo podseća na vokabular, opservacije, zamerke i uviđene pretnje koje je Evropljanima uputio na njihovom kontinentu u kući najjačeg akcioniste EU, Nemačkoj, američki potpredsednik. Vens je na početku godine na Minhenskoj bezbednosnoj konferenciji eksplicitno pominjao sve što je objavljeno u novoj Strategiji: od borbe protiv popustljive migracione politike, vuok pokreta, do otvorenog navijanja za suverenističke, evroskeptične i rusofilske stranke u evropskim državama.

Ruku na srce, Vens i kreatori Strategije su u pravu kada upozoravaju na

Vens i kreatori Strategije su u pravu kada upozoravaju na ekonomsku stagnaciju, negativan demografski trend, oskudan tehnološki napredak, manjak inovacija, nedovoljno kontrolisane migracijske procese, preteranu birokratizaciju. Međutim, to što su dobro dijagnostikovali probleme ne znači da su u pravu kada predlažu „lekove“

ekonomsku stagnaciju, negativan demografski trend, oskudan tehnološki napredak, manjak inovacija, nedovoljno kontrolisane migracijske procese, preteranu birokratizaciju. Međutim, to što su dobro dijagnostikovali probleme ne znači da su u pravu kada predlažu „lekove“ za izlazak iz krize ili kada predviđaju da će evropska civilizacija nestati za dve decenije.

Sve su to mantre koje ponavljaju evropske ekstremne desnice, na platnom spisku Kremlja ili u ulozi besplatnih operacija, s ciljem da destabilizuju EU i prošire strah kod građana kako bi

lakše osvojili vlast i transformisali Evropu u konglomerat malih i malo većih država, opijenih petparačkim nacionalizmom, prenebregavajući činjenicu da je „patriotizam“ dva puta odveo Evropu u totalni rat u prethodnom veku. Nacionalisti, ma kako ih percipirali, kao dobre ili zle, neizbežno dolaze u sukob sa drugim nacionalistima kada sa scene nestanu zajednički neprijatelji, u ovom slučaju EU.

Na drugoj strani, recepte koje nude Vens i njegova klika koja je pisala Strategiju, treba izbegavati u širokom luku i krenuti suprotnim smerom: u dublje integracije i federalizaciju. Samo tako EU može da dostigne stratešku autonomiju u odnosu na SAD i da bude dovoljno jaka da se odupre Rusiji na vojnom i propagandnom planu i Kini na ekonomsko-trgovinskom polju.

Nije slučajno da propagandne mašinerije sa centralama u Vašingtonu, Moskvi i Pekingu zdušno podržavaju antievropske, evroskeptične, suverenističke i populističke snage u EU šireći lažne vesti, ksenofobiju, vulgarni nacionalizam, predstavljajući institucije EU kao birokratsku aždaju bez demokratskog legitimiteta.

AMERIKA SE MEŠA OSAM DECENIJA U EVROPSKE POSLOVE

Od kraja Drugog svetskog rata Vašington se u kontinuitetu mešao u poslove evropskih država. Tokom Hladnog rata se američka aktivnost na Starom kontinentu opravdavala činjenicom da je Sovjetski Savez imao svoje „pete kolone“ i korisne idiote u Zapadnoj Evropi. Komunističke partije u Italiji i Francuskoj, ali i druge stranke u zapadnoevropskim državama finansirane su direktno ili indirektno od SSSR-a, baš kao i veliki broj „jednosmernih“ pacifističkih pokreta koji su se zalagali za razoružavanje, naravno samo Evrope, ne i SSSR-a.

Mnogo pre Trampa, vlade Trumana, Ajzenhauera, Kenedija stavljale su veto na ulazak pojedinih partija ili ličnosti u vladajuće koalicije i posledično vlade na evropskom kontinentu. „Maršalov plan“ nije samo pomogao slobodnom delu Evrope da se podigne na noge već je bio i odličan instrument za borbu protiv komunističkog uticaja i širenje američkog. Taj uticaj se nije samo limitirao na politički i vojni preko NATO-a

već i na obaveštajni. Nemačka obaveštajna služba BND je bila, a i danas je u dobroj meri, pod kontrolom CIA.

Veto na ulazak komunističkih partija u vlade zapadnoevropskih država trajao je sve do kraja sedamdesetih godina. Tamo gde ta zabrana nije funkcionisala angažovani su devijantni delovi tajnih službi povezani sa organizovanim kriminalom i teroristima da obezbede poštovanje volje hegemonu s druge strane Atlantika.

Tokom Hladnog rata, američki predsednici su igrali na kartu evroatlantskih partija, poput Hrišćanske demokratije u Italiji, Konzervativne stranke u Velikoj Britaniji ili koalicionog saveza CDU-CSU u Nemačkoj.

Američka, ruska i kineska propaganda padaju na plodno tlo jer velika većina građana na Starom kontinentu ne zna da je glavni organ EU koji ima poslednju reč o svim ključnim i manje važnim stvarima Evropski savet u kome sede šefovi vlada i država EU. Dakle u EU ne odlučuju neki misteriozni birokrati koje niko nije izabrao, već premijeri i predsednici koje su izabrali građani EU u svojim nacionalnim državama

Odnosi između dve obale Atlantika bili su saveznički, u uskom značenju te reči, samo tokom mandata Bila Klintonu i donekle tokom boravka Baraka Obame. Između ostalog jer su tokom Klintonovog mandata u Evropi na vlast stigli zagovornici tzv. trećeg puta u Evropi: Gerhard Šreder u Nemačkoj i Toni Bler u Velikoj Britaniji, Romano Prodi u Italiji. Za vreme Obame mislilo se da bi vetar mogao da promeni pravac sa Mateom Rencijem u palati Kidi, Fransoa Olandom u Jelisejskoj palati i Zapperom u Monkloi.

Tramp, Džej Di Vens i Ilon Mask igraju na kartu evroskeptika, suverenista, filorusa, to jest svih onih koji bi da razbiju EU. Vens i Mask su otvoreno podržali sve antievropske i rusofilске snage u Evropi, od Faraža i Robinsona u Velikoj Britaniji, preko Marin Le Pen u Francuskoj do Alis Vajdel u Nemačkoj, Salvini

u Italiji, Navrockog u Poljskoj, Deorđeškua u Rumuniji, Orbana u Mađarskoj.

Paradoks je da su italijanska premijerka Meloni i nemački kancelar Merc veoma bliski idejama zvaničnog Vašingtona o migracijama, Zelenoj agendi, odnosima sa Kinom, naoružavanju Evrope, čak i u odnosima prema Izraelu.

Ričard Nikson je bio veći antievropljanin od Trampa, njemu ne bi palo na pamet da se oženi Evropljankom, ali on i njegov državni sekretar Henri Kisindžer ne bi nikada potpisali Vensovu Strategiju. Ne zato što ne bi delili stavove iz nje već zato što bi shvatili da takav dokument slabi prijatelje Amerike a jača njene neprijatelje. Drugim rečima, ne bi se kli granu na kojoj sede.

ULOGA KONGRESA I NEPOKORENIH REPUBLIKANACA

I pored oštih optužbi na račun Evrope i njenih država, SAD se neće povući u potpunosti sa Starog kontinenta. Još uvek nema naznaka da bi više od 70.000 američkih vojnika u Nemačkoj, Italiji i drugim evropskim državama moglo da se vrati u SAD.

Takođe, Amerika je daleko najveći trgovinski partner EU. Obim trgovinske razmene između EU i SAD je duplo veći od onoga između EU i Kine. Veze građene 80 godina između Evrope i Amerike ne mogu da se prekinu ili definitivno kompromituju u kratkom roku a kamoli jednim dokumentom SAD.

U Kongresu će ove nedelje biti usvojen „National Defence Authorization Act“. Reč je o zakonu čiji su tekst usaglašavali američki generali i Trampovi savetnici u Beloj kući. Prema nacrtu zakona, Pentagonu se zabranjuje da smanji broj vojnika u Evropi na manje od 76.000 osim u slučaju da Kongres odluči drugačije štiteći američke interese i uz konsultaciju NATO saveznika. Takođe, samo Kongres može da doneše konačnu odluku o američkom odustanju da imenuje vojnog komandanta NATO-a u Evropi.

Tekst je rezultat kompromisa budući da su Trampovi savetnici želeli da izbegnu neprijatna iznenađenja na Kapiitolu Hilu. Naime, osim demokrata koji su u bloku protiv napuštanja Evrope i deo republikanskih kongresmena ne prati i ne podržava Trampovu i Vensovu antievropsku politiku.

Takođe, većina republikanaca u Predstavničkom domu i Senatu je sve više zabrinuta zbog Trampovog preteranog posvećivanja spoljnopoličkim pitanjima dok gubi podršku u biračkom telu u SAD jer ne ispunjava obećanja data Amerikanima u izbornoj kampanji. Većinu republikanskih glasača ne interesuje ni Evropa, ni Ukrajina a ni Bliski istok, njihov ključni problem su inflacija, ekonomska i životna pitanja koja je Tramp u dobroj meri zaboravio.

Stratezi Republikanske partije su pozvali Trampove ispitivače javnog mnjenja da ilustruju američkom predsedniku zabrinjavajuće rezultate anketa koje ne pokazuju samo pad popularnosti Trampa već i da većina birača, između 42 i 44 odsto, smatra Donalda direktno odgovornim za inflaciju. Demokrate nisu izgubile prošle godine zbog Ukrajine, Rusije ili Kine, već zbog inflacije; slična sudbina bi mogla da zadesi i republikance na sledećim midterm izborima. Trampovo svaljivanje krivice na leđa Džoa Bajdena za inflaciju više ne funkcioniše. Jednostavno, posle godinu dana provedenih na vlasti, Trampu je istekao rok na okrivljavanje prethodne administracije za neuspehe i probleme kojima ne uspeva da pronađe rešenje.

NACIONALIZAM JE RAT

Fransoa Miteran je u svom poslednjem govoru održanom u Evropskom parlamentu 1995. godine ostavio svoj politički amanet upozoravajući svoje sunarodnike i druge Evropljane: „Le nationalisme, c'est la guerre“ (Nacionalizam je rat). Povratak Evrope na period pre EU je popločavanje puta za nove ratove na Starom kontinentu i pretvaranje članica EU u lak plen planetarnih i regionalnih predatora, od Amerike i Kine do Rusije i Turske.

Američka, ruska i kineska propaganda padaju na plodno tlo jer velika većina građana na Starom kontinentu ne zna da je glavni organ EU koji ima poslednju reč o svim ključnim i manje važnim stvarima Evropski savet u kome sede šefovi vlada i država EU. Dakle u EU ne odlučuju neki misteriozni birokrati koje niko nije izabrao, već premijeri i predsednici koje su izabrali građani EU u svojim nacionalnim državama. U prevodu: kada se žale na EU, oni ne shvataju da se žale na svog premijera ili predsednika koji je deo Evropskog saveta.

Evropska komisija ima ulogu inicijatora, to jest predlažača u procesu odlučivanja EU, dok odluke donosi isključivo Evropski savet. Takođe, ne treba smetnuti s uma da u Evropskoj komisiji sede komesari iz svake članice EU i da svi oni deluju kao predstavnici država koje su ih predložile. Evropski parlament je, u postojećoj konstelaciji, važan samo kada se bira nova Evropska komisija (nije moguć izbor bez podrške većine EP) i kada se usvaja jednogodišnji ili sedmogodišnji budžet. U svim ostalim slučajevima i u svim ostalim sektorima, Evropski parlament nema efektivnu moć.

Šefovi država i vlada EU morali bi da se sete da u bilo kom ratu, bilo kog tipa, prvi korak ka trijumfu jeste pobeda na unutrašnjem planu, odnosno suzbijanje i onesposobljavanje petih kolona drugih sila koje rovare i podrivaju kapacitet EU da se suprotstavi Trampovoj Americi, Putinovoj Rusiji i Sijevoj Kini.

ODGOVOR EVROPE PRAGMATIČAN

Ne treba interpretirati kao slabost EU i njenih članica odluku da odgovore na američku novu strategiju s merom i namerom da ne doprinose širenju jaza između dve obale Atlantika, već da limitiraju štetu.

Evropa je slaba jer plaća 35 godina pogrešne politike koja je išla u pravcu razoružavanja, odbijanju da kreira političku a ne samo ekonomsku uniju, uključujući i odbrambenu, i sada nije u stanju da garantuje svojom vojnom snagom mir na kontinentu i u Ukrajini. Previše su se oslanjali na NATO i SAD. Kada se Tramp „izmakao“, Evropa je počela da se ljulja, mnogo više od straha šta će biti nego što je realno slaba.

Na američku zloradu provokaciju iznetu u NBS-u da će evropska civilizacija biti izbrisana u sledećih dvadeset godina treba odgovoriti smireno, parafrizirajući opasku koja se pripisuje slavnim američkom piscu Marku Tvenu: „Vest o smrti EU je prilično preterana.“

Da je Evropa (EU, plus evropski deo NATO-a) tako slaba i umiruća, kako se predstavlja, Rusi bi već odavno osvojili Ukrajinu ili bi Amerikanci primorali EU i Kijev na kapitulaciju pred Rusijom.

Evropa ima veliki unutrašnji problem jer i pored toga što, osim broja nuklearnih bojevih glava, ima sve parametre na svojoj strani u poređenju sa Rusijom,

od ekonomskog, demografskog do vojnog potencijala, strahuje od Moskve jer je razjedinjena i što premijer Belgije Bart De Vever može da blokira upotrebu zaplenjenog ruskog novca za pomoć Ukrajini, da ne govorimo o opstruiranju mađarskog i slovačkog premijera Viktora Orbana i Roberta Fica.

Da je Evropa više integrisana i posledično mnogo jača, onda bi odlučnija reakcija bila očekivana i logična. Ali, pošto to nije slučaj, EU i dalje ne može da se odrekne američkog zaštitnog kišobrana, barem dok ga bude, i zato moraju da igraju kako Tramp svira.

LICEMERJE EVROPSKIH I AMERIČKIH SUVERENISTA

Kritičari EU i ideje federalizacije EU, ušuškani u mreži socijalne zaštite, zaštićeni garantovanim pravima i slobodama, nastavljaju sa svakodnevnim napadima na Evropu, a posebno su ozlojeđeni zbog korupcije u EU i Ukrajini. Da kojim slučajem žive u Rusiji ili Kini i da na isti način spočitavaju nepočinstva Moskve i Pekinga, odavno bi ih pojeo mrak ili bi „slučajno“ popili čaj sa polonijumom.

Ali, budući da žive u Evropi, slobodno i bez posledica mogu da nastave da šire kratkovidost u kojoj se tendenciozno od drveta ne vidi šuma. U EU, pa čak i u Ukrajini u ratu, nezavisne institucije rade, pogotovo one koje se bore protiv najštetnijih društvenih pojava poput korupcije i organizovanog kriminala.

Samo u demokratskim i pravnim državama je moguće procesuirati bivše predsednike (Nikola Sarkozy), supruge aktuelnih premijera (Španija), visoke funkcionere kao Federiku Mogerini i Stefana Sanina u Belgiji, u Lisabonu su obořili vladu zbog greške istražitelja. Evropska unija i pored desetina milijardi evra uložениh u odbranu Ukrajine od Rusije nije dozvolila Kijevu da u ime viših ciljeva zataška slučajeve visoke korupcije koji su stigli do samog kabineta predsednika Zelenskog.

Sve pomenuto je naučna fantastika u Rusiji, Kini i tri petine država na planeti u kojima vladaju despotski i kleptokratski režimi. U tim zemljama korupcija se ne doživljava kao problem – štaviše oni je favorizuju – a borbu protiv korupcije koriste kad im treba pokriće da bi se vođe obračunale sa neposlušnim ili nedovoljno vernim saradnicima. **N**

BEŠLINOVI INSEKTI

San o jugoslovenskom mlaznom jurišniku

U fabrici Ikarus u Zemunu, između 1952. i 1958. godine, izrađena je serija od pet prototipova mlaznih lakih jurišnika redukovanih dimenzija po projektima Konstruktorske grupe br. 9 pod vodstvom inž. Dragoljuba Bešina. To su bili dvomotorci pogonjeni francuskim mlaznim motorima firme Turbomeka modela „palas 056A“ i „marbore II“. Nijedan od tih aviona nije uveden u naoružanje jer su performanse bile skromne, a borbena vrednost vrlo limitirana, ali poslužili su za proveru domaćih potencijala u oblasti mlazne tehnike. Zbog malih dimenzija savremenici iz jugoslovenske avijacije nazivali su te avione Bešlinovim insektima

Piše Aleksandar Radić

Dragoljub Bešin je u dva-deset prvoj godini starosti, 1931. godine, pozvan na odsluži obavezni vojni rok u kraljevskoj vojsci sa šajkačom na glavi. Kao mašinski tehničar preporučen je za pilotsku školu za hidroavione u bazi Divulje u Dalmaciji. Posle razduženja uniforme i cokula od 1932. godine radio je u Državnoj fabrici aviona Kraljevo u kojoj su izrađivani dvokrilni bombarderi i izviđači „brege 19“. Od 1937. godine postavljen je kao vojnotehnički činovnik u komandi Vazduhoplovstva vojske u Zemunu. Na dužnosti člana vojne kontrole pri fabrici Zmaj pratio je izradu lovaca „hariken Mk. I“. Tri meseca 1939. godine bio je u Britaniji na poseci u fabrici Hoker. Od jula 1940. do rata bio je komesar fabrike Albatros u Sremskoj Mitrovici koja je izrađivala školske dvosede „fizir FN“.

Bešin se pred kraj 1930-ih godina bavio neobičnom zamisli jurišnog aviona sa pilotom u ležećem stavu. U to vreme radilo se o privlačnoj temi za konstruktore i taktičare koji su pokušavali da pronađu rešenje kako da pilot podnese velika preopterećenja u bombardovanju iz obrušavanja. U to vreme nos prema dole i strmi prilaz cilju bio je jedini način da se postigne relativno precizan pogodak, ali piloti su se suočili sa zamračenim vidom i čak privremenim gubitkom svesti. Bešlinov

Bešinov avion 451 sa pilotom u ležećem stavu

projekat B-5 trebalo je da dokaže da ako pilot leži može da podnese mnogo veća preopterećenja u odnosu na pilota u klasičnom sedištu. Avion pogonjen sa dva motora „tren“ 4E-01 od 50 KS (41 kW) izrađen je 1940. u fabrici Ikarus u Zemunu. U testovima se pokazalo da pilot može da podnese bez većih teškoća i do 7,9 G u vadenju iz strmog poniranja. Kao praktični predlog za lovac-bombarder sa „ležećim“ pilotom Bešin je u tušu imao B-6 sa dva motora As 410A koji je trebalo da pruže preko 900 KS (670,5 kW). Nemci su proleća 1941. godine porazili jugoslovensku vojsku i na aerodromu Zemun pronašli su avion B-5 i odneli kao ratni plen.

Tokom ratnih godina Bešin se primirio u svom rodnom mestu i bavio se civilnim poslovima. Od marta 1945. godine pridružio se partizanima i dobio je posao u Tehničkom odeljenju Komande JRV.

Planovi za razvoj jugoslovenske indu-

strije pod okriljem Glavne direkcije vazduhoplovne industrije (GDVI) obuhvatili su i formiranje konstruktorskih timova koji su se oslonili na fabrike. Bešlinu su u statusu aktivnog oficira poverili da vodi KG br. 9 kojoj je tehnička baza bila zemunska fabrika Ikarus. On se vratio na staru temu aviona sa pilotom u ležećem stavu i 1947. godine u Ikarusu su po reviziranom projektu B-5 izradili dva prototipa 232 „pionir“. Radilo se o dvomotornim avionima od samo pola tone poletne mase. Za takav avion bili su sasvim zadovoljavajući motori čehoslovačkog porekla „valter mikron II“ od 60 KS (44 kW).

Na dva „pionira“ proveden je program testova koji je dokazao već dokazano da pilot može da leti na velikim preopterećenjima i do 9,7 G, ali po cenu vrlo neudobne pozicije i nedostatka preglednosti unazad. Brada pilota bila je na podlozi i za pogled u pravcu leta morao je istežati vrat. Palica se nalazila desno od pilota, a nožne komande su bile daleko od pogleda. Kontrola nad avionom iz ležećeg stava činila se preteškim zadatkom. Kritički stav pilota nije obeshrabrio Bešlina i on je pridobio podršku komande vida za izradu nova dva prototipa koja su umesto drvene imale metalnu konstrukciju. U Ikarusu su 1951. godine izradili avion „Ikarus 451“ poletne mase 1.107 kg. Za udvostručenu masu u odnosu na 232 morali su se koristiti jači motori „valter minor 6-III“

od 160 KS (118 kW) koji su bili čest izbor za jugoslovenske projekte te ere jer su bili pri ruci - izrađivani su u Rakovici.

Prvi prototip 451 bio je nenaoružan, a na avion broj 2 postavljen je u nos jedan teški mitraljez MG 131 kalibra 13 mm sa nemačkog lovca „meseršmit 109“. Piloti VOC leteli su na tom avionu i na 9-10 G, ali procenjeno je da nema perspektive za taj projekat i tema je gurnuta na stranu. Doduše, crteži i iskustvo su iskorišćeni jer je direktno iz 451 izveden avion 451M. Sufiks „M“ odnosi se na mlazni motor jer su umesto rednih motora postavljeni u gondole potkačena pod krila dva turbomlazna „palasa 056A“ maksimalnog potiska 1,47 kN. U osnovi radilo se o eksperimentalnoj letelici, ali 451M u dokumentima JRV definisan je kao „laki jurišnik za sadejstvo sa pešadijom“.

Iz fabrike u Zemunu prebacili su 451M u Vazduhoplovni opitni centar (VOC) na aerodromu Batajnica. U pripremi za prve letove izmerili su masu praznog aviona - skromnih 897 kg. Proračunali su maksimalnu poletnu masu od 1.209, ali bez naoružanja. Sa jednim topom „hispano-suiza“ HS.404A kalibra 20 mm masa

Zbog slabih motora za zalet (od starta do visine od 15 m) bilo je potrebno 810 m, a za prizemljenje (od 15 m do zaustavljanja aviona) 780 m. Sa punim rezervoarom sa 204 l goriva 451M je kratko leteo - maksimalno 1 h i 6 min (sa 5 min rezerve), ali većina probnih letova bili su polovina tog vremena. Dolet je bio vrlo skroman - 274 km računajući poletanje i sletanje

se povećala na 1.350 kg. Zbog nedostatka prostora borbeni komplet bio je samo 50 metaka. Na potkrilnim nosačima predviđeno je da 451M ponese šest nevođenih raketnih zrna RS-82 kakva su nosili „šturmovici“, sovjetski jurišnici Il-2. U praksi tokom testova u VOC postavljena su samo četiri nosača. Avionika 451M bila je minimalizovana na osnovne letne i motorske instrumente i radio-stanicu.

Tokom pet meseci intenzivnih testova u VOC, od oktobra 1952. do proleća 1953. godine, sa avionom poletne mase 1.209 kg

(u čistoj konfiguraciji bez streljačkog naoružanja) postignuta je maksimalna horizontalna brzina od 453 km/h na visini od 3.000 m. U krstarenju, na velikoj visini brzina je bila 370 km/h. Brzina penjanja na nivou mora bila je 12,1 m/s. Zbog slabih motora za zalet (od starta do visine od 15 m) bilo je potrebno 810 m, a za prizemljenje (od 15 m do zaustavljanja aviona) 780 m. Sa punim rezervoarom sa 204 l goriva 451M je kratko leteo - maksimalno 1 h i 6 min (sa 5 min rezerve), ali većina probnih letova bili su polovina tog vremena. Dolet je bio vrlo skroman - 274 km računajući poletanje i sletanje.

Avion 451M koji je poleteo 25. oktobra 1952. godine bio je rodonačelnik serije mlaznih aviona reduciranih dimenzija koje je Komanda JRV podržala kao projekte za nastavak provere domaćeg potencijala za razvoj. Direktno od prvog u porodici izveden je aerodinamički poboljšani avion S-451M „zolja“ (u dokumentima industrije i JRV koristi se i oznaka 451M-SL). Motori „palas“ smešteni su u krilo koje se preklapalo zbog lakšeg pristupa tehničarima. Masa „zolje“ u odnosu na 451M smanjena je za prazan avion

sa 897 kg na 840 kg. Maksimalna masa ostala je gotovo ista zbog više goriva (264 kg umesto 204 kg) – 1.209 kg u odnosu na 1.202 kg kada se 451M meri bez naoružanja, što je relevantan podatak jer je „zolja“ bila nenaoružana. Prvi put „zolja“ je poletela 24. jula 1954. godine. Na letovima u VOC postignute su maksimalna brzina 495 km/h na visini od 1.500 m i brzina krstarenja 376 km/h na 1.500 m. Više goriva i čistije linije poboljšali su dolet na 392 km na visini od 1.500 m odnosno 436 km.

U vreme kada su leteli prvi domaći mlazni avioni u naoružanju JRV korišćena je američka tehnika, ali stranim gostima ponosno su prikazivani Bešlinovi insekti tokom posete indonežanskog vođe Sukarna, pred predstavnicima armije ili avijacije Burme, Kambodže, Holandije i Kine i za avijacijske asocijacije SSSR-a, Čehoslovačke i Poljske. U to vreme „zolja“ je prikazivana kao avion pogodan za aeroklubove i propagandu pilotskog poziva.

GRUPA AVIONA 451-MM

U KG br. 9 nastavili su sa radom na razradi lakog jurišnika porodice 451-MM na bazi projekta „zolja“ – avion je postao veći i izduženiji. U krala su ugrađena dva motora „marbore II“ potiska 3,9 kN. To su bili motori koji su se koristili na mlaznim školskim avionima ere 1950-ih godina – CM-170 „mažister“, MS.760 „pariz“ i HA-200 „seta“ i američki derivat tog motora na avionu T-37.

U Ikarusu su 1956. godine izradili prototip J-451-MM „stršljen“ uveden u evidencione liste JRV pod oznakom 21001, za razliku od aviona sa „palasom“ na koje se nije računalo kao na potencijalni izbor za naoružanje.

Radilo se o mašini koja je potencijalno trebalo da se dovede do proizvodnje kao laki jurišnik. Zato su u nosu bila dva topa „hispano“ Mk. II (britanski derivat HS.404) kalibra 20 mm, doduše sa samo po deset metaka za potrebe testova. Pod krilima bile su dve lansirne šine za nevođena raketna zrna HVAR od pet inča ili školska zrna SCAR od 2,25 inča. Prvi let „stršljena“ izveden je 19. jula 1956. godine, ali fabrički letovi su se odužili 14 meseci zbog pojave „dač-rola“ (poprečno smerne oscilacije) što se moralo otkloniti. Modifikovana su krila, pod prednji deo aviona postavljeno je peraje i sa vertikalnog stabilizatora skinut je termine-

„Stršljen“ posle udesa 1959.
na aerodromu Batajnica

Tokom prilaska travnatog PSS batajničkog aerodroma motori su stali jer je utrošeno gorivo. U prizemljenju avion je na neravnom terenu udario nosom u tlo, okrenuo se za 180° i stao. Pilot je izašao iz kabine sa lakšim povredama

zon. Posle fabričkih probnih letova uveden je program testova u VOC, završen 28. juna 1958. godine nakon 322 leta.

Posle jednoseda u Ikarusu je izrađen i dvosed Š-451-MM „matica“ (broj 20001) koji je poleteo 5. juna 1957. godine. Prefiks oznake Š odnosi se na namenu – školski avion. Posle tehničkih dorada i fabričkih letova predat je VOC 25. oktobra 1957. i probni piloti su završili svoj deo posla u roku od 11 meseci. Naknadno, u periodu maj–jun 1959. ponovo se letelo na „matici“ jer je proveden niz modifikacija od kojih je najvažnija izmena poklopca kabine koji je izdignut jer u prvobitnom rešenju pilot sa drugog sedišta nije imao potrebnu preglednost.

Prema polaznoj zamisli za „maticu“ radilo se o avionu za osnovnu letačku obuku, ali bez naoružanja. U JRV kritički su gledali na taj pristup jer se cenilo da pilot-učenik na dvosedu treba da prođe i sekvencu obuke za gađanje, raketiranje i bombardovanje. Samo na papiru Bešlinov tim razradio je izvidačku varijantu dvoseda koja umesto drugog sedišta ima nosač sa dve aero-foto kamere K-22

i K-17B. U programu testova u VOC kroz 192 leta sa 112 časova i 16 minuta naleta proverene su odlike „matice“.

Bešlinov tim potrudio se da popravi neke nedostatke na avionima sa motorom „marbore“ i rezultat je bio poslednji prototip jednoseda T-451-MM „stršljen II“ (broj 21002). Oznake nisu dosledno korišćene i u prepisci Komande JRV i fabrike Ikarus pominje se avion 451-MMT. Taj poslednji Bešlinov avion poleteo je 3. decembra 1958. godine, a program testova počeo je 17. februara 1959. godine i poleteo je 322 puta.

Taj avion dobio je izbacivo sedište britanskog porekla „foland I-G“ i instalaciju za primenu anti-G pilotskog odela. Naručena su u to vreme standardna sredstva korišćena na prvoj generaciji britanskih mlaznih aviona počev od 1947. godine. U KG br. 9 radili su na problematici naoružanja i broj metaka za top povećan je sa besmisleno malih deset granata na prvom „stršljenu“ na 120 – 60 komada za svaki automat. Umesto dve lansirne šine pod krilima su bile četiri predviđene kao na osnovnom modelu aviona za rakete HVAR i SCAR. Kritike da Bešlinovi avioni pate od „kratkog daha“ bile su osnovane i zato je na „stršljenu II“ povećana količina goriva sa 540 kg na 728 kg sa dva dodatna rezervoara smeštena u gondolama motora.

Cena promena bio je porast mase za 318 kg u odnosu na prvi „stršljen“. Masa praznog aviona bila je 1.846 kg, a poletna 2.936 kg. U programu testova u VOC piloti su leteli na avionu bez naoružanja u či-

stoj aerodinamičkoj konfiguraciji pri poletnoj masi od 2.664 kg.

Piloti VOC leteli su na Bešlinovim in-sektima, ali paralelno razmatrana su stra-na rešenja i kao pogodan lovac-bom-barder prepoznat je „net“ (Gnat), avion britanske firme Folland. Dva uzorka uve-zena su 1958. godine. U to vreme u Ko-mandi JRV izrađena je analiza poten-cijalnog razvoja vida i računalo se na Bešlinove avione, doduše kao jeftinu al-ternativu. U prvom planu kao najambi-cioznija varijanta bila je nabavka licence za francuski „miraž III“ ili jeftiniji pristup sa „netom“. Ako nema novca u državnoj kasi, razmotrene su jeftinije kombinaci-je kao što su 100-150 „miraža III“ u ulozi udarnog jezgra i dodatka - 150 lakih jurišnika J-451MM i za potrebe obuke 60-80 Š-451MM. Za krajnje rešenje ako se ne na-bave strani avioni i naruče samo domaći u analizi se pominje 250 J-451MM i 60-80 Š-451MM.

Naredbom komandanta vida od 13. fe-bruara 1959. godine formirana je poseb-na komisija koja je na osnovu taktičkih i tehničkih osobina odlučivala šta dalje sa Bešlinovim insektima - odustati ili nasta-viti razvoj. Svi letovi na grupi aviona 451-MM završeni su od 19. jula 1956. do 21. jula 1959. Namenski za potrebe komisije provedena je serija letova sa timom leta-ča i tehničara koji su radili samo na tom zadatku. Nekoliko dana kasnije, 25. jula 1959. godine, nije se izvukao nosni točak na „stršljenu“ koji se vraćao sa zadatka trenaže figurnog letenja. Pilot se trudio da odblokira točak. Tokom prilaska travna-toj PSS batajničkog aerodroma motori su stali jer je utrošeno gorivo. U prizemlje-nju avion je na neravnom terenu udario nosom u tlo, okrenuo se za 180° i stao. Pi-lot je izašao iz kabine sa lakšim povreda-ma.

Udes nije bio presudan za stav Komisije koja je kritički ocenila grupu aviona 451-MM. Ocene nisu bile povoljne jer su per-formanse „stršljena II“ bile znatno niže u odnosu na slične avione strane proizvod-nje kao što su „net“ i italijanski G-91 koji je privukao pažnju JRV. Horizontalna brzina leta aviona sa četiri rakete HVAR na visini od 5.000 m bila je 652 km/h - 300-400 km/h niža od stranih uzora. Brzina penjanja od 11 m/s bila je 20-28% slabiji rezultat u odnosu na avione koji su bili uzor.

Posebno loši su bili podaci za poletanje

jer je „stršljenu II“ za zalet bilo potrebno čak 1.950 m sa betonske PSS i 2.520 m sa travnate PSS. Za pristanjenje bilo je po-trebno 2.280 m sa betona i 2.072 m sa tra-ve. U to vreme u JRV bilo je samo devet aerodroma sa tvrdom podlogom dovolj-ne dužine za takav avion. Nijedna travna-ta PSS nije bila pogodna i Komisija je pri-metila da se ne može pronaći lokacija sa terenom dužine 6.200 m sa prilazima po-trebna za „stršljen II“. Po doletu podaci su zadovoljavali potrebe i bili su čak povolj-niji od „neta“ - sa četiri rakete „stršljen II“ preleteo je 589 km na visini od 6.000 m i 528 km na 1.000 m kada se odbije gorivo za poletanje, penjanje i sletanje. Taktički radijus sa punim naoružanjem na visini leta od 100 m je 178 km, na 1.000 m 194 km i na 3.000 m 228 km.

Gađanja na poligonu pokazala su da je „stršljen II“ pogodan za vatrenu podršku ako se deštuje po većem cilju. Ve-liko nedostatak bilo je odsustvo nosača za bombe. Komisija JRV poredila je „mati-cu“ sa francuskim „mažisterom“ i itali-janskim MB326 koji su imali nešto manje brzine u horizontalnom letu u odnosu na 768 km/h koje je postizao jugoslovenski avion. Po brzini penjanja Š-451-MM sa 22 m/s za 4 m/s bio je bolji od „mažistera“ i 5,5 s od MB-326. Poletanje i sletanje (1.480 m odnosno 1.840 m) i dolet (460 km na visini leta od 3.000 m) bili su slaba tačka „matice“ u odnosu na konkurente.

Glavni problem sa „maticom“ bila je namena jer nije bio od koristi za osnovnu i borbenu obuku i jedino je služio za pre-obuku za T-451-MM.

U celini „insekti“ nisu postigli traže-ne taktičke i tehničke odlike. Izveštaj Ko-misije ukazuje na to da su zamišljeni kao avioni redukovanih dimenzija sa relativ-no malom masom i lakim motorima ve-ćeg potiska, ali su postali preteški. Odnos potisak-masa bio je 3,6 za „stršljen II“, a za „net“ 1,935, a G-91 2,36 odnosno mo-tori su preslabi. U osnovi sa oba aviona rezultati letova pokazali su da su dobri po svim elementima leta. Za održavanje 451MM su zahtevni i potrebno je za pre-glede oko 50% više vremena u odnosu na slične avione.

Prema predlogu KG br. 9 i njihovoj stu-diji „Uloga i značaj lakog jurišnog aviona u odbrani naše zemlje“ predloženo je da se za godinu dana od odluke pripremi se-rija, zatim da se izradi predserija od 10 avi-ona i za sledeće dve godine predložena je izrada do 200 komada. Predloženo je da

se kao alternativa za motor „marbore II“ od 3,9 kN nabavi jači „marbore VI“ poti-ska 4,8 kN.

Komisija je ukazala na to da je uoče-no oko 120 primedbi koje traže vreme da se otklone. Takođe odbačeni su predlo-zi Bešlinovog tima da se pruži novi ži-vot „insektima“ kroz razvoj derivata sa motorima većeg potiska i sa 20% uveća-nim dimenzijama. Predloženi su projek-ti J-451-2ASV11 sa motorom ASV.11 poti-ska 11,12 kN i J-4512-OR3 sa „orfeusom“ potiska 21,3 kN. Komisija je ukazala da prava krila sa programa 451-MM nisu po-godna za takve motore jer su avioni sa „orfeusom“ imali strelasta krila uključu-jući „net“ i G-91.

Oštro su primetili da svih deset aviona KG br. 9, i onih sa pilotom u ležećem sta-vu i mlaznih „zbog nezadovoljenja na-ših potreba s obzirom na predviđenu na-menu nisu ušli u serijsku proizvodnju, a gutali su budžet, i to četiri puta više nov-ca od planiranog u projektima. Komisi-ja je odbacila „stršljen II“ kao avion koji nije pogodan za tip lovca-bombarde-ra, a „matica“ ne zadovoljava potrebe za osnovni školski avion. Zato se ne prepo-ručuje daljnje poboljšanje i proizvodnja. Avioni sa jačim motorima smatralo se da su neracionalna i nesigurna rešenja. Ko-načni zaključak bio je da se treba preki-nuti sa individualnim konstruktorskim radom malih KG i da ubuduće radi na no-vim projektima samo kroz VTI.

Izveštaj Komisije bio je kraj za Bešli-no-ve insekte koji su zadržani u VOC za po-trebe trenaže.

Zbog propagandnih motiva i prestiža postavljena su 19. maja 1960. godine dva brzinska rekorda po propozicijama FAI u letu po pravoj liniji dužine 15/25 km na potezu Stara Pazova - Zemun.

U klasi C-1d (avion mase 1.750-3.000 kg) sa „maticom“ pilot Ljubomir Zeka-vica postigao je 750,34 km/h. Za rekord u klasi C-1c (1.000-1.750 kg) na „zolji“ je leteo Ivan Črnjarić brzinom od 500,21 km/h. Oba pilota prijavljena su kao čla-novi aero-klubova. U udesu oštećeni „stršljen“ formalno je rashodovan 1961. godi-ne.

Zatim 1962. godine za muzej je izuzet prvi mlazni avion 451M i 1963. „stršljen II“ i „matica“. Samo je „zolja“ ostala aktivna u aero-klubu „Franjo Kluz“ u Zemunu do 1968. godine kada je oštećena u incidentu na aerodromu Zemun i rashodovana. **N**

STIGAO JE 5G

spasavaj se
ko može

Ako posle 45 godina sve intenzivnije upotrebe mobilne telefonije u svetu, nijedno štetno dejstvo nije moglo bespogovorno da se dokaže, jasno je da su eventualni neželjeni efekti minimalni, neuporedivo manji od evidentnih koristi

Piše Zoran Radovanović

Početkom ovog meseca tri naše kompanije dobile su dozvole za korišćenje 5G mreže na teritoriji Srbije. Vest nas je vratila u 2019. godinu, kada se prvi put kod nas šire čulo za tu čudnu alfanumeričku skraćenicu povodom aranžmana koji je država pravila sa kineskom kompanijom Huawei.

U međuvremenu se u celom svetu dosta napredovalo, uveliko se grade bazne stanice za 5G mrežu, a u delu naše javnosti vaskrsnuto je pitanje postavljeno pre šest godina: kako će se to odraziti na zdravlje. Kao i uvek kada je reč o tehnološkoj inovaciji, zabrinutost ide po automatizmu: novo je, nepoznato je, mora da je opasno. Proverimo da li i koliko ima osnova za strah.

OD G1 DO G5

Svaka generacija mobilne telefonije predstavlja kvalitativan skok u odnosu na prethodnu. Sve je počelo 1979/80. godine, kada je čovek prestao da bude rob telefonskog gajtana, uz ograničenu mogućnost da se bez njega vrti po istoj i susednoj prostoriji na nekoliko metara od baze, već je sa svojom „telefonskom slušalicom“, mogao slobodno da komunicira bilo otkud iz svoje zemlje ili – nešto kasnije i uz doplatu – s koje god tačke Zemljinog šara.

Rodonačelnik loze mobilnih telefona ili mobitela, 1G, radio je po analognom principu i prenosio samo govor, a 1991. pojavio se njegov naslednik, digitalni 2G, sposoban za prenošenje SMS poruka i korišćenje usluga drugih operatera (roaming). Godina 2001. označila je pojavu smartfona i stupanje mobilnih telefona u internetsku eru (3G), a poboljšanja 2009. godine (4G) uključuju desetostruko veću brzinu i „strimovanje“, tj. isporuku audio, video ili drugih medija u realnom vremenu preko interneta bez potrebe za preuzimanjem cele datoteke.

Konačno, od 2019. godine otvorene su perspektive koje nudi 5G, sa ultrabrzim prenosom podataka i svim prednostima koje pružaju povećana brzina (10-20 prema 0,1-1 Gbps) i smanjena latencija (1-10, umesto 30-50 ms). One omogućuju promptne reakcije u realnom vremenu, recimo pri vožnji bez vozača, ali i daljinsko upravljanje čitavim sistemi-

ma povezivanjem „pametnih“ naprava, senzora i mašina u procesu automatizacije, nadgledanja i upravljanja, bilo u industriji, zdravstvu (telemedicina, robotska hirurgija), organizaciji „pametnih“ zgrada i gradova ili drugim oblastima u okviru tzv. interneta stvari (engl. Internet of Things, IoT).

Ostavićemo po strani G6 koji je u eksperimentalnoj fazi. Očekuje se da će biti zvanično uveden u komercijalnu upotrebu krajem ove decenije.

KAKO RADI MOBILNI TELEFON?

Posle Drugog svetskog rata, u periodu obnove i izgradnje zemlje, Mira Alečković je nadahnuto pevala o traktoru kao čudesnom tehnološkom dostignuću: „Je si l' čuo, druže mili, šta su ljudi izmislili, da bez konja i bez ama, ta mašina ide sama!“ Na traktoru se nije stalo, već su ljudi nastavili da „izmišljaju“.

Za 5G još ne postoje podaci, ali neka ispitivanja pokazuju slabu vezu između ranijih generacija mobilnih telefona i glioma, malignog tumora poteklog iz vezivnih ćelija centralnog nervnog sistema

Mobilna telefonija funkcioniše na principu prenosa signala elektromagnetnim putem. Sa antena baznih stanica emituje se uzan snop radio-talasa ka prijemnicima, mobilnim telefonima. Ranije su ljudi bili izloženi radio-frekventnim talasima iz radio i televizijskih antena, a poslednjih decenija im se, uz mikrotalasne pećnice, pridružilo i zračenje iz baznih stanica mobilne telefonije. To sve utiče na jačinu elektromagnetnog polja (EMF) radiofrekventnog (RF) opsega kojem smo svi izloženi (engl. akronim RF-EMF).

Antene baznih stanica su postavljene na visini od 15 do 50 metara, a talasi se prostiru horizontalno, tako da bi dozvoljena granica izloženosti EMF mogla da se dostigne samo ako bi čovek stajao neposredno ispred antene. Mnogo veće zračenje beleži se na prijemnoj strani signala, oko mobilnog telefona.

Prenos signala je moguć u širokom rasponu elektromagnetnih polja radio-frekvencija od 10 MHz do 300 GHz. Ranije generacije mobilnih telefona ko-

ristile su radio-frekvencije sa talasnim dužinama u metrima, a G5 zauzima talasne dužine merene centimetrima i milimetrima. Tipična frekvencija od 26 GHz označava 26 milijardi ciklusa u sekundi.

To su talasne dužine veoma udaljene ne samo od jonizujućih x i gama zraka, čije čestice velikom brzinom raskidaju molekulske veze, uključujući DNK, već i od nejonizujućih ultraljubičastih zraka, koji mogu da dovedu do raka kože. G5 funkcioniše na nivou mikrotalasa, od kojih se očekuje termalni efekat, odnosno blago zagrevanje. Jedino je ono nesumnjivo pokazano na koži ušne školjke, i to kada korisnik čvrsto drži aparat prislonjen uz uvo. O ostalim mogućim neželjenim uticajima postoje samo sumnje i slutnje (o tome kasnije).

Utvrđene su granice dozvoljenog elektromagnetnog zračenja pod raznim okolnostima. O njima u globalnim razmerama brine Međunarodna komisija za sprečavanje dejstva nejonizujućeg zračenja. Slične, mestimično čak strože norme dalo je Ministarstvo za životnu sredinu RS, a o sprovođenju propisa brine RATEL.

Uticaj EMF na živi organizam ne zavisi samo od njegovog intenziteta, već i od frekvencije, jer se, uporedo sa njom, povećava energija EMF. Niskofrekventno magnetno polje, ako je jako, može da indukuje vihorne struje u organizmu. Međutim, intenzitet tih struja, kao i EMF u domaćinstvima i u blizini dalekovoda, daleko su ispod dozvoljenih granica. To pokazuju ponavljana merenja ambijentalnih nivoa elektromagnetnih polja u radiofrekventnom opsegu širom Evrope, pa i u ovom njenom delu.

TREBA LI NAM G5?

Ko god pokreće pitanje opravdanosti uvođenja G5 tehnologije u Srbiju ili u neku od susednih zemalja, s pustom nadom da će uticati na odluku, mora da razmisli o svom smislu za realnost. Postoje bar dva razloga zbog kojih je otvaranje te teme, kao moguće opcije, znak odsustva kritičnosti.

Prvo, niko nas ništa ne pita. Svet je krenuo tim putem i ostavio nas bez izbora. Rešimo li da se – u inat svima, poput onog nesrećnika koji se, ljut na selo, britvom trajno osakatio – odrek-nemo nadolazećeg novog talasa mobil-

ne telefonije, postali bismo ona sramna Nikolićeva rupa na skladno tkanom evropskom, odnosno svetskom tepihu. Još gore od toga, zapali bismo u dodatni tehnološki zaostatak, kao da jaz već nije himalajskih razmera, pa bismo sve teže komunicirali sa ostatkom planete.

Drugo, kako sam pre pet-šest godina obrazlagao u „Politici“ i „Danasu“, opominajući „katastrofičarima“, u istoriji civilizacije teško je prisetiti se primera da je neko otkrio – uprkos pogodnostima koje je nagoveštavalo – apriorno odbačeno i zaboravljeno. Još od pronalaska vatre i točka, dešavalo se da se neko oprli ili izgori u zemunici, da nekome drugom točak pređe preko noge ili, kasnije, zamajac otkine ruku, ali se na tim neprijatnim iskustvima učilo, a od novih saznanja i nastalih koristi se nije odustajalo.

Podsetimo se samo nekih primera. Pre skoro 230 godina u Engleskoj je sejan strah da će od vakcine sa virusima kravljih boginja, pripremljene radi zaštite od variole, ljudi poprimiti životinjski izgled i osobine. Ispostavilo se da su samo bili pošteđeni jedne po život opasne bolesti, za razliku od paničara, izloženih realnom riziku da skončaju metar-dva ispod sočne engleske trave.

Tridesetak godina kasnije, takođe u Engleskoj, kružile su tvrdnje da će „neprirodna“ brzina voza od 30 milja, odnosno 50 km na sat, neminovno voditi duševnom rastrojstvu putnika. Danas na Dalekom istoku uživaju u desetostrukom većim brzinama voza, da o nadzvučnim letovima i kosmičkim brodovima i ne govorimo.

Iz skore prošlosti pamtimo upozorenja da će rad na Higsovom bozonu izazvati smak sveta. Eksperiment je sproveden 2012, potvrđeno je postojanje „božanske čestice“, a planeta je opstala.

Bilo je, doduše, i neprijatnih iskustava, dovoljnih da se na obećavajuće otkriće trajno stavi tačka. Tako je neslavno propao „pronazak“ grupe stručnjaka da se krave prihranjuju samlevenim iznutricama ovaca, kako bi im se povećao proteinski unos. Desilo se da se na taj način sa ovaca prenosi infektivna belančevina, prion, koja u novom domaćinu izaziva „bolest ludih krava“ ili, stručno rečeno, bovinu spongiformnu encefalopatiju. Kod ljudi se infekcija takođe ispoljila propadanjem centralnog nervnog sistema pod nazivom (nova) varijanta Krojfeld–Jakobove bolesti.

Ukupan broj obolelih, a to znači i umrlih ljudi u svetu bio je manji od 250. Najviše ih je dobilo tu dijagnozu u Ujedinjenom Kraljevstvu (178), a zatim u Francuskoj (27). Posle mnogo napora, problem je rešen rigoroznim merama, uz ogromne ekonomske gubitke.

Postoji još jedan izuzetak, čiji su rizici od štetnih posledica brzo postali očigledni, pa je izostala i veća šteta. To je kloniranje prvog sisara, čuvene ovce Doli, jula 1996. godine. Ona je prerano ostarila, imala je brojne zdravstvene probleme i eutanizovana je šest godina kasnije. Pojava neotklonjivih genetičkih grešaka razlog je što se okleva sa kloniranjem životinja, mada ima takvih primera, a kloniranju ljudi još se nije pristupilo. Pitanje je vremena kada će tehnološki napredak omogućiti da se taj proces odvija sa minimalnim rizikom od greške, kako se ne bi rađale nakaze. Bez sumnje će se tada nastaviti kloniranje životinja, a etički problemi kloniranja ljudi postaće predmet žučnih rasprava.

Evo i poente: kada se podsetimo svih tih primera, koje su šanse da se odustane od 5G zbog maglovite sumnje – bez opipljivih dokaza – da možda sobom nosi neke neodređene opasnosti? Kvantifikovano izražena, verovatnoća takvog ishoda je nula.

ZDRAVSTVENI RIZICI IZLAGANJA DEJSTVU MOBILNIH TELEFONA

Za 5G još ne postoje podaci, ali neka ispitivanja pokazuju slabu vezu između ranijih generacija mobilnih telefona i glioma, malignog tumora poteklog iz vezivnih ćelija centralnog nervnog sistema. Dokazi su slabi, recimo da se gliomi nešto češće, ali neubedljivo, javljaju među ljudima posebno zavisnim od upotrebe mobitela.

Ipak, Međunarodna agencija za izučavanje raka (IACR) nije mogla da ignoriše ni tako „slabe signale“, pa je 2011. godine označila RF-EMF kao moguće kancerogene za ljude. Tada je u svetu bilo pet, a sada je preko šest milijardi korisnika mobilnih telefona, pa je čak i minimalna mogućnost uzročno-posledične veze zahtevala opreznost. Dakle, RF-EMF nisu ni sigurni (grupa A), već su svrstani u treću grupu (2B), kojom se označavaju mogući kancerogeni na osnovu ograničenih dokaza među ljudima i još ne-

ubedljivijih dokaza među životinjama.

Sa isto osnova RF-EMF se povezuje i sa dva benigna tumora centralnog nervnog sistema. Jedan je švanom, koji se ispoljava zadebljanjem slušnog živca, a drugi je meningeom, tumor moždanih ovojnica.

Iz nekih eksperimenata na životinjama proizišlo je da bi RF-EMF mogao negativno da se odrazi na reproduktivne osobine i razvoj. Nema informacija o štetnom delovanju na ljude.

Saopštavani su i nespecifični simptomi poput poremećaja sna, glavobolje, umora, razdražljivosti, slabljenja koncentracije i memorisanja, kožnih problema i sl.

Kako navedosmo, podaci o gliomu, švanomu i meningeomu dugo se pominju, ali bez ijedne nove kvalitetnije studije koja bi im dala prihvatljiv kredibilitet. Ostali nalazi su još manje uverljivi.

Kada se čita najnovija naučna literatura, preovlađuju članci o nagoveštenim koristima od 5G tehnologije. U naslovima članaka o toj temi pominju se daljinska robotska hirurgija, telemonitorirski hirurški trening, robotska asistirana telehirurgija, kardiološka telerehabilitacija, razmatraju se perspektive za „pametne bolnice“, bezličnu i preciznu medicinu itd.

Mnogo su reda upozorenja o negativnim efektima i potencijalnim opasnostima. Primer je prošlogodišnja analiza iz Švedske o 16 „studija slučajeva“, odnosno pojedinaca koji su se žalili na zdravstvene tegobe zbog baznih stanica 5G telefonije, pa su „ozdravili“ kada je izlaganje prestalo. Njima je pripisana dijagnoza mikrotalasnog sindroma povezanog sa 5G radiofrekventnim zračenjem. Takva svećanost mora se primati sa rezervom, jer mogu da budu posledica psiholoških, ali i raznih nemedicinskih razloga.

Profesor Aleksandar Nešković sa ETF nedavno reče da se seljak na čijem je placu na Divčibarama postavljen prvi telekomunikacioni toranj u zemlji žalio sudu da su mu zbog zračenja stradale kokoške pre nego što je toranj stavljen u funkciju. Pamti i slučaj porodice koja je za smrt svog člana okrivila baznu stanicu 5G telefonije, mada je bila postavljena samo prazna plehana kutija.

Prema jednom ispitivanju mladih dobrovoljaca, izlaganje signalima iz opsega 5G frekvencija, kada je uobičajene jačine, ne utiče na moždanu aktivnost. Aprila ove godine konstatovano je da

nema znakova da postoje biološki relevantne razlike između dejstva radio-talasa karakterističnih za 4G i 5G, a pre tri meseca je saopšteno da se u 5G radiofrekventnom elektromagnetskom polju tokom tzv. ne-REM fazi spavanja uočavaju elektroencefalografske razlike između osoba sa određenim genotipom i ostalih ispitanika. Ostaje da se takav nalaz potvrdi i pokaže da li ima bilo kakvo praktično značenje.

Jedan iskusan edinburški profesor epidemiologije ukazuje na „gotovo potpuni nedostatak (zasada) visokokvalitetnih epidemioloških studija o štetnim efektima po ljudsko zdravlje usled izloženosti 5G EMP-u“ i podseća da se pojavljuju „epidemiološki dokazi o takvim efektima na osnovu izloženosti korisnika ranijih generacija mobilnih telefona dejstvu RF-EMP-a“. Pozivajući se na princip predostrožnosti, on poziva na „moratorijum na dalje uvođenje 5G sistema globalno, dok se ne sprovedu pouzdanija istraživanja o njihovoj bezbednosti“. U svom apelu nije usamljen, ali je podrška koju je dobio mlaka i malobrojna.

Uprkos pomnom praćenju, Svetska zdravstvena organizacija (SZO) do sada nije ukazala na nesumnjive štetne posledice delovanja elektromagnetnih polja nastalih pri uobičajenom korišćenju električnih uređaja u domaćinstvu, uključujući i mobilne telefone. Isto se odnosi i na visokonaponske prenosne vodove i trafostanice. Doduše, specijalizovana agencija SZO za rak, IACR, jeste stavila RF-EMF na listu mogućih kancerogena, ali to je još daleko od njihovog svrstavanja među verovatne uzroke raka, da ne govorimo o kategoriji sigurno utvrđenih kancerogena.

MERE PREVENCIJE

Oprezan – izbegavam pridev plašljiv – svet biće sasvim siguran jedino ako se odrekne usluga mobilne telefonije. Takva isključivost nosi mnogo veću nesigurnost: šta ako čoveku zatreba hitna pomoć, a glasom ne može da je dozove. Pre više decenija, kada su danas zabora-

Oprezan – izbegavam pridev plašljiv – svet biće sasvim siguran jedino ako se odrekne usluga mobilne telefonije. Takva isključivost nosi mnogo veću nesigurnost: šta ako čoveku zatreba hitna pomoć, a glasom ne može da je dozove

vljene pejdžere zamenjivali prvi mobilni telefoni, prkosno sam odgovarao prijateljima da neću da „teram modu“ i da nisam Senta koji čeka Miloševićev poziv, te da oni kojima sam potreban imaju načina da me nađu.

Potom mi je do tada verna tojota otkazala u pustinji, na bar 20 km od najbližeg naselja. Bepomoćno sam čučao kraj točka, tražeći zaštitu od pržećeg Sunca na 45 stepeni u hladu. Tada sam iz pravca skupine šatora, jedva vidljive na obzorju, ugledao oblak prašine, pa sam nazreo obrise pikapa. Sa beduinom sam „razgovarao“ šireći ruke i upirući prstom u motor. Klimnuo je glavom, odvezao se i ponovo se pojavio sa nekim konopcem i kanisterom vode.

Nije hteo da uzme novac. Ponuda se nije uklapala u njegovu bedunsko-beduinsku pustinsku etiku. Voleo bih da ga je bar Alah nagradio. Narednog dana sam kupio mobitel.

Briga za sopstveno zdravlje može da se iskaže na mnogo suptilnije načine nego što je potpuno odricanje od jedne korisne naprave. Ne mora čovek da postane zavisnik od nje. Dovoljno je da izbegava besкраjno duge razgovore, da malo udalji aparat od uva ili da ga premešta s jedne na drugu stranu. Naročito je važno da skрати priču kada je signal slab, jer je tada zračenje jače kako bi se održala veza. Jedno od rešenja je da se koriste zvučnici ili žičane slušalice za uši. Razumno je i da se mobitel drži dalje od tela kada se ne koristi. Izlaganje se povećava 2-20 puta kada se preuzimaju veliki fajlovi. Wi-Fi ruter ne treba da bude blizu kreveta, odnosno u spavaćoj sobi.

Da zaključimo: ako posle 45 godina sve intenzivnije – a tokom poslednje dve decenije skoro univerzalne – upotrebe mobilne telefonije u svetu, nijedno štetno dejstvo nije moglo bespogovorno da se dokaže, jasno je da su eventualni neželjeni efekti minimalni, neuporedivo manji od evidentnih koristi. Naravno, ni u mobitelu, kao ni u drugim prijetnostima ne treba preterivati, od sunčanja na plaži, preko čaše dobrog vina, do seksualnih izazova.

Međutim, problem mobilne telefonije je samo deo složenog procesa narastajuće jačine elektromagnetnih polja kojima smo izloženi. To je svojevrstan vid sveprisutnog fizičko-biološkog zagađenja životne sredine bez koga savremeno društvo ne može da funkcioniše. Mnogo veća opasnost nadvija se nad čovečanstvom zbog hemijskog zagađenja vode, vazduha i zemljišta, koje svet bezuspešno pokušava da reši.

U tom svetlu, 5G tehnologija je kockica u ogromnom mozaiku, o čijoj uklopljenosti u opštu sliku vode računa elektroničari, epidemiolozi i ostali stručnjaci. Oslonimo se na njih i verujemo im. Malo šta drugo nam preostaje. **N**

I ja sam zapalio Vjesnikov neboder

Tu zgradu u Zagrebu su mrzili kao što mnogi kod vas mrze Halu 1 Beogradskog sajma, a s njom i sve one koje su se našle na putu Beograda na vodi

Činilo mi se, dragi Basara, kada sam bio mnogo mlađi, pa bi me ta misao proganjala, kako je usud zajednice u kojoj živim, a s njime i moja sitnija stradanja, rezultat loše i naopake slučajnosti. Recimo, tije-
snog rezultata kojim je na Osmoj sjednici Milošević porazio Stambolića. Ili niza pogubnih okolnosti tokom 1988. i 1989, koje su vodile snaženju Miloševićevom. Ili u osnovi bizarnih nepravilnosti u širem artikuliranju događaja, koji će dovesti do krvavog raspada zemlje, a onda i do potrebe da se naokolo seljakam i živim mimo onog što mi se prethodno činilo kao moj život. Ili, tačnije rečeno, da živim u nečemu na što sam se morao dugo navikavati kao na svoj novi život.

A onda mi se, relativno nedavno, gotovo preko noći, preokrenulo u glavi, pa sam, jednako opsjednuto, počeo stvari zamišljati u nekom suprotnom poretka.

Nije više bio važan Milošević, jer da nije bilo njega, ili da se on nije zvao tako, zvao bi se nekako drukčije, bio bi netko drugi. Nije mi bilo nezamislivo ni to da bi u slučaju obrnutog rezultata glasanja na Osmoj sjednici, sve manje više poteklo isto, samo što bi umjesto Miloševića istu ulogu u povijesti i u našim životima odigrao Stambolić. Naravno da bi cijela stvar drukčije izgledala, već u skladu s naravi drugog čovjeka, ali u suštini bi sve isto završilo. Ili bi završilo na još gori i po naše živote pogubniji način.

Naravno da se, kad cijelu stvar proširimo, sve ovo odnosi i na Hitlerov i Staljinov slučaj. Šta bi bilo da nije 9. novembra 1923, za minhenskoga pivničkog puča, na Odeonsplatzu, za razmjene vatre s policijom, poginuo Maximilian Erwin von Scheubner-Richter, koji je tad stupao s Hitlerom ruku pod ruku, i samo je puki slučaj htio, samo je drhtaj ruke zauvijek nepoznatog policajca prouzročio da strada taj danas gotovo anonimni čovjek, va-

žan samo proučavateljima fenomena rađanja nacionalsocijalizma, prouzročio to da strada on, a ne Adolf Hitler, koji bi, u slučaju da je njega strefio metak danas bio anonimni čovjek, čije su prethodne biografske zadatosti bile tako prazne i opskurne, tako nesadržajne i nezabilježive, da bi ga vjerojatno bilo još teže zabilježiti i upamtiti nego Maximiliana Erwina von Scheubner-Richtera?

Kako bi izgledao Treći Reich bez Hitlera, i bismo li se usudili ustvrditi da ga ne bi ni bilo da je tog 9. novembra 1923. taj opskurni austrijski provincijalac, ratni veteran koji nije ni imao njemačko državljanstvo, poginuo u uličnim neredima? Je li ispravno misliti ono što, zapravo, svi misle, da su Holokaust i nacizam, to utemeljiteljsko zlo našega vijeka, autorsko djelo Adolfa Hitlera, na način na koji je, recimo, „Doktor Faustus“ autorsko djelo Thomasa Manna?

Utješno bi i dobro bilo da je to ispravno misliti, ali meni se danas, po mene, bit će, i fatalno prekasno, čini da nije.

Sve ono što se događalo 1941. dogodilo bi se i bez Ante Pavelića, i bez onih koji su se tad nazivali ustašama, i koji, suprotno našem današnjem imaginativu i estetici partizanskih filmova, nisu nastupali u crnim uniformama, nego u odorama boje bolesnog mačjeg govna i saharskog pustinjskog pijeska, koje su dobili od Talijana

Kao što sasvim pouzdano znam i to da ustaško zlo nije nastalo djelovanjem skupinice odmetnutih nacionalista i uličnih razbojnika, koje je po bijegu iz Kraljevine Jugoslavije prihvatio Duce, stvorivši od njih malenu terorističku čeliju, pomoću koje će ucjenjivati prekojadransku slavensku zemljicu, prema čijim je teritorijima i resursima gajio stanovite pretenzije.

Sve ono što se događalo 1941. dogodilo bi se i bez Ante Pavelića, i bez onih koji su se tad nazivali ustašama, i koji, suprotno našem današnjem imaginativu i estetici partizanskih filmova, nisu nastupali u crnim uniformama, nego u odorama boje bolesnog mačjeg govna i saharskog pustinjskog pijeska, koje su dobili od Talijana, jer su ovi samo takvih uniformi imali više nego što im je trebalo. Ali, eto, u kolektivnoj predodžbi, u imaginaciji zajednice, ustašama su navučene simbolički bliže i zamislivije crne uniforme, kakvih u stvarnosti je dva da je i bilo. Crnim se, naime, stvari pojednostavljaju, kao što se pojednostavljaju i upornim prenošenjem tereta krivnje na istaknute pojedince.

U tako postavljenom imaginariju, historija se odvija po nalogu samozvanaca, psihopata i ludaka, čiju maštu mi obični ljudi naseljavamo svojim sitnim i nedužnim životićima, kao što olovni vojnici i pokemoni naseljavaju maštu dječaka koji se igra sa njima.

Ako, pak, nije tako, ako bi stvari slično potekle i da je Stambolić nadglasao Miloševića, i da je Scheubner-Richter zauzeo mjesto Hitlera, tada dramatično raste naša pojedinačna ljudska odgovornost za sve što se oko nas zbiva, jer mi u tom slučaju nismo zatočeni u mašti ludaka, nego smo sukrivci za njihova zlodjela. Mali, sitni, nevidljivi, ali svakako sukrivci. U tom slučaju nismo više utopljeni u magmu naroda u kojem smo se igrom zlog slučaja rodili, nego smo

sitni sukrivci u općenarodnim zlodjelima. I tad utjehe nema.

Spominjalo se to, mnogo puta, u nizu varijacija, u ovom našem dugom epistolanju: što se u Srbiji zapravo dogodilo kada je pred ulazom u zgradu u kojoj je radio strijeljan Zoran Đinđić? Ti si za taj slučaj ne samo svojim saznanjima, nego i životno-sudbinski mnogo kvalificiraniji od mene, ali dopustit ću si da kažem ovo: neosnovano je mitomansko, epsko-lirsko vjerovanje kako bi sa Srbijom i srpskim društvom sve drukčije bilo da nije strijeljan Zoran Đinđić.

Takvo vjerovanje ne bi izdržalo provjeru ni u trivijalnom filmskom ili stripovskom scenariju, a kamoli u dramaturgiji nekog ozbiljnijeg narativnog žanra. A povijest se, historija se, kakva god ona bila, najčešće odvija u skladu s dramaturgijom narativnih žanrova,

samo što se često ne prepoznaje o kojem je žanru trenutno riječ. Dakle, Đinđić je u času svoje smrti bio izrazito nepopularan političar u Srbiji, navodno da je bio pri dnu svih top lista, osporavan sa svih strana, i uglavnom sam.

Da nije ubijen, našao bi se, u nekoj sređenoj dramaturškoj postavci, pred sljedećom dvojnom: ili da se prepusti stihiji propasti, te da ga njegova partija i narodne mase sasvim raščine, razvlaste i svedu na razinu univerzitetskog radnika u politici, koji mnogo gnjavi i filozofira, ili da se preko noći fizički, duhovno i simbolički preobuče u vlastite neprijatelje, u sve te koštunice i šešelje, i da ih pobijedi njihovim intelektualnim i emocionalnim sadržajima, i metodama. Da bi ih na taj način pobijedio, morao bi nastupiti kao netko tko je još gori od njih. I ne bi bio prvi u povijesti koji

bi takvo što napravio, iz uvjerenja da će, čim se dokopa sve vlasti i čim nastupi kao diktator, načiniti novi preokret, kojim će se vratiti na svoje početne postavke te provesti demokratski i proeuropski preporod Srbije.

Problem je, međutim, samo u tome što taj drugi preokret nikad nikom nije uspio. Kada se u ime pragme i prakse odrekneš svojih uvjerenja i prihvatiš uvjerenja svojih dušmana, nikad se više ne možeš vratiti sebi. I dakle, kako je Zoran Đinđić bio pametan čovjek, koji je znao šta je moguće, a šta nije, najvjerojatnije bi se, da nije strijeljan, dogodilo ono prvo: bio bi, možda već do kraja te kuće godine, smijenjen, ismijan, akademiziran.

Oni koji su pucali u Đinđića, ozbiljno su se kockali. Čak bi se moglo reći da su učinili nešto što za njih same nikako nije bilo dobro. Naime, pucajući u Đinđića, onima su koji su naslijedili vlast u državi stvorili priliku za masivni i sveobuhvatni obračun s protivnicima. Oni, međutim, nisu učinili ništa. Ili su učinili ono što bismo danas mogli pripisati kao veliku mračnu zamisao organizatora Đinđićevog strijeljanja: usrali su se od straha i tiho predali vlast. I usput su asistirali stvaranju mita o Đinđiću kao o strijeljanom srpskom spasitelju, protiv kojeg, ako mi je dopušteno primijetiti, nitko, ni s jedne strane barikade, nikad nije imao ništa, jer je taj mit zasnovan na fantazmi i na sveudiljnom i posve mašnjem negiranju zbilje, kakav je uostalom svaki mit kojim se anesteziraju široke narodne mase.

Ako se pitaš šta mi bi da se odjednom krenem baviti ulogom istaknutog pojedinca u historijskom procesu, kad to baš i nije moja tema, reći ću ti da su me dvije stvari navele na to. Prva je roman Borisa Dežulovića „Tko je taj čovjek“, koji govori upravo o pivničkom puču iz 1923, i knjiga je koju moraš pročitati, jer po svemu pripada tvojim svjetovima. Ili bi se, možda, moglo reći da je Dežulovićev roman nastao u tački u kojoj se presijecaju tvoji i moji svjetovi.

A drugo što me je privelo k ovoj priči jedan je, čak i za naša mjerila, krajnje neobičan događaj. U noći kada se Hrvatska pripremala da, najuznesenije i najtrouutije dosad, komemorira žrtvu Vukovara, sedamnaestog je novembra planuo Vjesnikov neboder. Projektirana početkom

šezdesetih, u vrijeme kada je NIŠRO Vjesnik već postajao najveća i najснаžnija novinska kuća ne samo u bivšoj Jugoslaviji, nego u cijeloj jugoistočnoj Europi, i konačno dovršena 1972, ova 67 metara visoka, ostakljena šesnaesterokatnica boje sumraka, jedan je od simboličnih amblema Zagreba, ali i hrvatske kulturne moći unutar socijalističke Jugoslavije.

Neboder je projektirao jedan od klasičnija hrvatskoga arhitektonskog modernizma, napredni bečki đak Antun Ulrich, i građen je, zajedno s okolnim kompleksom, punih devet godina. Temelji su mu postavljeni u vrijeme velikog rasta Zagreba, koji se odvijao pod gradonačelnicima istaknutim partizanima, koji su, međutim, u sebi nosili i ozbiljnu frustraciju Beogradom, pa su u modernizaciju glavnoga hrvatskog grada i njegovo osvajanje Save (jer Zagreb je, zapravo, bio grad pokraj Save, a ne na Savi...) i preoračanje na drugu stranu, ulagali golemi autoritet i novce.

No, kako je izgradnja Vjesnikove poslovnice zgrade tekla sporo, pomalo kao za turskog vakta i u Andrićevom romanu, povijest ju je pretjecala. Prvo je 1964. nastupio veliki povodanj. Izlila se Sava, poplavila sve do središta grada, okupala i potopila armirano-betonski kostur budućega nebodera, i ostala upamćena kao najveća zagrebačka elementarna nepogoda u dvadesetom stoljeću, nakon koje su trud zajednice, ali i novac, velikim dijelom preusmjereni na izgradnju veličanstvenog protupoplavnog nasipa, i stvaranje suhog korita kanala Sava - Odra, u koji će se za kišnih godina slijevati još jedna Sava.

Onda je stigla 1968, monderna europska godina, čija su se lipanjska gibanja u Zagrebu dvojakom manifestirala: kao socijalno, i kao nacionalno buđenje. Dok je drugdje imperativ bio više socijalne pravde, više komunizma, u Zagrebu bio je više socijalne pravde, više komunizma, ali i više ravnopravnosti među republikama. Što će reći i - više hrvatstva. Sljedeće tri godine, dok se neboder i dalje gradio, protekle su u nastupu mladoga i vrlo agilnog političkog rukovodstva, predvođenog Savkom Dabčević Kučar i Mikom Tripalom, koje su posvuda pratili masovni skupovi i živ općenarodni entuzijazam, te kolateralni nacionalizam u vidu kojekakvih prirepaka, ubačenih ili samosvojnimi udbaško-ustaških elementa.

Kako je Zoran Dindić bio pametan čovjek, koji je znao šta je moguće, a šta nije, najvjerojatnije bi se, da nije strijeljan, dogodilo ono prvo: bio bi, možda već do kraja tekuće godine, smijenjen, ismijan, akademiziran

Svoje uzdanje u uspjeh pokreta Savka i Tripalo zasnivali su na tome što su u Srbiji imali par sumišljenika, čija su imena zvučala nekako srodno: Latinka i Nikozić. Tito je mlade podržavao, sve dok ih u decembru 1971. nije simbolično posmicao. Najprije svoje Hrvate, a Srbe je ostavio za sljedeću godinu. Tako je došla 1972, siva i mračna, prva od šutljivih i olovnih hrvatskih godina, što su uslijedile sa slomom Maspoka, a kojima će, po zagrebačkom računanju vremena, doći kraj kada 1982. Dinamo postane prvak Jugoslavije u nogometu. Prve sive i mračne godine u toj hrvatskoj eri, u dovršeni su se neboder uselile novinske redakcije, te je s radom započela svemoćna Vjesnikova tiskara. Zajednica koja je u političkom smislu bila ubijena u pojam, dobila je priliku da svoju snagu i moć demonstrira na druge načine. Danas je, zapravo, vrlo neobično kako su to Hrvati unutar Jugoslavije upečatljivo koristili.

Vjesnikova izdanja bila su istovremeno dizajnerski superiorna svemu drugom što se u Jugoslaviji štampalo, žanrovski jasno profilirana, dobro uređena, ali često vrlo originalna i nekonvencionalna. Revimo, Start je započeo kao softporno recija, kakvih je početkom sedamdesetih bivalo diljem zapadne Europe, jer su gole sise i guzice u to vrijeme smatrale važnim simbolima slobodnog svijeta, naspram sive i do grla zakopčane neslobode u zemljama istočnoga bloka.

Ali nije prošlo ni godinu-dvije, a magazin se već transformirao u nešto što nije postojalo zapravo nigdje na svijetu: u visokointelektualni i sadržajima nečuvano bogati kulturni i politički magazin, s najraskošnijim vanjskopolitičkim temama i reportažama u ukupnoj povijesti južnoslavenskog novinarstva, te najboljim ve-

likim intervjuima s najvažnijim svjetskim ličnostima. Pamtim, recimo, Startov intervju s Noamom Chomskim, načinjen desetljećima prije nego što će se Chomsky prestati baviti lingvistikom i postati guru planetarne političke alternative. I da, u tom je intervjuu čovjek govorio i o lingvistici, i o svjetskoj politici.

Pa onda magazin Izbor: dvotjedno (ili mjesečno, nisam više siguran) izdanje, u obliku proširanog knjižuljka, s pažljivo odabranim i odlično prevedenim člancima, esejima, reportažama i analizama iz svjetske, pretežito zapadne štampe. U Izboru je, sasvim slobodno i neometano, izlazilo i koješta od onog što se smatralo tabuom u jugoslavenskim medijima, ili što je u političkom i ideološkom smislu bilo krajnje neprijateljsko u odnosu na raspoloženja i vjerovanja u socijalističkoj, samoupravnoj i nesvrstanoj Jugoslaviji.

Pa onda Vjesnikova radna organizacija Romani i stripovi, u kojoj su često bili zapošljavani jogunasti redakcijski otpadnici i buntovnici, tamo je recimo radio Igor Mandić, a koja je proizvodila razna čudesa, od hard core pornografije u mjesečniku Erotika, preko kulturnog izdanja stripa Alan Ford, pa do nekoliko edicija roto-romana, među kojima je, iz današnje perspektive, znalo biti autentičnih književnih remek djela. U ono vrijeme kulturno prezreni, roto-romani zapravo su bili sredstvo za aktivno opismenjavanje širokih narodnih masa.

I što je najinteresantnije, najmanje zanimljiv Vjesnikov proizvod u svim tim godinama nakon što je podignut neboder bio je sam Vjesnik. Dnevne novine, teško opterećene naložima autocenzure i entuzijazmom ovlaštenih i neovlaštenih pojedinaca iz različitih komiteta, ucijenjene položajem Hrvatske unutar jugoslavenske federacije, nacionalnim opterećenjima iz vremena Drugog svjetskog rata, ali i prostom činjenicom da drugovi Bakarić i Jakov Blažević čitaju upravo Vjesnik, i da će ih grdno uzrujati ako u svojim novinama pročitaju nešto što u njima po njihovom mišljenju ne bi smjelo biti.

Na kraju, nikada Vjesnik nisu bile dobre dnevne novine, niti su se ikad uspjele osloboditi te olovne steg i nametnutih partijskih preopterećenja, ali je neprestano nešto vrijedno otpadalo i odvajalo se od Vjesnika, što bi onda, unutar iste kuće, začimalo vrijedan projekt.

Tako je, recimo, početkom osamdeset-

tih pokrenut Danas. Opet su to bili Vjesnikovi disidenti, ili novinari koje se željelo zadržati unutar sustava, ali su bili odveć opoziciono raspoloženi za kriterije Vjesnika. Istodobno je, navodno, i sam Vladimir Bakarić pred smrt poželio nešto čime bismo mi Hrvati parirali NIN-u, kojemu se on, Bakarić, istodobno divio i prezirao ga. Što je bila temeljna gesta hrvatskih olovnih godina: Beogradu su se divili oni koji su ga istodobno prezirali. (Što je, barem iz moje perspektive, najtoksičniji nacionalistički refleks.) I tako je nastao Danas, tjedni politički magazin, ili njus magazin, koji je danas najpouzdaniji arhivski izvor o posljednjem desetljeću Jugoslavije.

Mogli bismo tako dalje nabrajati šta je izlazilo, šta se štampalo i šta je nastajalo u Vjesnikovoj korporaciji, ali svega će toga nestati s hrvatskom samostalnošću. Ugasit će se Start, Izbor, Danas, iščeznut će radna organizacija Romani i stripovi, prestat će izlaziti Erotika, i sve će se to dogoditi već tokom prve godine hrvatske samostalnosti. Samo je Vjesnik nastavio izlaziti, kao otužni HDZ-ov partijski bilten, koji će na kraju, godine 2012. ugasiti kratkotrajna lijevo-liberalna vlast, ona koja će zatim biti srušena nekom vrstom puzajućeg državnog udara, što će ga, uz pomoć bogato subvencioniranih veteranskih udruga, organizirati obavještajne službe i vojno-policijsko podzemlje. (Recimo, šator je tim šatoraskim pučistima donirao, ni manje ni više, nego Hrvatski crveni križ!)

A zgrada, koja je već početkom devedesetih postala vlasništvo države, otprilike je do tog vremena bila iznajmljivana privatnoj korporaciji Nine Pavića, tojest Jutarnjem listu, Globusu, Sportskim novostima, Areni, koji su pokušavali novoriti imperij koji će nadomjestiti ono što su nekad bila Vjesnikova izdanja. Ali kada su se svi oni početkom novog milenija postepeno iselili u neke nove prostore, a onda i kada je iz neboderskog aneksa otišao i Večernji list, stakleni je toranj boje zalaska sunca ostao avetinjski prazan.

I odmah je bilo jasno o čemu je tu zapravo riječ: pozicija u neposrednoj blizini centra grada, zemljište na kojemu se početkom šezdesetih gradilo u skladu sa strogim socijalističkim urbanističkim planovima, u razbojničkim su vizijama kontroverznih investitora iz krugo-

va državne vlasti i pripadajuće joj mafije predstavljali potencijalno bogatstvo od više desetina, a vjerojatno i koju stotinu milijuna eura.

Problem je bio samo u tome što je, vitak i lijep, i dalje stajao taj toranj boje zalaska sunca, koji je iz daljine i dalje izgledao kao nov. Istina, nestalo je portira, razlomile su se vanjske stube, nestalo je elegantnih staklenih vrata, zamijenila su ih vrata od iverice, a mediji su počeli svako malo objavljivati kako je riječ o nefunkcionalnoj i neupotrebljivoj građevini, koja nikad nije dobila efektivnu upotrebnu dozvolu, i kako bi je, ni manje ni više, nego trebalo srušiti. Štamparija je još uvijek funkcionirala, jer je trebalo vremena da se i nju, lošim poslovnim odlukama, uništi i sprovede u likvidaciju, ali već je negdje od 2010. cijeli prostor Vjesnikovog neboderu i prostranog aneksa koji se pružao prema istoku djelovao sablasno pusto i izloženo nekom teško objašnjivom preziru svoga vlasnika.

Mržnja HDZ-ovih državnih vlasti prema Vjesnikovom neboderu, konkretno govoreći Ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, koje vodi partijski mogul i potpredsjednik Vlade, koji tumara artikulacijom i naglascima hrvatskog jezika poput kakvog nepismenog čobanina, nije neobična, niti je jedinstvena, niti je tebi u Srbiji teško shvatljiva.

Tu građevinu mrzili su, po prilici, onako kao što njihovi srpski i beogradski parnjaci možda mrze Halu 1 Beogradskog sajma, a s njom i sve nadovezane hale koje su se našle na putu širenju Beograda na vodi. Nevolja Branka Bačića, tog osebnog ministra državne imovine, te HDZ-ove vlade i države, bila je doista vrlo slična nevolji njihovih beogradskih sudrugova. Umjesto baraka u Savamali, umjesto legla štakora, ciganskih baraka i potleušica, na putu im se našla jedna lijepa, solidno sagrađena građevina, koju nije sasvim jednostavno srušiti. I što se onda dogodilo?

U noći kada su vlast i pripadajući joj narod bili mislima i osjećajima u Vukovaru, na groblju, pod zemljom, i kada su mediji zastrašeni djelovanjem organiziranih navijačkih odreda, koje policija već neko vrijeme šalje da disciplinira neposlušne i nepripadne, također morali biti u Vukovaru, na tom groblju, pod tom zemljom, planuo je Vjesnikov neboder. Planuo je na više katova odjed-

nom: na vrhu, u sredini i na dnu. Slučajno je planuo kad unutra nije bilo nikog, baš u noći pred neradni dan. Vatrogasci su stigli na poziv susjeda koji je gledao plamen iz zgrade preko puta. A onda su vatru gasili dva dana i dvije noći. Ugasili su je taman u trenucima kada je sve izgorjelo.

U prvo vrijeme službeni su izvori pokušavali ustvrditi kako je požar izbio oko dotrajalih električnih instalacija. Ali kada se to pokazalo neuvjerljivim, i kada su se pojavili svjedoci koji su ustvrditi kako su vidjeli svjetla baterijskih lampi, kako se kreću s kata na kat, prešlo se na plan B i na verziju B. Navodno se pojavio i maloljetnik, koji je prijavio da su njegovi drugovi ušli u neboder i palili kartonske kutije. Onako, iz zezanja. Potom su dvojica mlađih punoljetnika, za koje policijski izvori kažu da su iz boljih zagrebačkih kuća - to da se slučajno ne posumnja na crnokošuljaške navijačke udruge! - privedena i zadržana u pritvoru, pod sumnjom da su potpalili neboder...

I tako, iz dana u dan, režim i režimski mediji pletu priču koja će biti dovoljno uvjerljiva da njihovo biračko stado u nju povjeruje. Pravi smisao priče znat ćemo kada jednog ne tako dalekog dana saznamo što će se graditi na zgarištu. Premda će vlast, naravno, dugo čuvati identitet budućeg investitora, na kraju ćemo saznati i njegovo ime.

Tada ćemo znati i za koga je, za čiju je korist i interes zapaljen Vjesnikov neboder. Neće tad biti važno, kao što ni danas nije važno, tko ga je zapalio, ili na čijem je tijelu visila ruka koja ga je zapalila. Kao što, na žalost, nije važno tko je ubijen 9. novembra 1923. na Odeonsplatzu: Maximilian Erwin von Scheubner-Richter ili njegov ponešto inferior-niji, intelektualno ograničeniji kamarad Adolf Hitler.

Logici povijesne nužnosti nemoguće je stati u kraj ako se najšire narodne mase njoj povinuju. Uostalom, logika povijesne nužnosti samo je učeni naziv za stampedo širokih narodnih masa. I naravno da Holokaust nije autorsko djelo Adolfa Hitlera, kao što ni Vjesnikov neboder nisu zapalili aktualni hrvatski vlastodršci. Zapalili smo ga svi mi, zapalio ga je svatko od nas. I ja sam zapalio Vjesnikov neboder. Zato ti sve ovo i imam potrebu reći.

Živio i čuvaj se,
m N

VIŠE O MAJKE

SUBOTA U 21.50

Ne samo da koristimo AI – mi aktivno doprinosimo razvoju ove tehnologije

Tema Sinergije ove godine je „Let's AI!“. Šta vidite kao najvažniji iskorak u načinu na koji kompanije širom Adriatik regiona danas usvajaju veštačku inteligenciju?

Pravi proboj je u tome što organizacije konačno prelaze sa pilot-projekta na produkciju; veštačka inteligencija (AI) sve je više ugrađena u osnovne tokove rada, a ne samo testirana na marginama. Kancelarija za IT i eUpravu Republike Srbije, na primer, koristi Security Copilot da bi rešavala incidente 30% brže, pokazujući kako AI donosi stvarnu vrednost u kritičnim nacionalnim funkcijama. Industrije pod regulativom takođe ubrzavaju. Hemofarm/STADA koristi Microsoft 365 Copilot da brzo pronađe procedure i bezbedno upravlja dokumentacijom, demonstrirajući da AI može efikasno da funkcioniše u okruženjima sa strogim zahtevima usklađenosti, dok istovremeno povećava produktivnost.

Sa više od 800 inženjera u Microsoft Development Center Serbia, naš region ne samo da koristi AI, mi ga i gradimo. Usvajanje je i dalje neujednačeno, zbog čega su infrastruktura i veštine u oblasti oblaka i AI-a od ključnog značaja. Učeći od naprednih tržišta i oslanjajući se na Microsoftovu globalnu inovaciju i snažan ekosistem lokalnih partnera, organizacije ovde mogu odgovorno da skaliraju AI i ostvare opipljive poslovne i ekonomske koristi.

Sve češće se AI opisuje kao „tehnologija opšte namene“, slično kao električna energija ili internet. Šta to zapravo znači za ekonomije u našem regionu – i koliko smo blizu prave masovne primene?

Nazivati veštačku inteligenciju „tehnologijom opšte namene“ znači da će ona preoblikovati svaki sektor privrede, slično kao što su to učinili električna energija i internet. Generativna AI dostigla je skoro milijardu korisnika za samo tri godine, što je rekordna brzina za bilo koju tehnologiju.

Umesto „Šta bi AI mogla da uradi?“ organizacije se sada pitaju „Kako AI može-

mo skalirati odgovorno i bezbedno?”. Da bi to podržao, Microsoft proširuje kapacitete oblaka širom Evrope, sa više od 200 data centara planiranih do kraja 2026. Kroz partnerstva sa kompanijama NVIDIA, Nscale i Start Campus, infrastruktura sledeće generacije GPU-ova se postavlja bliže korisnicima, smanjujući latenciju i omogućavajući napredne AI radne zadatke lokalno, čime se postavlja novi standard za evropsku digitalnu infrastrukturu.

Za ekonomije Adria regije, usvajanje zavisi od ulaganja u oblak i AI, razvoja veština i rešenja koja stvaraju globalnu konkurentsku prednost.

Microsoft često govori o „frontier“ kompanijama. Po čemu se organizacije koje zaista predvode transformaciju putem AI razlikuju od onih koje samo eksperimentišu sa njom?

Frontier kompanije ne samo da primenjuju veštačku inteligenciju već je i monetizuju. One razvijaju rešenja specifična za industriju, skaliraju AI u proseku kroz oko sedam poslovnih funkcija i ulažu u prilagođenu AI tamo gde ona donosi jasnu diferencijaciju.

Svoje ambicije podržavaju i stvarnim resursima: 71% planira da poveća budže-

te za AI, a očekuje se da se upotreba agentne AI, odnosno sistema koji mogu samostalno da koordiniraju i izvršavaju zadatke, utrostruči u naredne dve godine.

Sa nedavno najavljenim Work IQ mogućnostima integrisanim u Copilot i njegove agente, AI sada može da razume kontekst, procese i jedinstvene preferencije organizacije. To omogućava frontier kompanijama da se kreću brže, donose bolje odluke i deluju sa većim samopouzdanjem na širokom obimu.

Gledajući Srbiju i širi jadranski region, koje industrije vidite kao najspremnije da u naredne tri godine iskoriste AI i cloud tehnologije?

Procenjuje se da će globalni ekonomski uticaj veštačke inteligencije do 2030. godine dostići 22,3 trilion dolara, odnosno 3,7% globalnog BDP-a, prema podacima IDC-a. Ona će transformisati industrije u kojima Evropa prednjači i biće ključna da kompanije zadrže leaderske pozicije u svojim sektorima. Već vidimo mnoge primere u automobilske industriji (LLM asistenti u vozilima), farmaciji (otkrivanje lekova nove generacije), finansijskim uslugama (otkrivanje prevara), energetici (optimizacija proizvodnje vetra i sunca) i proizvodnji (autonomna proizvodnja, automatizacija procesa, optimizacija lanca snabdevanja i smanjenje otpada).

Srbija se pozicionira kao inovacioni centar: digitalizacija je nacionalni prioritet, IKT je najveća neto-izvozna industrija sa preko 115.000 zaposlenih, a napredak obuhvata pametnu mobilnost, cloud data centre, blokčejn u zdravstvu i urbanom planiranju, rastući gejmig sektor i prvi Institut za istraživanje veštačke inteligencije u jugoistočnoj Evropi.

Zemlje Adria regije, naročito u turizmu, mogu da uče i od Grčke: mAiGreece asistent pokazuje kako AI u saradnji više aktera može unaprediti javne usluge i turizam, integrišući chat u prirodnom jeziku, GPS navigaciju, 31 jezik i hitne službe za potpuno iskustvo posetilaca.

Da li ste se upecali na „rage bait“?

To je kada neko pravi nešto što te namerno nervira da bi dobio što više pažnje jer upravo besni komentari donose milionske poglede

Piše Zorica Marković

Sidni Svini postala je letos žrtva sopstvene uloge u reklamama za dobre farmerke, iako je svesno ušla u nju. Posledice kontroverzi i salve mržnje na mrežama slile su se na American Eagle ali pre svega na mladu Sidni, koja je osetila šta znači rage bait, reč godine po Oksfordskom rečniku. Igra reči u reklamama za plave farmerke – blue jeans ili genes kao geni dovela je do toga da je reklama proglašena rasističkom, propagandnom, i namerno rage bait. Sidni Svini u reklamama kaže: Geni se prenose sa roditelja na potomstvo, često određujući osobine poput boje kose, ličnosti, pa čak i boje očiju. A onda se čuje da: Svini ima odlične farmerke/gene (jeans/genes, što je igra reči jer se isto čita).

Ova situacija je proglašena onim što od pre neki dan i zvanično nazivamo rečju godine: rage bait ili mamac za bes, kako je prevedeno kod nas. Mnogi tvrde da su reklame postale to, ono što treba da provocira, da izazove niske emocije i da razbesni.

Sve je zapravo postalo mamac za bes. To je svakodnevica u naslovima medija koji više to nisu. Politika je odavno ta-

bloidna. Jednostavno vas tera da izabereš stranu na osnovu vulkanske erupcije koju nećeš reći izazivaju u vama.

ŠTA JE ZAPRAVO RAGE BAIT?

„To je namerno napravljen sadržaj s ciljem da izazove bes, ljutnju ili snažnu emocionalnu, i to negativnu reakciju kod publike. Ovaj sadržaj najčešće kreiraju medijski portali i influencersi, ali ga mogu kreirati i ostali pojedinci, npr. političari, pa se prema tome i najčešće mogu videti na društvenim mrežama i medijskim portalima“, kaže prof. dr Bojana Dinić sa Odseka za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu.

I SVE MOŽE BITI RAGE BAIT.

„Ovi mamci mogu da variraju od banalnih, npr. veoma loši ili odvratni recepti koji nemaju smisla u kombinaciji namirnica ili načina spremanja, do ozbiljnijih koji obuhvataju provokativne izjave koje zvuče ekstremno, namerno uvredljiv komentar, pogrešno ili manipulativno prikazan sadržaj, sa-

držaj izvučen iz konteksta, preuveličana stvarna ili lažna informacija koja provocira publiku. Cilj je da se publika momentalno naljuti jer će tako pre regovati na sadržaj – komentarima, raspravama, deljenjem sadržaja i slično.“

Na pitanje kada bi trebalo da objasni sedmogodišnjaku ovu reč, profesorka kaže: „Rekla bih mu: to je kada neko namerno nešto kaže, napiše tekst, napravi priču ili video da bi te naljutio jer zna da ćeš, kada se naljutiš, odmah da klikneš na taj sadržaj, komentarišeš ili odgovoriš. Zašto je to nekome važno? Jer time pridobija pažnju. 'Rage bait' je kada neko pravi nešto što te namerno nervira da bi dobio što više pažnje. Ostale mehanizme 'rage bait' ćemo ostaviti za kasniji uzrast.“

Takav način obraćanja je postao strategija, od marketinga, medija, preko politike, do funkcionisanja u društvu. Toksično, uvredljivo i polarizujuće – tako se opisuje današnji način razgovora na mrežama, u javnosti, koji ima za cilj udar na emocije i isključivo reakciju koja vodi ka jednom – ostvarivanju interesa onoga ko izaziva tu reakciju. Jer, uvek je interes u pitanju.

A jednom kada se plamen zapali, sto vatrogasaca ga teško gasi, posebno kada nepovoljni vetrovi duvaju. Vatrogasaca je sve manje, ili su sve iscrpljeniji, a pirona je sve više jer im položaji i interesi zavise od toga.

Recimo, poslednjih dana imamo srpsku „influenserku“ koja ne može da preživi sa 30.000 dolara mesečno, a u tekstu „jedva sastavlja kraj sa krajem“. Zapravo, ta priča je konstruisana da se reklama pojača, kako bi osoba još više zaradila na komentarima i besu onih koji čitaju.

Vrlo često su to teme koje mogu da raspale javnost, utiču na emocije i niske strasti. Da li se isplati? I te kako, jer kako se komentari množe, reakcije se nižu, nebitno što su loše, vidljivost se povećava. Kako je nekada davno rekao Goran Bregović: Piši o meni šta god hoćeš, samo mi stavi sliku. U digitalnom prostoru je sada to ovako: piši o meni šta god hoćeš, samo me komentariši i povećaj mi vidljivost.

Kad smo već kod „sedmogodišnjaka“, i kreiranja sadržaja, pomislili biste „zar to nije nešto na što samo naivan ili nezreo čovek može da nasedne – na tako „smešnu“ provokaciju? Ali, kada se pogledaju ishodi, takve objave su uglavnom „u trendingu“. Njihova suština nije da daju razjašnjenje, već upravo to – da izazovu reakciju.

Ponekad ti pregledi dosežu milionске cifre upravo zato što su na neki način kontroverzni, „drugačiji“. Ta osoba koja ih postavlja, namerno bira da bude „drugačija“, ali ne uvek iz uverenja, već često iz interesa, jer kako je jedna influencerka objasnila, upravo besni komentari donose milionske poglede. Recimo, manekenka u Njujorku objašnjava kako je njen život težak jer je „lepotica“. Ono što se previđa jeste da na neki način ta osoba i „botuje“, samo što su te osobe sve vreme u ulozi (za ličnu korist) i ne izlaze iz nje.

Ali treba imati „želudac“ ili već kako to nazovete da se izdrže takvi komentari. Ili ih bar ne čitati. Čak i kada pišete ovakve tekstove, nije uvek jednostavno izdržati kritiku, mada se s godinama stekne iskustvo i samopouzdanje da znate iza čega stojite. Ali, ako ne verujete u to što radite i pišete, već radite to iz čistog interesa, šta u vama postoji da se držite te priče? Od čega je tim ljudima stomak ili samo misle na interes? **N**

U korak s Evropom: Inicijative za novo doba

Piše dr Sanja Popović Pantić, [predsednica Udruženja poslovnih žena Srbije](#) i [autorka projekta Cvet uspeha za ženu zmaja](#)

Kada se osvrnemo na prethodna izdanja *Cveta uspeha za ženu zmaja*, obično pravimo rekapitulaciju onoga što je postignuto u oblasti ženskog preduzetništva u protekloj godini ili, kada su jubileji u pitanju, u dužim periodima. Ovoga puta želimo da se osvrnemo na ono što se dešava širom Evrope i gde se, u tom kontekstu, nalazi Udruženje poslovnih žena Srbije.

Šta je danas u fokusu evropskih inicijativa koje se bave preduzetnicama?

Pre svega – *cirkularna ekonomija*. Tokom ove godine organizovale smo brojne radionice o toj temi i predstavile primere dobre prakse koji su Srbiju učinili prepoznatljivom u inostranstvu. Od prirodne kozmetike, zasnovane na preradi koštica, do solarnih sušara koje koriste snagu sunca za sušenje voća, naše članice su pokazale da održivost može biti i isplativa i inspirativna.

Zatim – *digitalna transformacija*. Pokazale smo da se ne digitalizuje samo proizvodnja, već gotovo svaka usluga, kao i procesi koji je podržavaju. Naše preduzetnice su dokazale da inovacije nisu rezervisane samo za „velike sisteme“.

Veštačka inteligencija postala je nova stvarnost i za sektor ženskog preduzetništva.

Ovu godinu posvetile smo edukaciji i otvaranju dijaloga o primeni AI u poslovanju – i to je tek početak puta koji ćemo zajedno nastaviti.

Podrška ženskim startup kompanijama bila je još jedno od naših važnih polja delovanja. Kroz projekte kaskadnog finansiranja približile smo mogućnosti za razvoj visokotehnoloških ženskih startapa, a sve veći broj preduzetnica danas samouvereno korača u taj svet.

Posebnu pažnju posvetile smo *ženama*

u ruralnim sredinama i perifernim industrijskim zonama. Kroz radionice u lozničkom kraju predstavile smo potencijale ženskog ruralnog preduzetništva partnerima iz više evropskih zemalja. Nastao je i pilot-model međugeneracijskog povezivanja, a žene iz okoline Loznice na putu su formiranja prvog socijalnog preduzeća u Mačvi.

U Evropi je sve izraženiji i trend *osnaživanja investitorke* koje žele da podrže druge žene, posebno u startup i inovativnim sektorima. Još uvek ih je malo, kao i visokoinovativnih firmi koje vode žene, ali upravo to postaje prioritet mnogih evropskih inicijativa.

Tokom ove godine Udruženje je imalo priliku da, sa partnerima iz Evrope, formuliše *preporuke Evropskoj uniji* za unapređenje položaja žena preduzetnica.

One obuhvataju:

- potrebu za boljim pristupom finansijama i razvojem mehanizama mikrofinansiranja,
- jačanje institucionalnih programa za razvoj kompetencija i mentorstvo,
- podršku balansu između poslovnog i porodičnog života,
- promovisanje zapošljavanja žena u sektorima koji su tradicionalno „muški“,
- jačanje mreža i udruženja preduzetnica,
- stvaranje mera za otpornost ženskih biznisa na krize i ekonomske šokove.

I konačno – među preporukama se našlo i nešto što Udruženje poslovnih žena Srbije radi već 19 godina: *promocija primeira dobre prakse*. Upravo zato *Cvet uspeha za ženu zmaja* ostaje naš najbolji simbol istrajnosti, inovativnosti i solidarnosti među ženama.

Budite sa nama i uz nas na ovom uzbuđljivom putovanju kroz čarobni svet ženskog preduzetništva!

Trst je otišao sa Staljinom

Za krilaticu „Trst je naš“ svi znaju, ali malo je onih koji su se udubljivali u zaboravljenu diplomatsko-političku borbu za Trst koju je vodila novoformirana socijalistička Jugoslavija skoro čitavu deceniju – od ulaska jugo-partizana u sam grad Trst 1945, pa sve do sporazuma o podeli teritorija 1954. godine – da bi mogli da odgovore na pitanje ko je pobedio u toj borbi. Novo svetlo na nju baca knjiga „Trst ne damo!“ italijanskog istoričara Federika Tenke Montinija

Priredio Veljko Miladinović

Kada su jugoslovenski partizani oslobodili Rijeku i Istru, početkom maja 1945, i kada su se zaputili prema Trstu, britanski i američki vojnici, tako je zapisano u nekim njihovim sećanjima, primetili su da je Italija ostala bez lepih plaža – sve su ostale u jugoslovenskoj zoni.

Ali plaže nisu bile glavni cilj Titovih vojnika, cilj je bio veliki grad na severu Jadranskog mora te 1945. godine kada je „Trst postao naš“, što je nešto što se i danas oseća širom bivše Jugoslavije. A to je potpuno paralelna istorija, koja nema mnogo veze ni sa tršćanskim Srbima iz 19. veka, a tek u nekoj apsurdnoj paralelnoj stvarnosti ima veze sa farmerkama iz sedamdesetih ili savremenim omiljenim espresom na Ponterosu.

Istorija ume da bude apsurdna i takva je bila u slučaju Trsta i Jugoslovena, pa i Srba, kojima se taj grad od pedesetih godina prošlog veka pretvorio „u mentalno čvrsti dio odrastanja i života u Jugoslaviji“, kako je to napisao hrvatski istoričar Tvrтко Jakovina. Jer je u toj apsurdnoj igri sudbine Trst postao italijanski grad koji je bio važniji za Jugoslaviju nego za Italiju. A u deset posleratnih godina dok je trajala „tršćanska kriza“ to je zapravo bio najvažniji grad i za Italiju i Jugoslaviju.

A koliko je prostor novih teritorija bio važan za Jugoslaviju možda ilustruje portret Josipa Broza Tita sa šakom na karti Istre, koji je 1947. izradio Paja Jovanović. Slika se nekoliko godina nalazila u Titovom kabinetu, ali je potom, zbog nezadovoljstva teritorijalnim rešenjem, 1954. godine predana Narodnom muzeju Srbije u Beogradu, navodi italijanski istoričar Federiko Tenka Montini, autor knjige „Trst ne damo!“ – Jugoslavija i Tršćansko pitanje 1945–1954.“ (kod nas objavljeno u izdanju Akademске knjige).

Tito je na Visu bio pod zaštitom Britanaca, ali medeni mesec jugoslovenskih partizana i „kapitalista“ sa Zapada se bližio kraju. Svima je bilo jasno da će odlučujuće u trci za Trst biti čija će vojska osloboditi grad

Za krilaticu „Trst je naš“ svi znaju, ali malo je onih koji su se udubljivali u zaboravljenu diplomatsko-političku borbu za Trst koju je vodila novoformirana socijalistička Jugoslavija skoro čitavu deceniju – od ulaska jugo-partizana u sam grad Trst 1945, pa sve do sporazuma o podeli teritorija 1954. godine – da bi mogli da odgovore na pitanje ko je pobedio u toj borbi.

Pitanje Trsta – a ovde nije reč samo o gradu Trstu, već i o širokom pojasu koji obuhvata celu današnju slovenačku

obalu, jedan deo Istre koja se danas nalazi u Hrvatskoj i luku Pulu, koja je pod jugoslovenskom kontrolom tek od 1947. godine – koristilo se kao oruđe u začecima Hladnog rata, kao oruđe u sukobu Tita i Staljina, koristilo se kao alatka za izbore u Italiji, čak i za lokalne, koristilo se i u odmeravanju snaga Amerike, Engleske i Francuske... Toliko su se razni interesi tu preplitali da je ponekad delovalo da se to pitanje nikada neće rešiti, i da svima odgovara zamrznuti konflikt koji će moći kao čip da se koristi u nekim drugim pitanjima.

Gotovo celu deceniju na papiru je postojala Slobodna teritorija Trsta, koju su podeljeno kontrolisale američko-britanske snage s jedne, i jugoslovenske snage sa druge strane, a u kojoj se odvijao neki specifičan život – štampao se, na primer, neki novac koji se zvao „jugoslovenska lira“, Trst je imao fudbalske klubove koji igraju i italijansku i jugoslovensku ligu, a koji su politički promovisani u najjača takmičenja, vozile su se paralelne biciklističke trke („Giro d'Italia“), s tim što je jugo-verzija od Trsta išla do Bugarske...

Italijanski istoričar Federiko Tenka Montini objavio je knjigu „Trst ne damo!“ – Jugoslavija i Tršćansko pitanje 1945–1954.“ koja daje novu i upotpunjeniju sliku ovog zaboravljenog perioda, a ovo je priča na osnovu Montinijeve rekonstrukcije burne decenije severnog Jadrana.

Nekoliko je ključnih faza u „borbi za Trst“, od oslobođenja Trsta, mirovnog sporazuma 1947. kada je načinjeno razgraničenje Italije i Jugoslavije i formirana Slobodna teritorija Trsta kao sporno područje, obećanje saveznika 1948. da će cela STT pripasti Italiji, raskid Tita sa Staljinom koji je iz korena promenio sve, potom odluka iz 1953. da se Zona A pripaja Italiji bez zvaničnih jamstava Ju-

goslaviji o sudbini Zone B, i na kraju dogovor o podeli 1954. koji će biti suštinski ozvaničen tek dve decenije kasnije...

UŠLI SMO U TITOVU ZEMLJU

Septembar je 1944. Tito na Visu drži govor i tada ispaljuje: „Oni koji žive u Istri, Slovenačkom primorju i Koruškoj moraju biti oslobođeni, živeti slobodno sa svojom braćom... To je želja svih nas, to je želja i svih njih onamo. Mi tuđe nećemo – no svoje ne damo!“

Tada je već bilo jasno da se jugoslovenski komunisti neće zadovoljiti oslobađanjem samo teritorija koje su pre rata pripadale Jugoslaviji.

Tito je na Visu bio pod zaštitom Britanaca, ali medeni mesec jugoslovenskih partizana i „kapitalista“ sa Zapada se bližio kraju.

Svima je bilo jasno da će odlučujuće u trci za Trst biti čija će vojska osloboditi grad.

U prvoj etapi trke za Trst definitivno je pobedio Tito.

U noći 30. aprila 1945, 3. bataljon 10. brigade preko Gardije se spustio prema sveučilištu u Trstu i zauzeo ga. U zoru je savladan otpor kod vojne bolnice, a za osvajanje zgrade suda bila je potrebna pomoć tenkovske čete. Prvi bataljon nastupao je iz pravca Kule Sv. Justina, a Prvi bataljon 8. brigade, pojačan tenkovima, ovladao je središtem Trsta.

Sve do naveče borilo se oko kasarne

U više navrata je u Beogradu ideja da zaživi u punom kapacitetu Slobodna teritorija Trsta stavljana u prvi plan, nekada malo iskrenije, nekada samo taktički, ali je provejavao stav da je bolje i tampon-država sa podeljenim suverenitetom nego loše razgraničenje

„Ettore Muti“, ali su oko 18 sati partizanske jedinice izbile na Trg Garibaldi. Brzo su ovladale i železničkom stanicom, ali i lukom. Druge su jedinice nastupale iz drugih pravaca.

Prvi saveznici koji su utrčavali u grad bili su iz Druge novozelandske divizije koja se „samo mogla pozdraviti s partizanskim snagama kada su došli do grada“.

Kako piše Montini, otpor osamljenih grupa nemačkih jedinica na koji su oni nailazili bio je sporadičan. A s druge strane reke Soče, kako su pisali, bio je „nešto drukčiji pejzaž“ i „nigde nije bilo italijanskih zastava“.

Novozelandski vojnici su se sećali: „Ušli smo u Titovu zemlju“, tako su je zvali, zemlju gde su partizani postavljali Titove portrete i pisali „Tukaj je Jugoslavija“.

Rekonstrukcija diplomatske igre koja je usledila pomalo demistifikuje značaj i uticaj jugoslovenskih partizana u globalnom evropskom teatru, činjeni-

ca da je na novim teritorijama, uključujući Trst živeo značajan broj pripadnika južnoslovenskih naroda, ponajviše Slovenaca i Hrvata, a što je trebalo da bude glavni adut u ostvarivanju interesa nove države, zapravo nije igrala preveliku ulogu u odnosu zapadnih saveznika prema ovom pitanju.

Često je bilo situacija u kojima je jugoslovenska strana mogla da se oseti i zapostavljeno i poniženo. Glavni advokat jugoslovenskih interesa bio je Sovjetski Savez, a Zapad se već na pitanju Trsta spremao za ideološki obračun koji će u istoriji ostati poznat kao Hladni rat.

Američki predsednik Truman je 21. maja upozorio Staljina na ozbiljnost situacije u Julijskoj krajini, tražeći od njega da utiče na Tita kako bi ovaj prihvatio saveznički predlog. Uzimajući u obzir nivo napetosti dosegnut u odnosima sa Zapadom, Sovjeti su smatrali da jugoslovenski pokušaj priključenja Trsta nije uspeo.

Kako piše Montini, stvar bi verovatno drugačije prošla da je, kako se računalo još na kraju aprila, Jugoslovenska armija susrela zapadne saveznike kod reke Soče. Činjenica da su i Jugosloveni i Angloamerikanci ušli u Trst sve je zakomplikovala.

Iz tog razloga Sovjeti su predložili Titu da prihvati dogovor sa saveznicima, izazivši nadu da bi možda bilo moguće postići teritorijalno rešenje u skladu s jugoslovenskim težnjama s obzirom na to da bi Jugoslavija ipak držala najveći deo Julijske krajine, i da bi u budućnosti bilo moguće do neke mere računati na narodnu vlast, koja bi ostala aktivna na terenu.

Igra je tek počela...

KO SU TI HOĆEMI?

Početkom 1946. godine sastavljena je saveznička komisija sa zadatkom da predloži konačnu italijansko-jugoslovensku granicu, sastavljena od delegacija iz četiri velesile, a bila je podeljena na ekonomske i demografsko-etnografske potkomisije.

Do tada je postojalo samouverenje da je Jugoslavija dominantna u radu na terenu, a bilo je i dosta italijanskih partizana koji su simpatizovali Jugoslaviju, pa je planirano da se strancima odigra savršena predstava o stanovništvu koje želi Jugoslaviju.

Kardelj je iz Londona poslao zahtev da drugovi iz Slovenije i Hrvatske „pripreme dobro akciju, i što masovnije i besprekidno kroz tri sedmice“. Predlagao je i da se eventualno organizuje generalni štrajk u Trstu „u znak protesta protiv internacionalizacije i priključenja Italiji“.

Pitanje je da li se jugoslovenska strana malo preigrala sa propagandnim akcijama. Jedan od američkih članova komisije tokom posete Istri je rekao u šali Antonu Vratuši da očigledno „ovde nema Italijana niti Jugoslovena, nego samo Hoćema“, jer su ljudi stalno i napadno uzvikivali: „Hoćemo Jugoslaviju“.

Montini piše da je boravak članova komisije u Istri izvor raznih anegdota koje se ponavljaju čak i u najnovijoj italijanskoj historiografiji. Prenosi se, na primer, da su u Pazinu na radnom stolu pronašli poruku koju su tamo ostavili proitalijani – u poruci je pisalo, s aluzijom što Italijanima nije bilo dopušteno da se slobodno izražavaju: „za to što ne možete pitati žive, pitajte mrtve“. To je skrenulo pozornost na grobove na kojima su najčešće bila italijanska prezimena.

Govori se i da su u Piranu, dok su automobili članova komisije prolazili cestom, neke žene otvorile šake pokazujući na svojim dlanovima boje italijanske zastave.

Naravno da se i Italija služila organizovanim manifestacijama uz pomoć crkve, kao kada je 10. marta skinuta slovenačka zastava s tornja jedne crkve u Škedaњу, što je izazvalo težak incident i ubistvo dvoje ljudi. Jugoslavija je zbog toga uputila protestnu notu Sjedinjenim Američkim Državama, žaleći se i na sve slučajeve koji su se dogodili prethodnih meseci, u kojima su okupacijske vlasti sa simbolom jugoslovenske države postupale s prezirom, mlatarajući zastavama i rušeći drvene trijumfalne lukove koje je postavila Jugoslovenska vojska uoči poseta članova komisije.

Izveštaji koje su sastavile lokalne jugoslovenske vlasti u Istri svedoče o provokacijama Italije. Tako saznajemo da je u Piranu grupa od 150 fašista „par puta zavikala ‘Italija’, kad je Komisija ekonomskih stručnjaka prošla kroz grad“. U Kopru pokušaj jednog italijanskog studenta da pride automobilima s članovima Komisije kako bi izvikivao proitalijanske slogane nije imao uspeha jer „mase su ga maknule u jednom dahu. Delegati ga nisu uopće primijetili jer bilo je previše ljudstva oko automobila, koji su bili doslovce

prekrivani jugoslovenskim zastavama“.

Jedan izveštaj ipak priznaje da je u Puli Italijanima uspešno da organizuju demonstracije sa više od 8.000 učesnika i da su zaplenjeni leci koji su pozivali Italijane da okače svoje zastave na prozore.

U Trstu su između 24. i 28. marta organizovane proitalijanske demonstracije na kojima je ukupno bilo oko 180.000 osoba. Među italijanskim istoričarima se veruje da je italijanska strana tada prvi put dokazala da je u stanju da se suprotstavi jugoslovenskoj, koja je dominirala u uličnim akcijama. Nevenka Troha piše da je uspeh tih demonstracija „doslovno iznenadio jugoslovenske vlasti, koje su uvijek podcjenjivale svoje italijanske protivnike, misleći da ne znaju organizirati masu“. Montini dalje piše: „Da su Jugosloveni pogrešili, videlo se još bolje tri meseca kasnije kada je 30. juna 1946. prolaz biciklističke utrke ‘Giro d’Italia’ do Trsta omećen napadom na sportaše pred Tržičem – neki su ipak stigli do Piazza Unita, uprkos tome što je trasa bila otkazana. Jugoslovenski biciklisti, s druge strane, krenuli su iz Trsta već u avgustu 1945. na turu koja ih je odvela čak do bugarske obale Crnog mora.“

Trst je inače imao fudbalski klub Ponzianu koji je do 1948. bio uključen u jugoslovensko prvenstvo, a proitalijanska Triestini Calcio je 1947. „sprečena“ da ispadne u drugu ligu italijanskog prvenstva, jer je bilo važno da se promoviše italijanizam u Trstu.

DA LI STE ČULI ZA JUGOSLOVENSKU LIRU?

Jugoslavija je zavladała Zonom B, ali po međunarodnim dogovorima nije smela da je integriše u svoj ustavno-pravni sistem, pa je tu bilo svakakvo dovijanje. U Zoni B privatno vlasništvo bilo je ograničeno jer su sva sredstva industrijske proizvodnje osim osnovnih bila pod kontrolom narodne vlasti. Dana 19. novembra 1945. održani su prvi lokalni izbori – jedina je opcija bila Slavensko-talijanska antifašistička unija (SIAU), masovna organizacija Komunističke partije.

Izbori su održani u celoj zoni osim u Kopru i Piranu, koji „nisu bili spremni za demokratske izbore“ jer su bili centri italijanske okupacije (i u njima je boravila većina italijanskog stanovništva).

Zakoni u Zoni B bili su slični jugoslovenskima. Ekonomski gledano, Zona B

nije bila samodovoljno područje (kao ni Zona A), a Titova vlada je gledala da poveća ekonomsku razmenu s Jugoslavijom. Poljoprivredna proizvodnja zadovoljavala je otprilike polovinu lokalnih potreba, dok je industrijska proizvodnja bila neznatna.

Nakon mirovnog ugovora, koji je stupio na snagu 10. septembra 1947, manji deo Zone B (bez grada Rijeke, velikog dela Istre i severnog dela pograničnog područja sa Slovenijom) postao je Jugoslovenska zona Slobodnoga teritorija Trsta (STT). Ovakva situacija trebalo je da bude privremena i da traje do imenovanja guvernera STT-a, ali budući da to područje nije nikad zaživelo kao država, potrajalo je sve do 1954. godine.

Jugoslavija je, za razliku od Italije u Zoni A, direktno upravljala Zonom B, trudila se da je što više integriše. Na primer, već 18. oktobra 1945. je, uz izgovor da saveznici nisu dostavili dovoljno novca, uvedena nova valuta, jugoslovenska lira, poznata kao „jugolira“, koja je ukinuta 1949. od kada je u upotrebi jugoslovenski dinar. Kažu da su mnogi koji su radili u Zoni A i primali platu u italijanskim lirama, a živeli su u Zoni B, dosta gubili u vrednosti novca na kursnim razlikama.

ZONA A JE OTIŠLA SA STALJINOM

U više navrata je u Beogradu ideja da zaživi u punom kapacitetu Slobodna teritorija Trsta stavljena u prvi plan, nekada malo iskrenije, nekada samo taktički, ali je provejavao stav da je bolje i tampon-država sa podeljenim suverenitetom nego loše razgraničenje.

Glavna promena je došla posle 1948. godine i Rezolucije IB-a, jer je potpuno oslabila uticaj Jugoslavije u Zoni A i gradu Trstu. U Tršćanskom ogranku Komunističke partije koji je pokrivao obe zone došlo je do „puča“, italijanska struja je stala na stranu IB-a i izbacila Slovence iz partije (na glasanju u CK je bilo 6:4), a izbori koji su bili održani u STT-u 1949. projugoslovenskim komunistima doneli su 2,35% u opštini Trst. Partija koja je ostala u IB dobila je preko 30 odsto glasova.

Došlo se u situaciju u kojoj je takav rezultat pokazao pad političkog uticaja Jugoslavije i mobilizacije stanovnika tog područja, pa bi u malo verovatnom slučaju da se tampon-država i ustroji, u njoj bio dominantan italijanski i sovjetski utjecaj. Čak i u Zoni B. **N**

Čitaj, gledaj i ne zaboravi!

Skenirajte za
više informacija

A mogla je da bude filmska priča

(Ne)očekivani kraj spektakularne sezone F1, jedne od najzujbudljivijih u istoriji: Titula za Landa, ovacije za Maxa

Piše Dejan Potkonjak

Neke stvari dešavaju se samo na filmu. Na filmu je, naravno, moguće da F1 vozač, posle 30 godina pauze, ponovo sedne u kokpit i omogući mladom timskom kolegi da ostvari san i stigne do pobede. Moguće je da nastavi trku u Abu Dabiju posle kontakta sa Russellom, da timskim radom pobede Leclerca, da nadmudre Hamiltona i ostvare cilj tako što se veteran sudari sa Britancem da bi njegov pulen pobedio... Takve stvari moguće su ako je reč o filmskom scenariju.

Doduše, na scenario za blokbuster Brada Pitta ličio je i drugi deo sezone Formule jedan 2025. godine, a posebno njena završnica u kojoj Max Verstappen umalo u stvarnom životu nije poraženo svakog maštovitog holivudskog scenaristu.

Dva boda su sprečila istorijski preokret i jednu od najzujbudljivijih završnica u 75-godišnjoj istoriji šampionata, ali Lando Norris i McLaren, posle mnogo neočekivanih uspona i padova, ipak nisu bili zainteresovani da budu protagonisti priče na čijem kraju oni bivaju obeleženi kao najveći gubitnici. Dobro, možda samo Oscar Piastru...

Nezvanični podaci govore da je finale sezone u TV prenosu pratilo gotovo 110 miliona ljudi. Nećemo da ulazimo u nagađanja da li bi gledanost bila veća da F1 kao nekad može da se prati na otvorenim kanalima uz „loga“ antenu ili satelitski tanjir – činjenica je da je okršaj trojice vozača u borbi za titulu izazvao ogromno interesovanje opravdavajući prognoze sa početka godine da će sezona biti spektakularna.

Bilo je zaista tako i bilo bi filmski spektakularno da je Verstappen stigao do pete uzastopne titule posle gotovo izgubljene godine. Maxov trijumf bi bio filmska priča, ali McLaren i Lando Nor-

ris su, ipak, poslednji ispit položili sa desetakom i bili dobri taman koliko je bilo neophodno da 26-godišnji Britanac ostvari san i postane svetski šampion. Sve što je bilo potrebno je da trku u Abu Dabiju završi kao treći i to je i učinio.

Max je pobedio, Oscar je bio drugi, pa je završnica i kroz plasman pokazala realnost sporta i trenutni odnos snaga, bez spektakularnih preokreta koji mogu da se dogode, ali su ipak retki...

Zahvaljujući vozačima McLarena, a posebno vedeti Red Bulla, stotine hiljada čak i onih nezainteresovanih za geografiju naučili su gde je Zandvoort. Toliko spominjano omiljeno izletišće Holandana na obali Severnog mora u blizini Amsterdamu u ovoj priči je ostalo upamćeno po koti 104, broju koji je prikazivao bodovni minus četvostrukog svetskog šampiona Maxa Verstappena u odnosu na lidera u tom trenutku Oscara Piastru.

Za Australijanca posle pobede u Holandiji, a posebno zbog Norrisovog odustajanja sa druge pozicije zbog kvara na bolidu, 34 poena prednosti u odnosu na timskog kolegu su delovali kao lepa igra brojeva i već gotovo kupljena ulaznica za Kuću slavnih Formule 1 u kojoj su se do sad nalazila samo 34 imena vozača koji su uspeli da postanu svetski šampioni.

Oscar je bio na najboljem putu da im se pridruži, ali već od sledeće trke, Velike nagrade Italije u Monci, sve se preokrenulo – posebno za Maxa kojem su od pobede u Italiji sa svakom trkom rastle šanse za odbranu titule, a zatim i za Landa koji je do samog finiša sezone, na raznorazne načine, imao prednost u odnosu na timskog kolegu. Na kraju, obojica su završila ispred Oscara, a Lando je postao novi svetski šampion sa samo dva boda prednosti ispred Maxa.

Za prepričavanje je kako je Max od 104 poena minusa stigao do plus 11 u odnosu na Oscara, a nekako u senci Holandaninovih šest pobeda u devet trka u finišu sezone je prošla Landova borba za titulu

Za prepričavanje je kako je Max od 104 poena minusa stigao do plus 11 u odnosu na Oscara, a nekako u senci Holandaninovih šest pobeda u devet trka u finišu sezone je prošla Landova borba za titulu. Neupadljivo su prošla i dva izuzetna trkačka vikenda u Meksiku i Brazilu, gde je ubedljivo slavio na obe Velike nagrade, uz pobedu u sprintu na Interlagosu što su, iz današnje perspektive, ključnih 58 bodova u borbi za titulu. U navedena dva vikenda, Oscar je osvojio samo 20, a Max 35...

Ali, za Landa je to sasvim ok. Izjavio je da je tako i želeo da stigne do titule svet-

Nezvanični podaci govore da je finale sezone u TV prenosu pratilo gotovo 110 miliona ljudi

šampion i sportista sa preko 11 miliona pratilaca na Instagramu, odjednom počeo da čuje zvižduke sa tribina kad se spomene njegovo ime.

Iz njegove perspektive on nije ništa loše učinio timskom kolegi, ali su za mnoge posmatrače sporne odluke tima koji je, u želji da prikaže časne namere i želju da obojicu vozača tretira isto na putu ka vozačkoj tituli, malo više negativnijih stvari učinio Oscaru.

skog šampiona, zato što to više liči na njega nego da je agresivnim pristupom, poput Maxovog, stigao do cilja. Zato, osim navedenih trka u Južnoj Americi, nema šta puno da se priča o Landovim vožnjama za pamćenje u superiornom bolidu. Ali, ispada da je i ta konstatacija o kvalitetu McLarenovog MCL35 upitna, s obzirom na to da je Andrea Stella, šef tima, izjavio da je veoma očigledno da je u drugom delu sezone Red Bull imao bolji bolid.

Mnogo toga je upitno u veoma uspešnoj sezoni McLarena, koji je u 2025. godini odbranio konstruktorsku titulu, doveo Landa do vozačke krune, zabeležio 14 pobeda i imao dvojicu vozača u prva tri na kraju sezone. I baš zbog svega navedenog je čudno da, osim zagriženih McLarenovih navijača, mnogi sa zadržkom gledaju na uspeh, preispitujući „papaya pravila“ i žaleći Oscara Piastriju koji je ispao žrtva timskih planova u 2025. godini.

Da se razumemo – ko god da je osvojio titulu u 2025. godini, to bi učinio sasvim zaslužen. Lando je prekinuo Maxov niz od 1.457 dana kao vozača sa brojem 1 i to je postigao sasvim zaslužen, sa sedam osvojenih Velikih nagrada u sezoni, dve pobede u sprintu i 21 podijumom na 24 trke, uz diskvalifikaciju u Las Vegasu.

I druga dvojica imaju veoma sličan učinak, jer Max samo jednu trku nije završio u bodovima. Oscar na dve nije stigao do bodova, uključujući diskvalifikaciju u Las Vegasu, ali Australijanca je skupo koštao pad forme posle Italije, a posebno katastrofalan vikend u Azerbejdžanu sa dva zakucavanja u ogradu (u kvalifikacijama i na trci).

Svi vozački problemi bi sa Oscarove strane, čini se, nekako bili balansirani, da nije bilo poruka sa pit-vola, zbog kojih je i Lando Norris, velika Netflix zvezda Formule jedan, predvodnik novog talasa vozača i projektovani budući

Navode se samo neke, navodno ključne da se dokaže teorija o favorizovanju Norrisa: na prvoj trci sezone u Australiji, dakle domaćoj za Oscara, Piastriju je, dok je bio na drugoj poziciji, naloženo da ne napada vodećeg Landa dok prolaze kroz gužvu na stazi; u Austriji, drugoplasirani Oscar upozoren je da suviše agresivno napada vodećeg Landa; u Velikoj Britaniji, posle kontroverzne kazne vezane za ponašanje iza Sigurnosnog vozila, tim odbija Oscarov zahtev da ga vrte na prvu poziciju za menom mesta na stazi i Lando pobeđuje na domaćoj stazi; u Italiji, tim greši i suviše dugo traje zamena guma na Norrisovom bolidu i sa pit-vola stiže zahtev drugoplasiranom Oscaru da zameni mesta sa Landom; u Singapuru, Lando izaziva kontakt sa Oscarom u uvodnom krugu i obilazi ga, a tim se oglašava na Oscarovo zapažanje da bi možda trebalo da se zamene pozicije i Lando zadržava drugo mesto...

Posle trke u Singapuru, McLaren je matematički odbranio konstruktorsku titulu i na sad već poznati način je proslavio grupnom slikom bez Oscara...

Sve navedeno je moglo da se protumači na razne načine, ali bi sve priče o navodnom favorizovanju Landa Norrisa momentalno prestale da su izvršni direktor McLaren Racinga Zak Brown i Andrea Stella, na primer, već posle trke u Singapuru održali kratak sastanak sa vozačima i saopštili im da će obojica u finišu sezone imati punu podršku tima u jednakoj borbi za titulu – Oscar je u tom trenutku bio lider u šampionatu sa 22 poena prednosti ispred Landa i ogromnih 63 u odnosu na Maxa.

Međutim Piastri, uključujući Singapur, niže četiri trke bez podijuma, a posle diskvalifikacije u Las Vegasu gubi i prednost nad Maxom. Noćna mora u vidu lošeg snalaženja na stazama sa niskim prijanjanjem postala je java, ali sve je moglo da se anulira dobrim rezultatom u Kataru – bio je na najboljem putu da se to i dogodi, ali tokom te trke se možda i na najdirektniji način, uz sve navedene primere, videlo da Australijanac nije jednako tretiran kao timski kolega. Situacija sa odlukom o neodlasku na zamenu guma pod Sigurnosnim vozilom obojice vozača McLarena, u trenutku kad Oscar vodi ispred Maxa i Landa a svi ostali odlaze na pit-stopove, pokazala je da se čitava strategija bazirala na projekciji Norrisove pozicije u odnosu na Verstappena. Oscar i njegova ubedljiva vožnja kao da nisu bili bitni, pa je i teatralni zagrljaj Zaka Browna pred TV auditorijumom tokom Oscarovog intervjua u miks zoni samo zakomplikovao situaciju oko „papaya pravila“ i izazvao sumnju u dobre namere oko njih. Čini se da je za Piastrija posle Katara titula bila izgubljena i da je, pred trku u Abu Dabiju, pristao da odigra svoju ulogu u Norrisovoj i McLarenovoj taktičkoj borbi protiv Verstappena i Red Bulla. Tvrdе gume na njegovom bolidu na startu delovale su kao strategija koja mu u nekom trenutku može doneti prednost, a lako obilaženje Landa za drugu poziciju, koji je bio na srednje tvrdim gumama kao i Max i većina drugih vozača, pokazala je dobro razmišljanje McLarena da će Oscarovim pritiskom na Maxa sprečiti Holandanina i njegov tim da menjaju taktičke zamisli.

Sa padom karirane zastave u Abu Dabiju počela su neka nova nadanja i želje da će se i njima desiti filmska priča kakvu su ove godine režirali McLaren, Lando, Oscar, Red Bull i Max

Nije to McLaren uradio zbog Oscara, već zbog Landa. Kao što se nije odlučio na zamenu guma u osmom krugu u Kataru. Ne zbog Oscara, već zato što je bio zbog Landa.

Ali, sve timske naredbe u borbi za titulu su legitimne. Legitimna je svaka odluka McLarena u balansiranju performansi vozača na njihovom putu do duple krune. Kao što je legitimna i odluka Red Bulla da drugi vozač tima svih ovih sezona pomaže Maxu. Uspesno kao Sergio Perez ili neuspešno kao Yuki Tsunoda. Sve je to legitimno. Možda nije fer i pravedno, ali to su sredstva koja svaki tim bira kao strategiju na putu do uspeha u koji je uloženi veliki trud hiljada ljudi i stotine miliona evra, dolara, ili čegagod...

Lando, posle sedam godina u Formuli jedan i 152 Velike nagrade ima pravo da bude najradosniji na svetu i uživa u zasluženom uspehu, baš kao što Oscar ima pravo da tuguje zbog propuštene prilike koja se možda nikad više neće ukazati. Delovalo je u jednom trenutku da je McLaren bio na putu samouništenja i ozbiljnog ugrožavanja reputacije u slučaju gubitka titule od Maxa, ali su ipak uspeli. Nije ih sputao ni udes koji je Lando izazvao u Kanadi kad se zakucao u Oscara, ni pomenuti kvar na Norrisovom bolidu u Holandiji. Svi navedeni slučajevi su dodavali i oduzimajući mali poene, baš kao što je u Maxovom slučaju situacija mogla da bude mnogo bolja da ga Kimi Antonelli nije izbacio u Austriji, ili da je isti taj najbolji novajlija godine uspeo da ne napravi grešku u Kataru kad je branio poziciju od Landa. Neko će reći da su ta dva boda odlučila titulu, ali verovatno isti ti znaju i da bi taktike bile drugačije da je raspored bodova bio drugačiji. Na kraju krajeva, niko Maxu nije kriv zbog žute minute u Barseloni kad se zakucao u Russella posle najlošije komunikacije sa timom ove sezone. Da je bio malo staloženiji, osvojio bi barem nekoliko

puta više od jednog boda, pa bi možda danas bio petostruki svetski šampion. Ali, nijedan slučaj ne može da se gleda odvojeno, kao ni da se meri važnost u trenutku kad su se dogodili, ili kad sve prođe. Svako se, kako je sezona odmičala, ponašao prema trenutnoj situaciji – uostalom, Max je verovatno počeo da vozi GT3 trke kad je shvatio da je borba za titulu gotova, baš kao što su njegovi roditelji posle Zandvoorta odlučili da ne rezervišu smeštaj u Abu Dabiju jer je borba za titulu iz njihovog ugla bila gotova...

Još jednom se pokazalo da u sportu ništa nije sigurno, baš kao što ne postoje garancije da će McLaren sledeće godine ponovo biti uspešan. Pre svega zato što nema kontinuiteta razvoja bolida, s obzirom na to da stižu nova tehnička pravila.

Svi, praktično, od 2026. godine kreću od nule i kao i svaki put kad nastupa nova era, prednost će imati oni koji najbolje protumače pravila i pronađu rupe u njima.

Podjednako kao i McLaren, najtrofejniji tim u prethodne dve sezone, i ostali moraju da se pripremaju za nove izazove. Četa Zaka Browna i Andree Stelle je u možda prednosti jer ne mora da menja mnogo toga u pristupu, a deluje da su se na vreme okrenuli razvoju novog bolida, s obzirom na stagnaciju ovogodišnjeg u odnosu na rivale, pre svega Red Bull i Mercedes.

Red Bull, sa druge strane, posle ozbiljnih kadrovskih turbulencija tokom sezone, pre svega bure oko smene i odlaska Christiana Hornera, bukvalno sa svakim danom ima nove izazove. Drugi deo sezone i neočekivanu borbu za titulu su odradili maestralno, a najbolja pohvala su im same Maxove reči posle prolaska ciljem u Abu Dabiju, koji je bio prezadovoljan radom čitavog tima – nije se odustalo od nadogradnje bolida u trenutku kad se priprema novi za 2026. godinu, a ujedno kadrovski ojačava čitav sistem. Uz obavezne pohvale McLarenu i Andrei Stelli što su ipak uspeli da osvoje obe titule, treba pohvaliti Red Bull za drugi deo sezone i pružanje svih uslova Maxu Verstappenu za fantastični niz rezultata. Osim u Brazilu, gde je možda ranije trebalo da se odluči na zamenu pogonske jedinice i daju mu veće šanse za bolju startnu poziciju – iz gore navedenog vidi se da je svaki poen bio bitan... **N**

Sinergija Hall of Fame: Ljudi koji su oblikovali četvrt veka najveće IT zajednice

Najveća i najznačajnija regionalna konferencija posvećena tehnologijama i biznisu, ove godine obeležila je veliki jubilej – 25 godina inovacija, pomeranja granica i stvaranja zajednice koja oblikuje digitalnu budućnost regiona.

Još od prve Sinergije, ovo je događaj koji je postavljao standarde i otvarao nove perspektive u svetu tehnologije. Tokom 25 godina, Sinergija je postala više od konferencije – to je tačka susreta celog IT ekosistema regiona.

Upravo je 25. rođendan ove konferencije koja uvek gleda unapred, bio prava prilika i za pogled unazad. Sinergija je od ove jubilarne godine dobila svoju novu instituciju: Hall of Fame. Ideja je jednostavna, ali snažna: sačuvati priče ljudi koji su gradili Sinergiju, ostavili trag i oblikovali generacije IT profesionalaca u regionu.

Sinergija je, kako mnogi učesnici vole da kažu, oduvek bila više od konferencije. Bila je prostor okupljanja, mesto gde su se preplitali tehnologija, biznis i ljudska energija.

I zato je prirodno da jubilej bude obeležen priznanjem onima koji su je činili živom – vizionarima, predavačima, partnerima i posvećenim članovima zajednice.

Prva generacija članova Hall of Fame-a

Prvi među odabranima je Dejan Cvetković, čovek čije se ime neretko vezuje za početke Sinergije. „Sinergija je proces koji povezuje ljude i omogućava im da rastu – tehnološki, poslovno, ali i ljudski“, rekao je prilikom uručivanja priznanja. Dobiti ovakvo priznanje posle četvrt veka rada, smatra, znači samo jedno: „Prepoznat si kao inovator.“

Dragoslav Ogar, jedan od najpoznatijih predavača i sa najdužim stažom – sa predavanjima na svakoj od 25 Sinergija, bio je logičan izbor za „prvu postavu“ zaslužnih članova Sinergije.

Njegova predavanja godinama su bila među najposećenijima, često uz unos dodatnih stolica.

„To je na neki način kruna mog dosadašnjeg truda. Realno govoreći, mislim da nikada kada krenete nešto da radite ne očekujete da dobijete neku nagradu. Na-

grada je bila to što sam bio prisutan i što je publika bila sa mnom, a svakako je zadovoljstvo kada znate da je to negde trajno zabeleženo i da ste ostavili trag u istoriji“, istakao je Ogar.

Da Sinergija ume da prepozna predavače koji značajno doprinose njenom kvalitetu, potvrđuje i priznanje Damiru Dizdareviću, jednom od najpopularnijih predavača u regionu. „Velika mi je čast što je prepoznato koliko sam uložio truda i strasti“, kaže on, ističući da Sinergiju izdvaja njen dosledan fokus na ljude i lokalnu industriju.

Borko Kovačević svoju vezu sa Sinergijom počeo je još kao student. Kasnije je postao deo Microsoft tima, vodio programe konferencije, a danas svoju karijeru gradi u Singapuru, kao koosnivač firme Podyx. „Sinergija je za mene otelotvorenje jedne ozbiljne zajednice informatičkih profesionalaca, koja ih spaja sa obrazovnim sistemom i komercijalnim sektorom“, istakao je Kovačević.

Poslednji među ovogodišnjim laureatima je Miroslav Aničić, čovek čiji je doprinos konferenciji posebno došao do izražaja tokom pandemijskih godina, kada se Sinergija, za razliku od mnogih drugih događaja – nije prekidala.

„Sinergija prvi put otvara Hall of Fame i zaista je značajno što sam se našao među odabranima koji su dobili prva priznanja. A posebno mi je drago da je Crayon jedan od prepoznatih partnera“, istakao je Aničić.

Nova tradicija za sledećih 25 godina

Hall of Fame nije samo svečani momenat – to je novi način da Sinergija čuva svoju istoriju. Da beleži ljude čiji rad stoji iza svakog unapređenja, svake pune sale, svakog inspirisanog učesnika.

U godini jubileja, Sinergija je odlučila da na najlepši način vrati dug onima koji su je gradili. Jer istorija ove konferencije nije ispisana datumima i brojkama – već ljudima.

Еуромедик на 15 локација

1

**НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА
КОМПЛЕТНА ХИРУРГИЈА И БОЛНИЧКО ЛЕЧЕЊЕ**
Еуромедик болница, Булевар уметности 29
Тел: 011 / 7359 150; 7359 151; 7359 152
ХИРУРГИЈА - тел: 062 / 800 71 95

2

ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД
Дом здравља, Јурија Гагарина 36д
Тел: 011 / 2284 001; 2284 002; 2284 006; 2276 324; 2276 342;
062 / 800 38 44

3

ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД
Општа болница, Париске Комуне 22
Тел: 011 / 2609 650; 2609 670; 2605 990
ХИРУРГИЈА - 062 / 800 71 95

4

ЕУРОМЕДИК - ЗЕМУН
Дом здравља, Косовска 12
Тел: 011 / 2616 444; 069 2480 518; 2617 104; 062 / 800 38 63

5

ЕУРОМЕДИК - КАРАБУРМА
ДОМ ЗДРАВЉА, Вишњичка 72
Тел: 011 / 7357 500; 7357 501; 7357 502;
МоБ: 069 / 80 70 381; 80 70 382

6

ЕУРОМЕДИК - ЗВЕЗДАРА
Дом здравља, Ватрослава Јагића 1
Тел: 011 / 2448 148; 2448 150; 2448 153; 2448 154; 2448 158;
2448 164; МоБ: 062 / 23 73 76

7

ЕУРОМЕДИК - СТАРИ ГРАД
Дом здравља, Цара Уроша 37
Тел: 011 / 7357 304; 7357 305; 7357 306; 7357 307;
МоБ: 069 / 8070 390

8

ЕУРОМЕДИК - ПАЛИЛУЛА
Дом здравља, Цвијићева 42
Тел: 011 / 3294 457; 3294 469; 3294 447; 3294 448;
МоБ: 062 / 800 39 53

9

ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА
Поликлиника, Алексе Ненадовића 7
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;
МоБ: 062 / 800 38 42

10

ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА
Поликлиника, Алексе Ненадовића 8
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;
МоБ: 062 / 800 38 43

11

ЕУРОМЕДИК - САВСКИ ВЕНАЦ
Општа болница, Вишеградска 20
Тел: 011 / 3650 660; 3650 700; 2660 000; 2660 031; 2660 082;
2660 111; МоБ: 062 / 800 38 45

12

ЕУРОМЕДИК - ВОЈДОВАЦ
Дом здравља, Стефана Првовенчаног 32
(Код Душановачке пијаце)
Тел: 011 / 655 78 77; 655 78 78; 655 78 80

13

ЕУРОМЕДИК - ВИДИКОВАЦ
ДОМ ЗДРАВЉА, Кнеза Вишеслава 63 а
Тел: 011 / 7859 424; 7859 425; 7859 426;
МоБ: 069 / 80 70 371; 80 70 372

14

ЕУРОМЕДИК - ЧУКАРИЦА
Дом здравља, амбуланта, Требевиха 7
Тел: 011 / 6830 582; 6830 583; 6830 568;
6830 569; 3559-732; 3550-179; МоБ: 062 / 800-38-66

15

ЕУРОМЕДИК - НОВИ САД
ДОМ ЗДРАВЉА, Николе Пашића 17
Тел: 021 / 2100 544; 2100 545; 2100 546;
МоБ: 063 / 588 467; 069 / 8070-383; 062/298-382

СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ ПРЕГЛЕДИ

КАРДИОЛОГА, НЕУРОЛОГА,
ЕНДОКРИНОЛОГА, ГИНЕКОЛОГА, УРОЛОГА,
ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГА, ОФТАЛМОЛОГА,
ДЕРМАТОЛОГА, ГАСТРОЕНТЕРОЛОГА,
НЕФРОЛОГА, ПУЛМОЛОГА, РЕУМАТОЛОГА,
ХЕМАТОЛОГА, ПСИХИЈАТРА, ПСИХОЛОГА,
ФИЗИЈАТРА, ХИРУРГА, ОРТОПЕДА,
ОНКОХИРУРГА, ПРОФЕСОРА,
СПИНАЛНОГ ХИРУРГА

КУЋНЕ ПОСЕТЕ ЛЕКАРА СПЕЦИЈАЛИСТЕ

МАГНЕТНА РЕЗОНАНЦА
СКЕНЕР
УЛТРАЗВУК СА КОЛОР ДОПЛЕРОМ
РТГ ПО СЕГМЕНТУ
ДИГИТАЛНА МАМОГРАФИЈА
ОСТЕОДЕНЗИТОМЕТРИЈА (ДХА)
ЕНДОСКОПИЈЕ
АНГИОГРАФИЈА
УГРАДЊА СТЕНТА
УГРАДЊА ПЕЈСМЕЈКЕРА

МЕДИЦИНА РАДА - Издавање уверења

ПАКЕТ ПРЕГЛЕДА

КАРДИОЛОШКИ, НЕУРОЛОШКИ,
ОРЛ, ГАСТРОЕНТЕРОЛОШКИ,
УРОЛОШКИ, ЕНДОКРИНОЛОШКИ,
НЕФРОЛОШКИ, ГИНЕКОЛОШКИ,
ПУЛМОЛОШКИ, ДОПЛЕР I-II,
СИСТЕМАТСКИ ПРЕГЛЕД ЗА ДЕТЕ

УГОВОР СА РФЗО ЗА

- ЦЕНТАР ЗА КАТАРАКТЕ
- ЦЕНТАР ЗА ВАНТЕЛЕСНУ ОПЛОДЊУ

ЕУРОМЕДИК

www.euromedic.rs

Ново Ново Ново

ЦЕНТАР ЗА ДИЈАГНОСТИКУ И ОПЕРАТИВНО ЛЕЧЕЊЕ

ПРОШИРЕНИХ ВЕНА, ДОЈКЕ, КАТАРАКТЕ, КАМЕНА У БУБРЕГУ,
КАМЕНА У ЖУЧНОЈ КЕСИ, КУКА И КОЛЕНА, КИЧМЕ

НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА

ЕУРОМЕДИК

ХИРУРГИЈА

ОФТАЛМОХИРУРГИЈА

АБДОМИНАЛНА
ХИРУРГИЈА

ГИНЕКОЛОШКА
ХИРУРГИЈА

ВАСКУЛАРНА
ХИРУРГИЈА

ОРЛ ХИРУРГИЈА

УРОЛОШКА
ХИРУРГИЈА

ГРУДНА ХИРУРГИЈА

УРОГЕНИТАЛНА
ХИРУРГИЈА

ОРТОПЕДСКА ХИРУРГИЈА

СПИНАЛНА ХИРУРГИЈА
(хирургија кичменог стуба)

ОНКОХИРУРГИЈА
(дојка, штитна жлезда, кожа)

ПЛАСТИЧНА
РЕКОНСТРУКТИВНА И
ЕСТЕТСКА ХИРУРГИЈА

ЦЕНТАР ЗА МЕЛАНОМЕ

У служби вашег здравља.

NOĆ knjige

PRIČA KOJA TRAJE + 12-14. decembar ++

POPUST DO

40%

POKLON UZ SVAKU KUPOVINU U KNJIŽARAMA DO ISTEKA ZALIHA
BESPLATNA DOSTAVA ZA PORUDŽBINE SA TERITORIJE REPUBLIKE SRBIJE
POKLON-KOD ZA **E EDEN BOOKS** UZ SVAKU ONLAJN KUPOVINU

AKCIJA VAŽI NA LAGUNA.RS, DELFI.RS I DICEARENA.RS — BESPLATNA ISPORUKA ONLAJN
PORUDŽBINA NA TERITORIJI SRBIJE ZA NASLOVE I GIFT PROGRAM SA AKCIJE.

Akcija važi u svim Delfi knjižarama, Laguninim klubovima čitalaca u Srbiji, Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini, kao i na sajtovima laguna.rs, delfi.rs i dicearena.rs. Kompletne informacije o manifestaciji, kao i spisak izdavača koji obezbeđuju popust, potražite na sajtovima laguna.rs, delfi.rs i dicearena.rs. Navedeni popusti ne mogu se kombinovati sa drugim akcijama i popustima.

UŽIVO IZ MILANA

QUEENS OF THE STONE AGE

Gudači i duge haljine u katakombi

Piše Aleksa Vasiljević

Kada su najavili „Catacombs“ turneju, Queens of the Stone Age pozvali su fanove da se obuku „u skladu sa događajem“. Otprilike četvrtina publike u milanskom Teatru Liriko taj poziv shvatila je ozbiljno. Bilo je tu svega: satena, čipke, tvida, dugih haljina i kratkih suknja, blejzera, košulja, sakoa – ipak, i ovog puta preovladale su majice sa motivima benda.

Ideja za ovu turneju proistekla je iz koncertnog filma „Alive in the Catacombs“, koji su Kvinsi prošle godine snimili u Pariskim katakombama – projekta koji je, po rečima Džošua Homija, bio „dvadeset godina u nastajanju“. Međutim, do realizacije umalo nije došlo: zbog hitne operacije koju je Homijevo zdravstveno stanje zahtevalo, prošlogodišnja evropska turneja naglo je prekinuta. Pre povratka u Ameriku, uprkos preporukama lekara, bend je otputovao u Pariz i snimio akustični nastup u jedinstvenom ambijentu, okružen kostima miliona preminulih. Zanimljivo je da je poslednji koncert te turneje održan u Milanu – gradu u kojem je ova turneja otpočela.

Nastup je otvoren pesmom „Running Joke“, nakon koje su Kvinsi, u svedenom maniru, odsvirali ceo materijal sa „Alive in the Catacombs“. U ovom segmentu gotovo da nije bilo osvetljenja, a glavni izvor svetlosti bila je lampa kojom je Homi mahao po sceni, animirajući publiku. Od izvedenih numera posebno se izdvojila „Kalopsia“, čiji je novi aranžman, predvođen gudačkim triom, istakao melodijsku slojevitost i lepotu same kompozicije.

Kada se zavesa otvorila, na sceni se ukazao orkestar od deset muzičara –

gudača i duvača raspoređenih polukružno iza benda. Jarkocrvena svetla preplavila su pozornicu, a Homi je lampu zamenio satarom, pa je čitava scena primila ton dostojan Argentove Suspirije. Pesme „Someone’s in the Wolf“, „A Song for the Deaf“ i „Straight Jacket Fitting“ prelivale su se jedna u drugu, sa snažnim orkestralnim aranžmanima koji su dominirali ovim delom nastupa. Homi je leteo po bini sa mikrofonom, dok su članovi benda funkcionisali više kao podrška orkestru. Ovaj segment završen je pesmom „Spinning in the Daffodils“ grupe Them Crooked Vultures, koju Kvinsi na ovoj turneji sviraju po prvi put.

Treći i poslednji deo koncerta označio je povratak na poznatiju teritoriju: bend je ponovo preuzeo glavnu reč, a Homi je

uzeo gitaru i najavio „You’ve Got a Killer Scene There, Man...“, koju pre ove turneje nisu svirali skoro dvadeset godina. Publika je imala i retku priliku da čuje „Auto Pilot“, a na set-listi se našla i još uvek neobjavljena „Easy Street“, jednostavna i poletna pop pesma u stilu Dejvida Bouvija.

„Alive in the Catacombs“ esencijalno je bio koncert za mrtve. U skladu s tim, Kvinsi su za prateću turneju odabrali pesme s mračnijim tonom i temama o gubitku, prolaznosti i iskupljenju. U odsustvu snažnog ritma i distorzije, fokus je bio na aranžmanima koji su otkrili nove nijanse pesama, a Homijev glas i tekstovi došli su do punog izražaja. Na kraju, bend je pokazao snagu ne samo u izvođenju već i u načinu na koji promišlja i oblikuje svoju muziku. **N**

Čovek od dima

NAJNOVIJI TRILER MAJSTORA
PSIHOLOŠKE NAPETOSTI

Specijalno za **Nedeljnik** piše
pisac i književni kritičar **Đorđe Bajić**

Nakon „Noćnog šaptača“, romana koji je osvojio domaću publiku, te „Senki“ i „Tvorca anđela“, Laguna donosi još jedan triler Aleksa Norta. Autor, koga kritičari i čitaoci nazivaju „majstorom psihološke napetosti“, ni ovoga puta ne razočarava – ponovo isporučuje mračno, uvrnuto i jezivo štivo, prožeto gustom atmosferom i prepoznatljivim horor nabojem. Glavni junak „Čoveka od dima“ je Danijel Garvi, psihijatar specijalizovan za proučavanje uma ozloglašanih serijskih ubica. Njegov profesionalni interes samo je odjek stare traume: kao dečak, susreo se sa zloglasnim otimačem i ubicom dece, sadističkim Čarobnim Frulašem, i preživeo da o tome priča.

Nort u „Čoveku od dima“ postavlja provokativno pitanje: ako vas je u detinjstvu povredila određena osoba, da li je moguće da vas ta rana kasnije pretvori u nekoga ko lovi ljude koji liče na nju? Za većinu – naravno da nije. Ali postoji onaj mali, mračni procenat onih čiji je um oštećen, sklon nasilju i gladi za uništenjem. Kako funkcioniše mozak ubice? Šta zapravo pokreće instinkt za ubijanjem? Danijel Garvi očajnički traga za odgovorima, boreći se sa sopstvenim demonima i svežim bolom: njegov otac Džon nedavno je nestao pod zagonetnim okolnostima, ostavljajući za sobom tragove koji se ne uklapaju ni u jednu logičnu priču. U želji da odgonetne istinu, Garvi se

NESTANAK OCA

Danijel Garvi očajnički traga za odgovorima boreći se sa sopstvenim demonima i svežim bolom: njegov otac Džon nedavno je nestao pod zagonetnim okolnostima, ostavljajući za sobom tragove koji se ne uklapaju ni u jednu logičnu priču

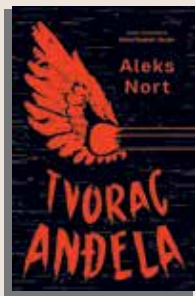
враća na udaljeno ostrvo na kome je odrastao. Uz pomoć prijateljice iz detinjstva, Sare, započinje sopstvenu istragu i ubrzo otkriva da iza svega stoji sadistički ubica koji likvidira ljude povezane jednom davno zakopanom tajnom, starom gotovo trideset godina, tajnom čiji je deo i sam Danijel.

Aleks Nort je pisac koji tačno zna šta radi: majstorski plete mrežu zapleta, precizno dozirajući psihologiju, misteriju i napetost. „Čovek od dima“ je napeti triler, ali istovremeno i emotivna, melanholična, introspektivna priča o strahu, sećanju i dugovima prošlosti – možda Nortov najličniji roman do sada, što ga čini još jačim i uverljivijim. „Hoćemo li u pustolovinu, Dene?“, pita Sara našeg junaka. A kada su u pitanju misterije Aleksa Norta, odgovor je, naravno, uvek – da. **N**

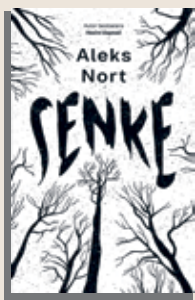
Piše Hana Piščević

Plavi u licu

Tvorac anđela Aleks Nort

U napetom psiho-trileru upoznajemo Kejti Šo koja je uvek pazila na svog mlađeg brata Kriša, a onda ga je jednog bezbrižnog popodneva ostavila samog i Kris je bio divljački napadnut. Od tada nije razgovarao sa njom. Onoga dana kada je Kejti postala majka, zaklela se da neće ponoviti svoje greške. Nebriga ju je koštala jedne porodice i neće dozvoliti da uništi drugu... Zatim dobija poziv od policije. **N**

Senke Aleks Nort

Sigurno ste poznavali tinejdžera kakav je Čarli Krebtri. Izopačene mašte, zlokobnog osmeha – najradije sam. Negde u sebi po dozrevate da je u stanju da učini nešto strašno. Pre 25 godina Krebtri je upravo to i dokazao – izvršio je šokantno ubistvo koje je privuklo onu čudnu, bizarnu popularnost kakva postoji jedino u najmračnijim ćoškovima interneta – i inspiriše ubice imitatore. **N**

Dok čekamo da stignemo na red za pregled kod pedijatra, ona se ljulja na gumenom konjiću. R. čuču pored nje a ja stojim i gledam ih. Nekom neukom posmatraču, ta scena učinila bi se kao sasvim normalan prizor. Ali onaj ko bi se malo bolje zagledao, video bi da je njoj glava oslonjena na glavu konjića, da se R. namlanicom pridržava o stočić, i da sam ja leđima zalepljena za zid.

Čini mi se da je to trenutno jedini način da se ne srušimo. Beskrajne noći obaranja temperature, tuširanja, dojenja, uspavljivanja, uzele su svoj danak. Kad konačno dođemo na red, dok prolazimo pored velikog ogledala, u odrazu vidim muškarca raščupane kose s modrim podočnjacima i pored nje ga sablasno bledu ženu kose nemarno pokupljene u masnu punđu. Zaklela bih se da je žena u gornjem delu pidžame. Brzo okrećem glavu, ne usudujem se da proverim. Jutros, dok smo prali zube, primetila sam da su nam obojma iskočile naše tipične male stres bubuljice. Moja je na desnoj strani brade, a njegova na levom obrazu. Uvek na istom mestu. Te grozne, veštičije tufne koje izlaze samo kada nam se životi pokvare. Kao mleko kad se ukiseli.

Odmeravam bebu, dobro je, osim što joj čelo gori, ona je makar čista i pribrana. Mi smo životinje a ona je naš ljudski predstavnik. Dok nam doktorka govori da sednemo i ljubazno nas pita šta je problem, ja se pitam da li ona misli da smo mi pacijenti. Da li će nam reći da nam fali gvožđe jer smo bleđi od njenog mantila, da li će nam prepisati nešto za spavanje kad vidi naše podočnjake, velike i teške toliko da nam čitava lica vuku nadole.

Želim da joj kažem da ovo nismo mi, da smo inače mladi, sveži i puni boje. Da nam ljudi redovno govore kako smo se čak i podmladili otkad smo dobili dete. Da je istina da se mnogo zabavljamo kao roditelji. Da je ovo samo posle-

dica predugog nespavanja. Ali ona srećom i ne gleda u nas, gleda u nju.

Pita nas za njene simptome, za istoriju bolesti, temperaturu. Dok R. pacijentkinju zabavlja s plišanim medvedićima, ja vojnički odgovaram na sva pitanja. Vade joj krv i kao i uvek, kad ona plače i ja bih plakala. „Liči na grip, a po izgledu dobro ga podnosi. Terapija samo voda i strpljenje.“ „Voda?“, ponavljam kao zbunjeni papagaj. „Da pije što više“, objašnjava dr i prvi put me gleda kao da sam i ja pacijent. „Aha, dobro, ja reko da pliva.“ Doktorka proverava da li se šalim, pa kad na mom licu vidi samo premor, nasmeje se i vragolasto doda: „Pa može i to. Da ubije vreme.“ I doktori su ljudi, pomislim s olakšanjem. Kad izađemo napolje i R. se smeje. „Jesi svesna da izgledamo kao da nas je poplava izbacila? Pomislio sam da će nas doktorka ponuditi nečim slatkim. Znaš ono, kad se neko na ulici onesvesti, pa mu daju čokoladicu.“

Stižemo kući, skidamo slojeve odeće i puštamo da nam tela utonu u futon. Ona se igra s drvenim kockama a mi je gledamo. Koliko samo volimo da je gledamo. Pomišljam kako koliko god bili umorni, život ne staje, život nema vremena da sačeka da se mi naspavamo. On mora na posao a ja moram da napišem kolumnu. Kažem mu kako se umor poput kamate, prenosi iz meseca u mesec i dug se samo nagomilava. Ni on ni ja ne osećamo povodom toga bes ili tugu jer je sve ono lepo s detetom neuporedivo veće od umora, kamata i dugova.

Umesto samosažaljenja, sami sebe ismevamo, tako izgužvane i pregažene. Računamo koliko smo trenutno u minusu sa snom, koliko smo zaostali s obavezama i koliko će nam dana i nedelja trebati da se oporavimo. „Sreća pa ne znaš matematiku“, kaže. Smejemo se kao dve budale. Gleda nas kao da je ona velika a mi deca. Ne znam, možda smo samo dobro uigrani a možda smo i odlepili. Šta god da je, nije loše. **N**

O SVOM NOVOM FILMU

ALEKSANDAR RADIVOJEVIĆ

„Karmadona“ je koncentrat naše toksične sredine

Nakon svetske premijere u Torontu, nekoliko festival-skih projekcija i prvih internacionalnih nagrada, dugo iščekivani rediteljski debi Aleksandra Radivojevića „Karmadona“ konačno stiže u Beograd. Srpska premijera ovog provokativnog filma zakazana je za 21. decembar u 21.30 u Sava centru, u okviru jedinstvenog filmskog maratona „Najduža noć filma“ koji organizuje produkcjska kuća Digimedia.

„Karmadona“ u sebi sadrži elemente horora, satire, crnog humora... do sada smo te poznavali kao scenariistu, ali sada, u ulozi reditelja, šta ti je bilo glavna inspiracija i ideja na polju vizualne estetike filma?

Ideja je bila da konstantni pokret kamere prati užarenu dinamiku dijaloga i time formira iluziju plesa glavne junakinje sa njenim nevidljivim partnerom. „Karmadona“ je povišena realnost, koncentrat naše toksične sredine koji se kroz žanrovsku stilizaciju uzdiže na transcendentan nivo.

Lik „boga“ u tumačenju Sergeja Trifunovića u dobroj meri se poziva na reference iz hinduizma. Kako si se odlučio baš za tu „božansku per-

spektivu“ u kontekstu ideje filma?

Vodio sam se hičkovskom politikom „što jači negativci, to bolji film“. Kakvi su to zlikovci i lažni autoriteti koji uspeavaju da izvedu iz takta čak i najmirnoljubivije i najpravnodušnije božanstvo, i navedu ga na nasilje? U tom kontekstu, Buda je bio pravi izbor.

Kroz film kao da pozivaš gledaoce da, baš kao i njegova glavna junakinja, izađu iz svog ličnog „bubblea“ i suoče se sa okolnim svetom. Da li je realnost u kojoj živimo – kako u Srbiji, tako i globalno – prevazišla maštu kakvu si imao kada ti se prvi put javila ideja o „Karmadoni“?

Realnost je ovde uspela da dostigne čak i morbidnu viziju „Srpskog filma“. U „Karmadoni“ se nisam trudio da je prevazilazim, već samo da održim korak sa njom u žanrovskom kontekstu. To je dovoljno. Ovo je u suštini optimistička parabola o buđenju bunta u osobi koja se prirodno drži po strani. Nekađ konfrontacija proizvodi jaču katarzu od prinudne samoizolacije. **N**

FOTO MIGUEL ANGEL

TREĆE
IZDANJE

HIT KNJIGA

MIT O BALKANSKOM TIGRU

I još 18 lekcija o izgubljenoj deceniji i društvenoj i ekonomskoj imploziji Srbije

Pišu profesor Ognjen Radonjić
i jedan od najvećih srpskih stručnjaka
u inostranstvu Ivan Ostojić

Srpski delta bluz na putu za Holandiju

NOVI ALBUM TURBO TRANS TURISTA

BEOGRADSKI ALTERNATIVNI POP SASTAV TURBO TRANS turisti (TTT) objavio je svoj treći studijski album „Važan i veliki“. Album donosi devet pesama – i intro – koje slušaoca vode kroz složene emocije savremenog sveta.

Album „Važan i veliki“ nastao je kao odgovor na turbulentno vreme koje je započelo pandemijom. U periodu bez koncerata, muzičari su stali ispred ogledala, direktno se susreću sa samim sobom i svojim najdubljim temama: ljubavlju, egoizmom, gubitkom vere u sreću i smrću.

Svet, kažu Turbo trans turisti (TTT), više nije isti – događaju se tektonske promene i ratovi, a budućnost je neizvesna, budeći pomešana osećanja nade, ali i straha. „Vreme je zlo, ali zar mi nismo tu da ga učinimo boljim? Muzika je način da se to postigne. Duboko verujemo da svojom muzikom dajemo mali doprinos boljem svetu. Svi smo mi važni i veliki, dok uspravno hodamo. Nemojte puzati“, poručili su Boško i Nikola Mijušković iz benda Turbo trans turisti (TTT) i dodali: „Naslov albuma, ‘Važan i veliki’, nije samo pitanje ega, već i poruka otpora i vere u snagu ličnog, ali i kolektivnog duha.“

Svoj novi materijal Turbo trans turisti (TTT) predstavice uživo, publici u Evropi i regionu. Očekuje ih nastup 27. novembra u Skoplju, na 12. izdanju međunarodne muzičke konferencije i showcase festivala PIN. Naredne godine predstavljaće Srbiju na prestižnom evropskom showcase festivalu Eurosonic Noorderslag, koji će biti održan od 14. do 17. januara 2026. u Groningenu, Holandija. Nakon toga, očekuje ih niz regionalnih gostovanja, kao i veliki koncert u beogradskom klubu Karmakoma, 12. marta. Turbo trans turisti (TTT) započeli su svoju priču kao kućni projekat inspirisan delta bluzom i Bo Diddly ritmom, pod imenom Turisti. Kroz evoluciju izraza i uticaja razvili su prepoznatljiv identitet. Nakon debi albuma „Levo ili desno“, usledio je radikalniji zaokret na izdanju „Ništa nije strašno“, koje je donelo drugačiji vizuelni identitet i izraženije eksperimentalne elemente. Nova muzika spaja alternativni pop s uticajima panka i slojevima narodne muzike, zadržavajući prepoznatljiv autorski rukopis koji ih izdvaja na regionalnoj sceni. **N**

Nebo nad Berlinom

Zimi volim da odem u gradove u kojima je zvezda lokalnog saobraćaja – tramvaj. Dobro, nisam zbog tramvaja otišao u Berlin, bio je koncert, ali i pre i posle njega vozilo se na šinama. Spojе se tramvaj i božićni marketi, kuvani alkohol, kobasice, perece... U Berlinu se, svi oni koji su ga posećivali pre rušenja Zida, sada sudaraju sa dvostrukim asocijacijama. Ona mladalačka kada se odlazilo samo u onaj zapadni, stanica Zoo, koja je uvek najpre podsetnik na narkomanske krize „Dece s kolodvora Zoo“.

Čekpointe koji razdvajaju Zapad i Istok, checkpointe noćnog života koji nas je privlačio. Klubovi u koje je svraćao Dejvid Bouvi dok je snimao svoju berlinsku trilogiju i brendirao Kroycberg (dominantno turski kraj), danas ultrahipsterski kvart. Tu je taj klub „SO 36“ gde su izlazili Bouvi i Igi Pop a u kojem danas i dalje sviraju bendovi ali i opstaje balkansko veče sa trubačima.

Pa smo dočekali i pad Zida koji je toliko puta opisan i u životu, dokumentarcima, knjigama („Pjuriti“, Frenzen). I taj Istočni Berlin je lepši od zapadnog. Prolazim Aleksanderplacom, božićni market i klizalište. Setim se svoje vojske kada sam namestio televizor da bih gledao seriju „Berlin Alexanderplatz“ a ulazi kolega vojnik – požarni i pita: „Je l' ima ka.anja?“ Gledam na ovom trgu u pokretnu mapu sveta koja je tu decenijama i pomislim kako je bilo stanovnicima Istočnog Berlina dok su gledali davnih godina iza Zida u ime na gradova sveta koje možda nikada neće posetiti. Tu je i trabant, taj rekvizit nekadašnjeg života uključen u turističke izlete po gradu. Naravno i brutalistička arhitektura je u ponudi i reprezentativne zgrade u Ulici Karla Marksa.

Sudaram se sa grupom turista iz Poljske, setim se tog sada već davnog socijalizma i poljskih turista koji kampuju u Bg parkovima, koji dolaze i prodaju na beogradskim pijacama. To su sada samo podsećanja našeg kulturrasizma iz edicije šta smo bili pa da li se spominju srebrne viljuške ili orgijanja na skijanju u socijalističkoj Poljskoj. Uvek je to „šta smo nekada bili“. A šta smo sada? Propuštena prilika pri padanju Zida ostavila je sada već naš trajni raskorak i nesporazum sa svetom.

A o tom zapadnoevropskom svetu razmišljam na gejtuzi Vizera kada srećemo visoko pozicioniranog evropskog diplomatu u Beogradu kako čeka na običan lou-kost let i ne koristi povlastice biznis klase drugih avio-prevoznika. Shvatiš da je to kod nas i naših političara, biznismena, nezamislivo jer kako bi oni sa običnom rajom tamo međ oblacima. Zato smo mi prizemljeni tu gde i jesmo već decenijama od tog istorijskog spajanja dva Berlina. **N**

Poslednji put o Evroviziji

Da li je među tih pet nepokolebljivih zemalja koje drže do morala i integriteta takmičenja Srbija? Heh, naravno da nije; naši su po običaju čekali da sve prođe, ne shvatajući da je nemanje stava najveći stav koji postoji

Tih je tekstova mnogo više nego što bi to bilo pristojno. Zapravo ih je toliko da ne bi bilo pristojno sabirati, ali odokativno, u svakoj godini postojanja Nedeljnika, bila su barem dva, a dodajmo na to i različite inačice naših saj-tova, pa onda i Velike priče, pa onda ono što bih pisao na ovim i onim mestima, i doći ćemo do broja od najmanje četrdeset.

Četrdeset tekstova o Evroviziji? Ajde pristojno, ali da li je baš normalno? Neka i 200 miliona ljudi svake godine učestvuju u tom cirkusu *posredstvom malih ekrana*, druže, šta si ti to sve pisao – i kakav si novinar, uostalom – ako si minimum četrdeset puta seo ispred praznog ekrana, pogledao u onaj kursor i onda nalupetao o Evrosongu?

Od svega toga autor tekstova ima jedno gostovanje na RTS-u (i par odbijenih gostovanja na RTS-u, kada je ovo došlo da ga zaobilazimo; i jednu nezvaničnu ponudu da se uključim u domaću organizaciju, e da bih potencijalno nekada postao makar stručni konsultant, ako ne i Duška umesto Duške), dva poziva na nekakav Evrosong pab kviz (takođe odbijena) i nezvaničnu titulu Vrsnog Poznavaoca Pesme Evrovizije, koja se, čim okrenem glavu, pretvara u loše skrivenu sprdnju na taj račun.

ZNAM I KAKO JE POČELO – bio sam lud za geografijom, na onom dečjem skoro-na-spektru nivou gledanja u mape i zastave, kao i za Olimpijskim igrama i drugim velikim takmičenjima, a muzika je uvek bila tu, u stanu, u kolima, na pločama; gledanje Evrosonga bilo je porodični ritual, mada se samo kroz maglu sećam Rive i „Rock Me Baby“, sve ostale, sve tamo dok nisu umrle VHS trake, sestra i ja imali smo snimljene i vrteli ih dok se ne isprlja glava matore Aiwe.

Na svaku onu rečenicu o tome da

se Jugoslavija ne bi raspala da smo tukli Argentinu u Firenci i posle postali svetski prvaci, umeo bih da odgovorim sa „Pa osvojili smo Evroviziju i ništa nam nije pomoglo“; zapravo bih u trenucima manje lucidnosti i više maligana mogao svesrdno da branim tezu da je Berlinski zid pao te noći u Palais de Beaulieu, gde nas je sve dovela Selin Dion, a da su crvenkaste rukavice Emilije Kokić bile opomena koju nismo uspjeli da shvatimo, da je to bio okidač, a ne trenutak kada Istočni Nemci shvataju da preko Mađarske ili preko Berlina mogu da odu na Zapad.

Da, uz rizik da ponovim rečenice iz makar tuce tekstova, Evrovizija je uvek bila manje od muzike i više od politike, i valjda nas je zato i privlačila; ali ni muzika nije bila skroz za *bačiti* – mogao bih u svako doba dana i noći da napravim dobru evrovizijsku žurku od pravih i nesuđenih hitova.

SAMO ŠTO VIŠE NE BIH MOGAO.

Uz rizik da poklekнем kada dođe proleće, pa ispadnem najgori lažov i prevarant i da pogazim dva-tri kodeksa, od kojih makar jedan plemenski, evo obećanja: ovo je poslednji tekst o izboru za Pesmu Evrovizije, makar na ovoj strani, makar pod ovim slikom. A neki drugi ako budu hteli da preuzmu sektor, samo izvolite, ali proći će i bez mog uređivanja i *fact-checkovanja*...

Uoči 70. po redu takmičenja, Evrosong se još jednom raspapao po šavovima. Nije mu prvi put, i prošao je on i kroz veće krize i kroz još manje genocide, ali ovaj ovde poklonik muzičkog neelitizma povukao je liniju baš kada i pet hrabrih država koje su prošle nedelje saopštile da će bojkotovati narednu Evroviziju – zakazanu za maj u Beču, gradiću pored Vije – zbog toga što će na njoj, opet, uprkos svemu, učestvovati Izrael.

Uprkos čemu? Pa dobro, ne moramo

samo o ubijenoj palestinskoj deci, to je ionako svima dosadno, možemo i o dokumentovanim, ali potom nikad neistraženim optužbama da je Izrael unatrag nekoliko godina prevazišao granice lobiranja i prešao na direktno potplaćivanje e da bi, u jeku svoje kampanje zločina, širili meku moć lakim notama.

Da li je među tih pet nepokolebljivih zemalja koje drže do morala i integriteta takmičenja Srbija? Heh, naravno da nije; naši su po običaju čekali da sve prođe, ne shvatajući da je nemanje stava najveći stav koji postoji.

KVINTET KOJI JE POVUKAO NOGU

I tako sačuvao makar svoj obraz zasadi čine Španija, Irska, Švedska, Holandija i – Slovenija. (Dobro, znači ima malo *naših*.) I svaka ima dobru težinu u istorijatu, ali i sadašnjosti Evrosonga.

Irska i Švedska su Real i Barsa, Liverpool i Junajted, dve najuspešnije države u istoriji; jedni imaju Džonija Logana, drugi imaju ABBA i ono, takmičenje može i bez njih, ali to baš i nije to. Španija je članica „velike petorke“ koja zapravo izdržava i plaća ceo cirkus a i sama je svojevremeno bila na udaru bojkotaša, za vreme Franka; Holandija je jedna od zemalja-osnivača i ima pet titula, kao Ajaks, čoveče; dok je Slovenija simbol prodora Evrosonga na Istok, kao najzapidnija zemlja iz bivšeg istočnog bloka.

Da li je ovo kraj Evrovizije kakvu znamo? Pa, i ne mora da bude, prošla je ona kroz razne bojkote i nadgornjavanja – organizatori se uprkos tome uvek suzdržavaju da se ne nasmeju kada pričaju ono o „nemešanju muzike i politike“ – a afričke arapske članice EBU ionako ne učestvuju zbog Izraela, ali nikada nije imala baš ovako snažnu opoziciju.

I makar je, a i to sigurno nešto znači, uvek mogla – sve do kraja 2025. a onda više ne – da računa na ona dva-tri teksta godišnje u Nedeljniku. **N**

Kako ste naseli
na priču da ste
autentični?

**VODIČ ZA BOLJE
RAZUMEVANJE
ŽIVOTA I SEBE**

Zašto ste
toliko gladni
pohvala?

**HIT KNJIGA
MILANA DAMJANCA**

Ko je kriv
kad nije
onako kako
smo mi
zamislili?

**JOŠ OVO TI
FALI ZA SREĆU**

Zašto ne valja
da „čutiš i
trpiš“?

Da li si
spasilac ili
žrtva?

Zašto u partneru
tražite krivca?

Zašto
morališete?

Zašto zavidimo
drugima?

Kad te
neko izda

Kako živeti
ako život
nema nikakav
smisao?

Na **nstore.rs** i u **svim boljim knjižarama**

NAŠE NAJVEĆE GRADILIŠTE: BUDUĆNOST.

Do 2040. godine bićemo klimatski neutralni.
Obećavamo!